
3 1761 06558549 9

HERBERT ULF.

HERBERT ULF

TILL ÖSTRÖÖ

EN HERRGÅRDSHISTORIA
FRÅN GAMLA TIDER

AF

ERIK ÅKERHIELM

STOCKHOLM
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

STOCKHOLM
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1905

1.

Det var i den tid, då adertonhundratalet ännu var ungt.

Ensamt, långt skildt från människoboning, famnadt af väldiga furuskogar, långt borta i det djupa Småland ligger Öströö, Ulfvarnes familjegods.

Då vind drager öfver de milsvida skogarna, komma bud från bebodda nejder. Nissastigen går förbi. Nissaån, som sugit näring från mossarna på höglandet omkring Taberg, flyter sakta fram mellan gröna vallar och pelarsalar af gran och furu.

Väldig är han, Nissaån, bredande ut sig i buktiga sjöar, innan han når Öströö bruk. Men där kryper han ihop, vill så vackert smyga förbi, går tyst och stilla ned mot den gamla bron. Nu nå honom de dånande slagen från hammarsmedjan, och vattenhjulens buller kommer honom att studsa. Han blir orolig, han tvekar ett tag, han stannar i loppet, men så fattar han sitt parti; han böjer sig smidigt öfver fallhufvudet och i ett nu störtar han löst, kastar sig utför klippan, sprutar skum högt upp i luften, hoppar och gnyr, fräser och far, kastar en del in i smedjerännan, kastar den andra utför klippan, ringlar sig våldsamt mellan trädrötter och gamla stoc-

kar, lugnar sig åter, då han väl passerat den sotiga hammarsmedjan, där mörkhyade valloner smida vid gnistornas flammande lyse.

Stilla går han vidare. Går med hvitt skum på blänkande yta, går lugnt mellan nigande alar, går att söka sig hvila i västerhafvet.

Men helt nära, där han smyger under bron, ligger Öströö säteris hufvudbyggnad. Högt öfver ån ligger den, skuggad af lummiga kronor, och i lugn strömfåra slår ån sin silfverarm omkring gården blott lämnande en park af några hundra alnars bredd mellan sig och det gamla huset.

På trenne sidor sluttar marken i mjuka gräsvallar ned mot ån, men på den fjärde ligger inkörsvägen, kantad af pyramidpopplar.

Sägnen mäler, att huset fordomtima var befäst och att mänskliga armar skapat vallarna. Gamla personer förtälja desslikes, att landtungan var afskuren af en djup, vattenfylld graf och att en vindbro var slagen öfver grafven just på den plats, där inkörsporten nu är belägen och där de stora granitpelarna stå, men ingen kan veta, hvad sanning sägnen talar.

I dag står den tom, den stora hvitrappade byggningen med sitt brutna tak och sin lanternin på kroppåsen. Tom står den väldiga förstugan, obebodda salarna, och i glashuset åt ån växer den åldriga murgrönan sig frodig och stark, sträcker giriga armar upp mot det hvälfda taket, famnar fönsterkarmar och dörrposter, kryper längs stengolfvet, söker sig utrymme och luft.

Tom har gården stått sedan ett par år tillbaka, medan herrskapet bott nere på Uddarp, ej långt från Kristianstad, och godset har vårdats af Erik Källerstedt, förvaltaren.

Men fordom var det folk här, mycket folk, högättadt folk, rikt folk, och då gick masurkan i brusande fröjd genom luftiga salar och tråddes den sirliga menuetten på blanka golf.

Hit kommo som närmaste grannar Sjöblads från Marensholm blott en half mil från Öströö öfver skogarna, så kom gamle major Vinterfeldt med sin son från Gyllenfors två mil söderut vid Nissastigen. Hit kommo Ulfsaxarne från Ljusnefors, kammarrådinnan Ehrenpool från Uttersjö och familjen Sture från Hallansberg. Ofta sågos äfven kammarherre Stakes från Toftaholm och Löfvenskiölds från Källerö för att nu icke tälja alla de adliga herrskaperna från Skåne, hvilka ofta flera veckor brukade stanna på det vackra bruket.

Ja länge har du stått öde, gamla skogsborg, länge har ditt herrskap dvalts fjärran från djupa skogar och sagoomsusade stränder. Länge ha vilsna vindar stämt möte i höga salar och spöken tassat omkring i skumma kamrar, men i dag skall ditt herrskap komma. Två stora karosser, som dragit från Skåne, kunna icke vara långt ifrån Gyllenfors; de böra vara framme i skymningen.

Och sedan skall muntert skratt åter ljuda och gamla riddersmän vid den rykande romtodden och skramlande tärningar tälja om skörden och politiken. Klingande dref skola väcka det försoffade villebrådet,

ömma ord hviskas på månbelysta vatten, och glädjen skall stå högt i tak på det stolta Öströö.

Lätt och tunn som en silkesslöja ringlar redan röken ur de fyra skorstenarna. Stockelden flammar i riddarsalens öppna spisel. Det eldas i alla spislar, det fejas i alla rum.

Från högkarmade stolar torkas dammet. Anporträtt fejas. Statyer af klar alabaster putsas med fjädervippa. Klaveret af jakaranda och de hvita länstolarna i rokokosalongen dammas och torkas. Upp dragas de grofva loden i gamla dalklockan. Silfver- och tennsakerna skuras, och kristallerna från Gustaf den tredje ställas fram.

Gästrummen en trappa upp göras i ordning och eldas. Det sopas i trappor, det torkas i tak.

Lars trädgårdsmästare krattar sandgångarna i parken. Fint skall det vara, då godsherren drager in.

Herr Erik Källerstedt, förvaltaren, har burit dagens tunga. Torparne har han bådat upp från de vidt skilda torpstugorna, vallonerna har han kallat ur hammarsmedjan, så många som kunde tagas från arbetet, ty igång skall smedjan vara, då godsherren kommer. Statarne har han bådat, och kolarne ur de djupa skogarna.

Väl hundrade karlar har han sålunda bragt samman. I trenne afdelningar äro de delade. Första afdelningen har han ställt under Peder skogvaktares kommando. Peder förstår sig på bössor, Peder är kunnig i skjutning. Han skall informera torparne, som kommit dragande med muskedunder, luntor och krut. Torparne skola stå uppställda vid norra

brohufvudet och gifva sju dånande salfvor, då karosserna draga förbi.

Andra afdelningen har Erik Källerstedt anförtrott kolarmästaren, som är förfaren i eldens handtering. Hit höra kolarne. Fyrtio tjärtunnor hafva de fört samman och ställt upp längs vägen. De skola tändas i skymningen. Genom en gata af väldiga bål skall godsherren draga in på Öströö.

Men tredje afdelningen kommenderar Jöns rättare. Hit räknas gårdens statare. På ett gifvet tecken skola de hejda godsherrens vagn, och Mats kvarnmästare, som gått i skola i Jönköping och är en bokförfaren man, skall hålla ett hälsningstal till godsherren. Sedan detta är gjort, skola statarne spänna hästarna från karosserna och under hurrarop själfva draga herrskaperna upp till stora porten.

Och uppe i förstugan skall gamla mamsell Karolina stå iförd sin bästa helgmålsstass och tjänarne bakom henne. Djupt nigande skall hon till husfrun öfverlämna nyckelknippan med nycklarna till källare, handkammare och visthusbodar och önska det höga herrskapet välkommet till gården.

Men under allt detta skola hurraropen skalla, ljusen brinna och gevärsskotten skaka luften.

Ja, så skall godsherrens intåg på Öströö blifva!

2.

Tvenne karosser drogo norrut längs Nissastigen mellan Gyllenfors och Marensholm följda af en vagn med packsaker.

Lång väg hade man farit. Från Vernamo by var sista skjutshållet, men herrskapet hade i natt logerat hos kammarherre Stakes på Toftaholm.

Djupa och uppblötta voro vägarna. Regnet hade varit stridt och ihållande, men de sista dagarna af den långa resan hade man haft klar himmel.

Långsamt gick färden, och ju närmare man kom Öströö bruks ägor, desto sämre blefvo vägarna, uppkörda af kol- och järnforor. Dock hoppades man vara framme före mörkret.

Där borta skymtade redan mellan lummiga träd Marensholms långa, låga träbyggnad, och högt öfver skogen på andra sidan sjön reste sig Svanö kyrkas spira.

Sol började dala, och lätt skymning svepte sin slöja kring skog och sjö, men framåt gick tåget längs Nissans stränder, genom djupa skogar.

Främst trafvade gårdens egna springare. De hade varit med herrskapet i Skåne. I vagnen sutto kammarrådet och kammarrådinnan Ulf till Öströö med döttrar, den milda fröken Elisabet och den strålande vackra fröken Anne-Margrete.

Ju mera man nalkades kända bygder, desto lifligare blef samtalet. Solljust glada lekte minnena från barndomsåren i de båda flickornas fantasi.

Hvad Elisabet hade längtat efter att få återse de kära platserna och vännerna från barndomstiden. Hon undrade, hur mamsell Karolina mådde; mamsell Karolina, som aldrig kom från gården, mamsell Karolina, som varit i Ulfvarnes tjänst så lång tid tillbaka Elisabet kunde minnas. Hon undrade, huru det stod till med de gamla, mörkhyade vallonerna i den sotiga hammarsmedjan och Lars trädgårdsmästare, som alltid brukade förära »sin nådiga fröken Elisabet» vårens första blommor, från trädgården och gamla trogna Karo, som skällde af glädje, så det gaf eko i skogen, då Elisabet löste honom från hundkojan för att taga honom med på en promenad längs åstranden.

Och Anne-Margrete tänkte på de gamla sagorna och sägnerna, som likt vänliga feer omsväfvade hennes fädernehem, sagor om tomtar och riddersmän, om sköna jungfrur och om Nissans drottning, gamla underliga sagor, som gingo bland folket i trakten och som mamsell Karolina med eld i blick och fängslande mystik i orden berättat för de båda flickorna uppe i deras rum framför aftonbrasan.

Längesedan var det nu, hon hade sett de gamla platserna, dock kunde hon med hela värmen af sin fantasi se dem framför sig sådana hon lämnade dem för tre år sedan, då hon fördes ut i sällskapslifvet i Kristianstad.

Omsvärmad af beundrare hade hon varit i den stora garnisonsstaden, lilla vackra Anne-Margrete, men ännu hade hon inte tappat bort sitt hjärta. Åtminstone brukade hon lifligt försäkra syster Elisabet det, då hon brydde henne. Men Anne-Margretes ögon voro vid de tillfällena så strålande skälmska, att Elisabet ändå trodde hvad hon ville.

I andra karossen åkte gamle major Vinterfeldt med sin son fänrik Erland samt bröderna Herbert och Salomon Ulf. Vinterfeldts hade stött till vid Gyllenfors. Öströö skulle de gästa.

Nära umgängesvän och gammal krigskamrat var gamle majoren på Gyllenfors med kammarrådet Ulf, och nu skulle han tillbringa några veckor tillsammans med honom. Schack skulle de spela om kvällarna, romtoddar skulle de dricka vid pipornas glada bloss, varg och älg skulle de jaga på Ötröös vida skogar.

Sin son hade han med sig gamle major Vinterfeldt. Erland var fänrik vid Konungens eget värfvade regemente och kamrat med Salomon Ulf.

Så drog tåget genom skymmande skogar, och på mörkblå himmel tändes tusen små irrbloss. Svanö gamla kyrka hade man redan bakom sig. Och nu skymtade mellan raka furustammar Nissans blå öga, där det speglade rodnande aftonhimmel, och där stod den stora runomslingrade bautastenen, gränsmärke mellan Marensholm och Öströö ägor. Ensam och allvarlig stod han där, medan mörka karosser med gnissel och hästars tramp rullade förbi.

Då lyser det något i skogen. Det flammar som af röd eld mellan dunkla kronor, det blänker

som af blod i vattenpussar, det sprakar som af torrt ene, det bolmar hvit rök, det stiger en sky af gnistor upp mot aftonhimlen.

— Stanna vagnen! Slå ned kuren! Jag vill se, hur bålen brinna. Det var kammarrådets röst. Och körsvennen stannar, och kuren fälles ned, och mellan rader af röda bål och hvirflande rök drager herren till Öströö ned emot bron.

Härlig var synen. Vägen var kantad af brinnande tjärtunnor slingrande sig ned mot bron, lysande som pärlband i den mörka kvällen.

Mellan dunkla furustammar silade ljuset, flöt i breda strömmar öfver yfviga kronor, drog svartblå slagskuggor öfver vägen, dränktes mellan trädens djupa töcken. Men mörkblå och klar stod himlen därofvan, och likt smältande silfver flammade stjärnglansen öfver jorden i fager augustikväll.

Så kom tåget till bruksbron. Här stanna hästarna, här är vägen stängd af människor, här dåna gevärssalfvor som af tusen åskor. Flinta och stål lysa i mörkret, luntor brinna, och eld sprutar ur bössornas gap.

Då reser sig godsherren hög i vagnen och blottar sitt hufvud, medan de svarta springarna ystert stegra sig. Och salfvorna tystna, allt blir stilla. Endast Nissans höga nipor, Uggleberget vilda stalp och skogarna norrut genljuda af bortdöende skott.

Men buren af åtta seniga armar står Matts kvarnmästare vid norra brohufvudet, omhvärfd af

lågor och rök från tunnorna. Med höjd stämma äskar han ljud.

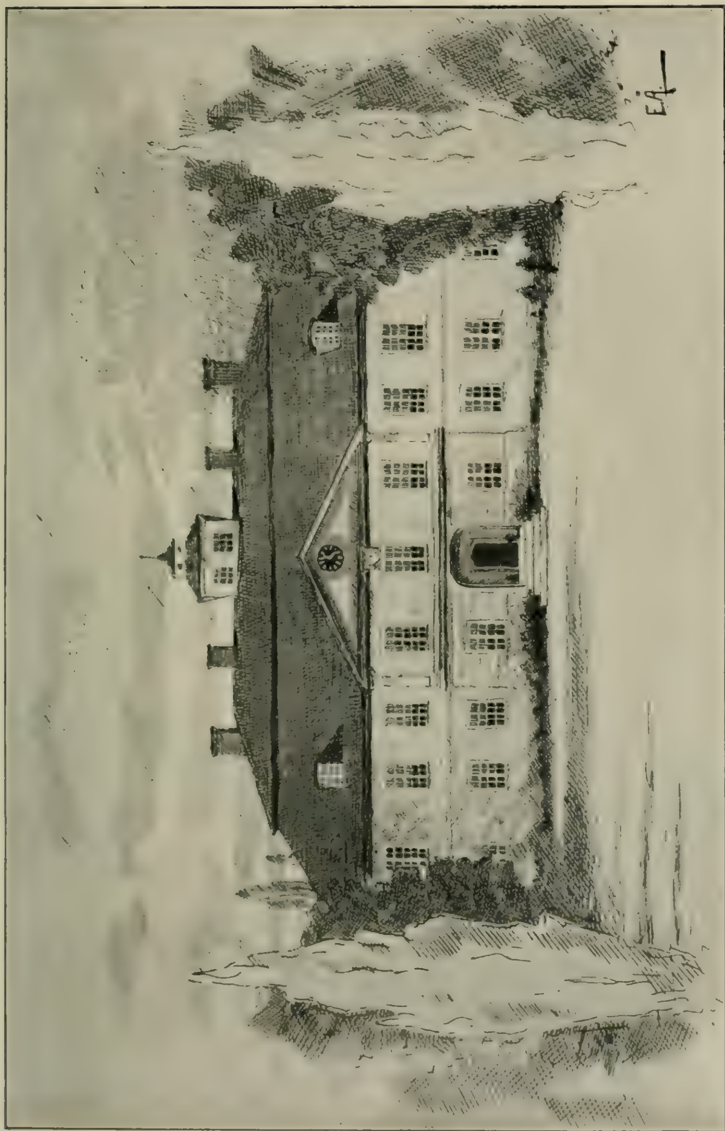
— Högädle herre och fru till Öströö! Såsom Israels barn en gång drogo in i det förlofvade landet Kanaan för att efter Herrens anvisning taga det i besittning, så dragen I nu, högädle Herre och Fru till Öströö, till Edra fäders gård och Edert trogna folk.

— Alltför ringa är jag, Matts kvarnmästare, att vid detta högtidliga tillfälle tolka Edert gårdsfolks känslor, men då jag något bevandrad är i bokliga konster, har jag dristat mig, att i denna minnesrika stund, då allt folket med *ett* hjärta gläder sig åt sitt högädla herrskaps återkomst, gifva vika för förvaltare Erik Källerstedts anmodan att kläda våra känslor i ord, alltför ringa för att nå fram till vårt höga herrskaps öron.

— Byggningen står pyntad och färdig att mellan sina väggar sluta Eder. Allt önskar Eder Guds fred och välkomna. Sen gnistorna, som dansa ur hammarsmedjans svarta skorsten och ljusen, som brinna i alla fönstren! I full gång är smedjan. De gamla vallonerna och järnet, som flyter i sandformarna, hälsa Eder, då I åter tagen denna gamla bygd i besittning.

— I hörden nyss skotten eka mellan träden. Det är alla kolarne, som kommit ur skogarna att hälsa Eder.

— Desslikes sågen I väldiga bål lysa Er väg, tillvinkande Eder lycka och välgång. Det är torparnes hälsning. De hafva samlats från skilda stugor.

— Slutligen hörden I det dofva bullret från kvarnen. Allt är i gång för att hälsa Eder välkomna.

— Hit hafva ock statarne kommit. De skola nu spänna hästarna från Eder vagn och draga Eder upp till stora trappan.

— Och nu utbringar jag, Matts kvarnmästare, ett sjufaldigt lefve för Eder, högädle och förståndige herre till Öströö, för Eder, ädla och högvisa fru, för Edra barn och för de herrskaper, som i dag draga med Eder hit till Öströö. Guds fred, och varen sjufaldt hälsade!

Och så bröt det löst. Hurraropen rungade mellan Nissans stränder, hörda vida öfver skogarna. Hästarna blefvo spända från vagnarna, och upp drogos herrskaperna under skallande jubel och salfvor från muskedundren till gårdsplanen.

Godsherren sprang, sedan vagnarna stannat vid stora porten, upp på förstubron. Hans mörka ögon flammade med en sällsam glans och den höga gestalten blef än ståtligare, då han med högburet hufvud och kraftig stämma talade:

— Kära gårdsfolk! Mäktig är längtan till fädernebygden, då man dväljes fjärran från dess kända nejder, men mäktigare den lycka, som min maka och jag känna i denna stund, då vi hälsas välkomna af vårt gårdsfolk.

— Storartad och glänsande har i sanning den hyllning varit, som I bragt oss, och djupt har det rört våra hjärtan. Vi se däruti bevis på kärlek och trohet.

— Kolare, som dragit hit från de djupa skogarna, torpare, som samlats från godsets skilda ägor, statare, smeder och mjölnare, Eder alla tackar jag af varmaste hjärta. Och dig, Matts kvarnmästare, som vetat, att så sirligt kläda mitt kära folks hyllning i ord, bringar jag min tack. Du är en festtalare, Matts, som få, och väl lägger du orden.

— Bringa du min hälsning till de kvarvarande i smedjan. Säg dem, att vi snart skola här på gården fira hundraårsdagen af hammarsmedjans tillvaro.

— Nya vindar börja, som I väl veten, blåsa öfver vårt land, och ära sätter man i att förkasta allt det gamla. Men här på Öströö skall jag hålla de gamla, bepröfvade metoder, hvarpå mina förfäder förädlade det råa järnet högt, och endast så småningom, allteftersom det blifver bepröfvadt och befunnits tjänligt, skola nya konster skjuta de gamla åsido.

— Äfven till kvarnens flitiga arbetare skall du föra min tack, Matts kvarnmästare. Det har gladt mig, att allt varit i full verksamhet, då jag drog in, ty så bör det vara.

— I veten, att många sägner ännu lefva på folkets läppar i denna bygd, och saga binder med verklighet många vackra band i de nejder, som sköljas af Nissans vågor. Högre än som blotta sagor håller jag dessa röster från graflagda sekler, och utan den poesi, hvarmed de knyta det hvar-

dagliga arbetet vid det öfversinnligas värld, befruktande det förgängliga med himlens vårregn, tror jag lifvet blefve grått och flackt.

— Hvem har icke hört sägnerna om gamle Magnus Durell, denna gårds skapare, om Svante Horn, karolinen, och om Ferdinand Ulf! Låten dessa minnen ej dö under hvardagslifvets äflan, ty veten, att våra förfäder följa oss och se till, om vi bygga på den sekelgamla visdom, som de gifvit oss i arf.

— Och nu till sist tagen emot ett varmt tack för alla bevis på kärlek, som jag och de mina i dag fått röna!

Sade och svängde med den bredskyggade hatten, godsherren till Öströö, och gick in.

3.

Därinne på stora bordet i riddarsalen stodo ljusen tända och festlig välkomstmåltid dukad på skinande hvita damastdukar. Förvaltaren Erik Källerstedt var inbjuden; han skulle aftackas inne vid herrskapets bord.

Sedan man pälsat af sig, samlades man i riddarsalen.

Och nu är det tid, medan herrskaperna muntert samspråka i den stora salen, att göra läsaren bekant med de personer, som i dag samlats på det gamla familjegodset.

Här stod godsets herre, kammarrådet Gustaf Ulf, smärt och högrest, kraftfull ännu trots sina 60 år. Han var inbegripen i samtal med den lille korpulente majoren på Gyllenfors. Ämnet för samtalet måtte hafva legat kammarrådet varmt om hjärtat, ty han gestikulerade lifligt, om ock afmätt. Mycket misstog man sig icke, om man antog, att det rörde sig omkring Öströö alla härligheter och först och sist dess trogna, präktiga folk. Majoren på Gyllenfors och kammarrådet voro gamla krigskamrater. Såväl godsherren till Öströö, hvilken en tid varit militär, som majoren hade i sin ungdom några år varit i fransk krigstjänst och det var från de dagarna de hade sina lifligaste minnen. Alltifrån den tiden voro de oskiljaktiga, ehuru i mycket så olika, och icke gick något år förbi utan att majoren på Gyllenfors åtminstone någon månad gästade Ulfs, antingen på det friska Öströö, eller på kammarrådets egendom nere i Skåne.

Allmänt afhållen var också majoren inom kammarrådets familj, lika mycket för sitt fryntliga, litet originella väsen, som för sitt gammaldags, rättframma hjärtelag.

Kammarrådet Ulf var aristokrat ända ut i fingerspetsarna och ingen kunde mera entusiastiskt än han lägga sitt ogillande i dagen mot Gustaf III:s åsidosättande af Sveriges mäktiga adel under den korta tid, kammarrådet representerade familjen Ulf vid riksdagarna. Men han var aristokrat i ordets bästa bemärkelse. Då han skördade föga tack af sina likar, drog han sig bort från politiken och

ägnade sig helt åt skötandet af de ansenliga jordagods, han tagit i arf efter sin fader.

På grund af hela sin läggning misstrodde kammarrådet allt nytt, som icke var grundligt pröfvadt och bibehållandet af de gamla, patriarkaliska förhållandena mellan godsherren och arbetarne ansåg han vara bästa och enda medlet att skapa en ljus framtid för Sveriges modernäring jordbruket, likasom han äfven höll före, att såväl godsherrens som arbetarnes lycka och sanna utveckling därigenom bäst främjades.

Du gamle ädling, du slapp upplefva den tid, då godsherrarne flyttade till städerna, då de gamla godsen sönderstyckades eller fingo förfalla och då modernäringen trängdes på alla håll af andra inflyttade näringar, som pockade på lika eller större rätt till plats kring fäderneslandets bord. Du slapp upplefva den tid, då arbetare och arbetsgifvare bekrigade hvarandra i stället för att samverka för gemensam lycka, du slapp upplefva strejkernas och lockouternas förbannade tid! Du passade icke för nittonhundratalet, du gamle ädling till Öströö och väl var det för dig, att du slapp se det.

Där satt, som sig bör, i den högkarmade ekstolen husfrun på Öströö. Ehuru snart 60 år var hon ännu vacker, och det grånande håret, som i mjuka lockar flöt omkring ett förnämt och intelligent ansikte, var ännu rikt. Gamle majoren på Gyllenfors visste så lifligt berätta om vackra fröken Gunilla Stake under karnevalerna i hufvudstaden vid

Lovisa Ulrikas hof, där ingen var så uppmärksammad som hon.

Husets äldsta dotter och goda genius, mammas stöd och medregent på Öströö, Elisabeth Ulf var helt och hållet upptagen af Martas bekymmer.

Om Elisabeth var mera lik sin ståtlige, något allvarlige fader, så var lilla Anne-Margrete sin moders afbild sen den tiden majoren på Gyllenfors ägnat henne sin hängifna dyrkan.

Lilla Anne-Margrete hade aldrig som modern fått trampa hofvets hala tiljor, Kristianstads lilla societé var hela hennes hof, men att äfven hon var firad och beundrad för sin skönhet, kunde garnisonsofficerarne och de unga junkrarne på de skånska adelsgodsen nogsamt förtälja.

Därborta vid dörren till glashuset med den stora murgrönan stod fänrik Erland Vinterfeldt. Fänriken tjänade vid Konungens eget värfvade regemente och kunde berätta mycket om de kringlöpande ryktena rörande befaradt krig med Ryssland och om regementets öfverförande till Finland. Fänrik Erland hade gladt sig mycket åt vistelsen på Öströö med alla jakter, ridter och fester, som där väntade, men om han skulle vara fullt uppriktig mot sig själf, så måste han erkänna, att det som mest drog honom till den gamla bruksgården vid Nissastigen, var ett par strålande skälmska flickögon.

Och där stod Herbert Ulf, arftagare till Öströö, samspråkande med sin broder Salomon. Ett par år äldre än brodern hade han redan tidigt visat sådana anlag för det mekaniska, att fadern bestämt,

att hans utbildning skulle blifva af praktisk art. Till en början bedrefs hans uppfostran inom landet, men då ett tillfälle erbjöd sig att få följa en äldre släkting till England för att därstädes lära sig järnhandteringen, lyckades han, dock icke utan svårighet, få faderns tillstånd att några år få uppehålla sig därstädes.

Med hufvudet fullproppadt af nya idéer, som icke hunnit mogna, och med en afgjord motvilja för allt gammalt ville han efter återkomsten genast påbörja genomgripande reformer på sin faders gods. Inga medel sparades för att öfvertyga fadern om nödvändigheten af att bryta med det gamla, och hårda voro de strider, som utkämpades mellan faderns lugna, på erfarenhet stödda åsikter och sonens af ungdomlig entusiasm besjälade idéer.

Om vi nu till sist presentera fänrik Salomon Ulf, familjens yngste son, regements- och årskamrat med Erland Vinterfeldt, så har läsaren gjort bekantskap med alla, som i dag samlats till det gamla familjegodset.

Hur det nu var, så finna vi snart ett ungt par inbegripet i ifrigt samspråk framför den öppna spiseln, där stockvedsbrasan flammade. Liksom om den stora spiseln varit magnetisk, hade Anne-Margrete och Erland dragit sig dit och det tjänar ingenting till att förneka, att, ehuru samtalet rörde sig om helt alldagliga saker, de båda voro alldeles ofantligt intresserade. Åtminstone kunde man af de mjuka, smekande blickar som Erland lät hvila på lilla Anne-Margrete spåra mycket mera än vanligt intresse.

Men tiden gick, skålar druckos och tal höllos och förvaltare Källerstedt blef vederbörligen af-tackad. Och eftersom man var i behof af hvila efter den långa resan, skildes man snart åt och hvar och en gick till sitt.

Och ljusen släcktes och det blef tyst kring den gamla sätesgården.

Mörkhyade valloner drogo till sina hyddor ej långt från bron vid stora vägen. Blott nattvakterna stannade kvar för att hålla en af de stora hammarna igång, vid hvilken det dag och natt smiddes. Kvarnens buller tystnade. Matts kvarnmästare vred om den rostiga nyckeln och gick ned till sitt hem vid ån.

Blott vattenmassornas röster under bruksbron, hammarens ensliga dån och vindens sorl i djupa skogar, som skilde Öströö från bebyggda orter, störde nattens ro. Vemodigt sjöng forsen sin visa mellan stenar och gamla bjälkar, sjöng sagor om tiden, som rann bort likt Nissans vatten, än stilla och lugnt mellan höga nipor och nigande alar, än forsande och stridt i yrande fall mellan klippor och skarpa stenar.

Hvart går du, du sekel, hvart flyktar du, du år, hvart rinner du hän du dag, som dör i dunkel augustikväll? Vänden I aldrig åter, I sekler som förrinnen, lämnen I blott minnet kvar, blott fjätet i sanden, som vinden snart planar? Du människors äflan, du människors fröjd, hvad vill du? Hvarför stormar du, hvarför häfver du dig upp i höga sjöar, då du blott är en atom i vattenmassan, ett försvinnande grand, som aldrig dröjer, som ständigt

rinner, flyter bort och försvinner i det omätliga hafvet?

Så blef det stilla kring den gamla skogsborgen, blott fallets dån och döende aftonvindars sorl i skogarna störde nattlig ro. Och hemlösa sagors och gamla bortglömda sägners små tomtar tassade tysta omkring i månskenet, gingo in i sätesgården och kände på låsen, kröpo in genom det trasiga fönstret i hammarsmedjan, gömde sig under det vattendrypande hjulhuset, rörde om formar och deglar i gjuteriet, tittade genom nyckelhålet i kvarnen, balanserade på brobräcket öfver forsen, rodde i små båtar öfver månbelysta vatten, tassade i kapp med räfven i skogen mot Marensholm, lekte i torparflickans drömmar i det ensliga skogstorpet under Ugglebergets vilda stalp och smögo sig till hvila i grafkoret under Svanö kyrkas marmorprydda högaltare.

Men borta i Trollmon skrek en uggla: — ny tid, ny tid!

4.

Hvarför kan ung Erland icke sofva, då allt hvilar på Öströö? Hvarför går han fram och tillbaka öfver golfvet i sin vindskammare? Hvilka tankar hvälfver hans hjärna, där han står vid fönstret och ser ned öfver ån, som likt smält silfver slår sin arm omkring gården speglande fullmånen och raka alstammar? Är det de hemlösa sagornas eller de

bortglömda sägnernas små tomtar, som tittat in genom fönstret och hålla ungersvennen vaken, eller är det ugglans ensliga skrik från Trollmon?

Eller månne det är minnet af strålande skälmska flickögon och klingande skratt, som förjagar sömnen?

Ja, vacker var hon lilla Anne-Margrete, vacker som ängens vildros. Och minnena från garnisonsstaden, hur fladdrade de icke förbi i långt tåg.

Hur strålade icke blå ögon, hur häfdes icke späd flickbarm, då de båda, varma af en lång kadrilj, under balerna i Kristianstad drogo sig tillbaka till fönstersmygen för att flirta och skratta, eller för att tala om historier från Öströö. *Det* var Anne-Margretes älsklingsämne, då kunde hon sitta huru länge som helst och berätta, och då var Erland idel öra och lycka. Då kunde hon berätta om Öströö alla härligheter, om hornlåtar och jakter, om vilda ridturer, om sagorna om konung Bo och kung Hake, om Svanö gamla kyrka, och då målade hon Öströö i sådana färger, att Erland betogs af brinnande längtan att få besöka det sagoomsusade paradiset vid Nissastigen.

Men lika strålande vänlig, lika språksam och glad var hon mot alla kavaljererna i Kristianstad, lilla Anne-Margrete. Hon var en sådan där solglimt, som spred ljus och glädje, hvar hon kom. Dock, så vacker som i afton, då hon satt med Erland vid spiseln i riddarsalen, med kinderna ännu rosiga af aftonluften, hade han aldrig sett henne.

Om kärlek hade Erland aldrig talat med Anne-Margrete och icke hade han tänkt på det heller.

Den är omedveten som lärkans drill under himlen, som skogens blyga sippa, kärleken vid 17 och 20 år. Den är *blott* lycka, intet mera, men icke heller något mindre.

Erland öppnade fönstret och såg ut. Den svala luften från begynnande höst slog emot honom. Djupt drog han andetagen, och skönt svalkade aftonluften heta tinningar.

Tänk, om hon ännu vore vaken, lilla Anne-Margrete. Sitt rum hade hon just utåt ån. Tänk, om han skulle gå nedåt parken, om han skulle sätta sig utanför hennes fönster och drömma, bara drömma bort natten, medan den långsamt skred hän.

Drömma om smidigt lekande menuetter, om små mjuka händer och en slank midja, om musik i smekande rytm, eller om gammalpolkans vaggande veka toner, om violblå ögon och ett solgitter af gullgult hår.

Åh, hvad han skulle drömma, medan ån stilla flöt förbi och den svala luften, syrlig af mossa och fuktig jord, fyllde hans lungor.

Hon skulle icke kunna se honom, och han, nej, han skulle visst icke se uppåt hennes fönster!

Erland gick ut, ljudlöst smög han sig utför trapporna, tyst gick han och satte sig utanför Anne-Margretes fönster. Det första han gjorde var att se uppåt fönstret.

Jalusierna voro fördragna, men han kunde se ljus brinna därinne.

Han satt kvar utanför Anne-Margretes fönster, satt och såg ned åt ån; såg månen glida öfver

silfverskyar, såg kalla stjärnor gnistra mellan pilar och alstammar.

Då hör han steg från buskarna vid stranden, han hör årors buller mot båtsidor. Erland går ned till ån.

— Anne-Margrete? — — —?

— Erland?

Hvilket oväntadt, lyckligt öde, min nådiga Anne-Margrete, är det, som för Er i min väg?

Flickan ville fly undan, men hvart skulle hon gå. En varm rodnad spred sig öfver hennes ansikte. Hvad skulle hon svara, huru skulle hon förklara den sena promenaden? Men hvem kunde också ana, att *han* var ute just nu? Tänk, om föräldrarne finge reda på deras möte denna sena timma! Hon sökte återvinna fattningen.

— God afton, fänrik Erland! Icke väntade jag att träffa Er här!

— Icke vågade heller jag hoppas på denna lyckliga slump, var fänrikens galanta svar. — Jag trodde, att ni var inne Anne-Margrete, ty då jag passerade ert fönster lyste det ljus bakom jalusierna.

— Jag *borde* vara inne, men det var omöjligt betvinga lusten att besöka gamle kung Bos holme därute i ån. Det är ju sådant bedårande väder och holmen är förtrollande i månsken, fänrik Erland. Sagan mäler, att kung Bo residerade där i urminnes tider, och ännu kan man se rester af murar och djupa grafvar. Den, som en vacker augustiafton, då månen står full i Nissans blanka spegel, ror ut till holmen, han skall se kung Bo ensam

vandra fram och tillbaka bland ruinerna sökande sin bortröfvade maka, eller skall han, då månen går i moln söder öfver vattnet se kung Hakes härskepp komma roende från Slottsholmen och — — — men det är alltför sent Erland, nu måste jag vända åter.

— Nej, Anne-Margrete, jag vore den olyckligaste människa i världen, om jag skulle få bära på medvetandet att hafva hindrat er från turen till holmen. Befaller ni, skall jag genast aflägsna mig, men ville ni tillåta mig att följa er till holmen, så skulle jag ro er öfver sjön och beskydda er för sjörån och troll, som säkert äro ute denna underbara natt. Vi skola snart vara åter, Anne-Margrete, ni minns väl, hur ni mången gång berättade om Nissans sagor. Ni får inte förvåna er öfver att äfven jag är intresserad.

Nej, Anne-Margrete skulle visst inte befalla Erland att gå sin väg. Det var tvärtom mycket bra, ja alldeles nödvändigt, att hon fick någon beskyddare. Men hon var så rädd, att pappa och mamma skulle få veta om saken, ty då skulle hon komma riktigt fast.

Hur det nu var, så voro Anne-Margrete och Erland snart på väg till holmen. Anne-Margrete satt i aktern, och Erland rodde. Öfver månbelysta vatten foro de, in i sina drömmars lyckovärld gledo de, himmel hvälfde sig därofvan, himmel därnere, himmel fyllde ock deras själar. Sakta plaskade åror, smält silfver droppade från blanka årblad, spröda silfverskyar speglade sig i veka vågor, skymde månstrålar, drogo djupblå skuggor inne i vassiga

vikar, byggde fjärran städer med kupoler och minareter, slogo dem sönder igen och blottade fullmånens blanka skifva.

Så nådde de holmen och satte sig på ruinerna af »Bos fatbur».

Holmen var aflång. Genom en fördjupning, som fordon varit graf, var holmen delad i två delar. Den norra var nästan rund, och i dess midt reste sig en höjd af kullerstenar, bäddade i gammal hassel och hagtorn. Men bland buskarna skönjde man ännu rudimenterna af murar med skottgluggar och bastioner vettande utåt sjön.

Söderut såg man den toppiga lilla Slottsholmen bevuxen med gamla träd. Den drog en vacker spegelbild i sjön, och mellan holmens träd glimtade röd eld från stockvedsbrasor. På slottsholmen låg en tattarhord. De värmde sig kring eldarna, de mörkögda sigenarne, de hade små tält uppslagna mellan träden, och de hade en båt vid stranden.

De drogo tid efter annan längs Nissastigen upp mot Jönköping. De hade lof att gästa Slottsholmen. På hästbyte lefde de, på spådom och svartkonster i bygderna, på kvacksalfveri, klockhandel och underliga danser, på snatteri och upptåg.

Det knastrade som af brinnande ene, det steg rökmoln upp med flammande gnistor från sigenarlägret på holmen, och sällsamma toner sväfvade öfver sjön, toner från fioler, cymbaler och tamburiner, medan sigenarne dansade kring stockelden.

— Och nu, sade Anne-Margrete, medan vi vänta att få se kung Bo komma gående nere vid stran-

den, skall jag berätta för er Bosholmens och Slottsholmens sagor.

Anne-Margrete satt på muren, så att det klara månskenet belyste hennes ansikte. Erland satt midt emot. Och Anne-Margrete berättade, och medan hon trollade fram sällsamma bilder, glömde hon den sena timmen och deras besynnerliga färd och ungersvennen, som satt midt emot med ögonen smekande den vackra flickan, glömde sig själf, tiden och hela världen.

— Det var för många, många hundra år sedan, började Anne-Margrete, en kung, som hette Bo. Han var känd som en mäktig kämpe, och hvarje vår drog han med sina skepp utför Nissan till västerhafvet för att härja främmande kuster. Rika voro de byten han om hösten medförde, då han vände åter till sin borg.

— Ännu hör man här i trakten gammalt folk vid sländan sjunga kung Bos bragder så här:

Herr Bo han talar till svennerna små,
Sala mig upp mina hästa,
Jag vill fara af landet ut,
De främmande kungar att gästa.
Så gyllene voro de skeppen.

Herr Bo han rider till sjöastrand,
Hans skepp, de voro så raska.
De bästa svenner i landet var,
De månde med honom hasta.
Så gyllene voro de skeppen.

Herr Bo han seglar af landet ut
Med nio härskepp så bålle.

Han fällte mången röfvarekung,
Deras kinder gjorde han kålle.
Så gyllene voro de skeppen.

Han slog på flykten herr Botamus
Med femton härskepp så stora.
Den irländske konung han blef uti sjön.
Stor vånda han honom göre.
Så gyllene voro de skeppen.

För honom flydde de sjökungar mest,
De kunde sin skepp ej värja.
Hvar än herr Bo, han seglade fram,
Allt månde han under sig härja.
Så gyllene voro de skeppen.

Herr Bo han seglar till Spanieland,
Han lade där in stor ära,
Han for där ut sju resor för sann,
Stor pris han månde hembära.
Så gyllene voro de skeppen.

Herr Bo han seglar till Grekeland,
Där sporde han kämpar vara.
För dem då räddes hvar evige man,
Och buro för dem stor fara.
Så gyllene voro de skeppen.

Hvar man han priste den väldige Bo,
För han ur faran dem frälste.
Så röfvade han de kämpars bo.
Nu gläddes bland svenner de äldste,
Så gyllene voro de skeppen.

Den skatt han lade på sina härskepp
Och sade till svennerna sina:
Nu vill jag segla till Öströö igen,

Besöka vännerna mina.
Så gyllene voro de skeppen.

När han kom hem allt till sin borg,
Ett torn han byggde ånyo,
Där lade han in det myckna rof,
Guldtunnorna voro väl tio.
Så gyllene voro de skeppen.

— Men då kung Bo kom hem till sin borg i Nissan, var hans fagra borgfru borta. Henne hade kung Hake på Slottsholmen röfvat.

— Mäkta vred drog Bo med sina gyllene skepp mot Hake, men blef i grund slagen och lyckades med möda rädda sig själf tillbaka till Bosholmen.

— Men kung Hake förföljde, och snart gol röd hane på taket af Bos fatbur och han och alla hans män blefvo innebrända.

— Så lyktade den mäktige Bo, och ännu vandrar han vackra månskensnätter fram och tillbaka nere på stranden sökande sin röfvade maka, ropande hennes namn. Och då töcken gunga som lätta ulltottar öfver sjön, ser man kung Hakes härskepp komma seglande från Slottsholmen för att med brandpilar förgöra herr Bo och hans män, och djupt nere i det dunkla vattnet skönjer man ännu återglansen af branden från Bos fatbur.

Men hvad är detta? Där sågo ju de unga en gammal gubbe nere vid stranden. Långt hvitt skägg hade han, och en krona af silfver bar han. Krokig gick han stödjande sig på en lång enstör. Men så tunn var han, att Erland och Anne-Margrete sågo strandens stenar tvärs igenom hans magra kropp.

Någons namn hörde de honom icke ropa men småvågornas sorl mot strandens stenar ljöd klagande och sällsamt likt en andes hviskning.

Plötsligt steg Anne-Margrete upp.

— Ack, fänrik Erland, hvad hafva vi gjort? Alltför länge hafva vi suttit här, alltför mycket hafva vi drömt oss in i gamla sagor glömska af tidens flykt.

Så rodde de åter hem. Erland bjöd Anne-Margrete armen under vägen upp. Tysta tryckte de hvarandras händer, tyst gick hvar och en till sin kammare.

Vid midnatt var allt stilla i den gamla skogsborgen. Sist släcktes ljuset i ung Erlands vindsrum. Ända till midnatt hade han legat vaken och drömt, drömt så som blott en yngling vid tjugu år kan drömma.

Men borta på slottsholmen tonade ännu sällsamma melodier från fiol, cymbaler och tamburin, och på Bosholmens strand vandrade kung Bo fram och tillbaka i månskenet sökande efter sin maka, blandande in hennes namn i småvågornas sorl mot stranden.

5.

Det ekar i bergen, det skallar af valdthorn mellan höga furustammar, det blir jakt på Öströö!

Fålar föras fram, svarta fålar med ystra blickar, röda fålar skummande af ifver, hvita fålar med yfviga manar.

Det blir jakt på Öströö.

Länge nog har skogens hornkrönte konung gått oantastad bland mossar och tallmoar, länge nog har han, glömsk af dike och gärdsel, trampat torparnes täppor, skalat unga björkstammar. Länge nog ha grå skinnfällar ostörda strukit genom milsdjupa skogar, gästat ensamma skogstorp, vägledda af lukt från ladugård och getstall, smugit efter ensligt barngråt, vädrat i visthus och logar, tjutit af hunger uppe i Uggleberget. Alltför närgångna hafva långbenta harpaltar tassat i köksträdgårdar, betat spirande brodd på åkrar, sofvit i rior bland nytröskad råg.

Mycket för länge hafva röda stöfvare drömt makliga drömmar i hundkojor, gifvit skall på månen, gått okynnesdref i Trollmon.

Men i dag är det slut med allt detta. Det ekar bland Ugglebergets vilda stalp, det skallar af valdthorn mellan höga furustammar; det blir jakt på Öströö.

Här kommer godsherren. Han bestiger sin röda jakthäst. Han bär grön hatt med fjäder och stora brätten. Där tumlar majoren på Gyllenfors sin kraftiga skimmel. Han sitter rak och säker i sadeln. Han lugnar hästen med vänligt tilltal.

Van på hästryggen, smidig som den unga örnen, sitter fänrik Erland sirligt hälsande damerna.

Ej mindre ståtlig än kamraten rider fänrik Salomon, klädd i full uniform.

Damerna bestiga jaktvagnen, dragen af gårdens hvita fyrspann.

Herbert Ulf sluter sig till sällskapet ridande gårdens stolthet den svartglänsande, smidiga Zaba.

Torparne och statarne äro dreffolk. I lång kedja komma de längs Nissan söderifrån under Uggleberget. De bära käppar och harskramlor.

Kolarne skola förstärka jägarkedjan. De komma beväpnade med grofva muskedunder, med kulor och krut. De kunna handtera bössor, de kunna sikta och träffa. Förvaltare Källerstedt skall leda jakten, honom följa hundarne, han bär gårdens gamla valdthorn.

Efter ryttarne kommer vagnen med godsets damer. Men fänrik Erland kan icke lämna vagnens närhet, han rider än bredvid, än efter vagnen, han har så mycket att säga Anne-Margrete.

Godsherren har utstakat jaktplanen. Man skall rida Nissastigen söderut. Under Uggleberget skall man möta dreffolket. Här skall striden stå, här skola skotten runga mellan stalpen. Sedan skall man fortsätta Marenholmsvägen, gå öfver bron mellan sjöarna och återvända Svanövägen till Öströö.

Morgondunkel rådde ännu inne i skogarne, och sval var septemberluften. Lätta dunstslöjor kröpo nere i ådalen och störd af det muntra tåget strök en och annan skogsfågel öfver trädtopparna, men längst i öster öfver Björnåsens mörka kontur började dagen flamma.

Så skred tåget framåt.

Majoren på Gyllenfors berättade för kammarrådet Ulf befängda jakthistorier från sin hembygd eller återuplifvade gemensamma minnen från ungdomstiden.

Herbert Ulf red bredvid sin broder Salomon. Han underhöll honom med framtidsutsikter för

Öströö. Han omtalade, huru allt skulle blifva annorlunda på fädernegården, då fadern insatt honom som förvaltare. Huru olika bedref man icke bruksrörelsen i England. Hvilka summor bortslösade man icke här i Sverige på gamla, förlegade metoder och utslitna arbetare.

Hammarsmedjan borde rifvas och en ny byggas upp efter tidens fordringar, en ny, som vore i stånd att använda all den vattenkraft i ån, som nu förspilldes. Gjuteriet var odugligt, ugnarna drogo dubbelt så mycket kol, än som behöfdes. Vallonerna hade haft sin tid, men numera fyllde de ej måttet. Nya krafter borde importeras. Skogen ruttnade ned, under det man led brist på virke nere vid kusten. Här vore något att göra.

Här vore i sanning mycket att göra, och om endast fadern ville gifva honom fullmakt att handla, så skulle han få höra friska vindar blåsa öfver det gamla skräpet, och pengarna skulle komma att strömma in i tusental, ja i hundratusental. —

Men hvad var detta? Ett skott, ett rop — pass upp — från vindfället åt Vallsjö-hållet!

Jägarne skingras åt olika håll, blott vagnen står kvar på vägen.

Nu hörs ett brak som från afbrutna grenar, ett prassel som af något, som rusar fram mellan barrträd, ett tungt tramp bland lingonris.

Det är skogens hornkrönte konung. Det är de djupa skogarnas rese. Med långa, utsträckta steg kommer han, stenar och kullfallna träd hindra honom

icke, ej tufvor och hålor. Buskarna skilja sig, kvistar afbrytas, småträd bräckas som vasstrån. Blod dryper i hans spår. Af rödt blod färgas björklöfvet. Andedräkten står rätt ut från hans vidgade näsborrar; i två brusande strålar står den, hufvudet är framsträckt, eld blixtrar ur de vidöppna ögonen.

Där hindrar honom gärdesgården. Nej, i ett språng är han öfver. Där ligger vägen, den aktar han intet.

Men där kommer en ryttare. Där kommer Erland. Det går som en vind öfver tufvorna, och som en ung örn sitter han i sadeln, fänrik Erland.

Skall ynglingen våga möta skogarnas konung? Skall icke hans ystra fåle kasta sin ryttare ur sadeln? Skall han icke stegra sig vid anblicken af den väldige, som rusar bloddrypande ned från Vallsjö klint, kommande med sänkta horn och eld i ögonen?

Nej, hästen lyder sin ryttare. Framåt bär det, framåt som en stormvind öfver tufvorna, framåt mot skogarnas rese. Ryttaren skall korsa hans flyktväg. Lansen är sträckt. Då ryttaren passerar älgen, skall han sänka den i hans bringa.

Men nu varseblifver den väldige, att man vill stänga hans väg. Greniga horn sänkas till anfall, och som orgelpipor gå andetagen. Med ett doft flåsande går han löst på ryttaren.

Då hörs ett rop. Ryttaren kastas ur sadeln, hästen reser sig rak i luften.

Men en stråle varmt blod forsar öfver ljungen. Skogens konung böjer knä för ryttaren. Ur hans vidöppna mun sprutar lifsströmmen stötvis för kraf-

tiga pulsslag. Marken skälfver, träden bågna, kvistar, stenar och jord kastas upp. Så dör den väldige, faller tungt öfver en ung tall, som krossas till atomer under bördan.

Men bredvid den fallne konungen står Erland. Smärt är han och smidig som jaktfalken. — Alls tot — rungar det med kraftig stämma mellan stammarna. Valdthorn börja smattra, höga rop eka, och från skilda pass samlas jägarne för att beskåda den fallne och hans baneman.

Erland har ridit ned till vagnen. Här mottager han damernas hyllning. Anne-Margrete framför den. En rosett af röda och gröna band — Öströö färger — fäster hon på fänrikens bröst, och denne lofvar henne skogskonungens månggreniga krona.

Så fortgår jakten upp mot Ugglebergets stalp, där man skall möta dreffolket. Öfver steniga backar, utför bråda stup, genom sanka myrar, öfver högt liggande tallmoar, uppe på Vallsjö klints vidtsväfvande bergsvidder går jakten, och bytet blifver rikligt.

Gråbruna, långbenta harar, svarta tjädrar, högbenta ståtliga älgar och en eller annan gråfäll, som drifvits upp ur otillgängliga hålor bland Ugglebergets stup, blifva jägarnes byte.

Sist drager man hemåt öfver Marensholm.

6.

Men hvar är Herbert Ulf på den svartglänsande Zaba? Hvarför följer han icke det öfriga sällskapet hemåt mot Öströö? Hvar dväljes han i skogen? Hvarför tänker han icke på att septembermörkret är tidigt? Hvarför vänder han icke tillbaka för att i gladt lag dricka jaktölet ur stora krus, för att kring stockvedsbrasan vid bolmande sjöskumspipor tälja jaktens äfventyr?

Har han ridit vilse i villande skog, Herbert Ulf, eller hafva skogens djur kräft hämnd för fallna kamrater? Hvarför dröjer han, ehuru jakten är slut?

Nej, han har icke ridit vilse, han sitter nere vid sjön hos den mörkögda Zoraida. Han har förföljt en flyende älg, som tog sin väg mot sjön. Han ville vara före vid stranden för att hindra älgen att simma öfver, men just som han var nära att genskjuta skogens hornprydde konung vid ett stup, stod en mörkögd flicka i hans väg.

— Hvem är du, förmätne, som vågar döda mina djur?

Harm blixtrade ur flickans svarta ögon. Armen lyfte hon högt och bjöd ryttaren stanna.

— Vet du icke, djärfve, att skogen är fridlyst af det vandrande folket, som bor där ute på holmen? Vet du icke, att vi äro förfarna i trolldom och svartkonster, att vi hafva makt att förvandla de oförvägne, som döda våra husdjur, till hemlösa gråben?

Nära var Herbert att gifva den näsvisa flickan ett slag af sitt spö, men blixten ur nattsvarta ögon

hejdade honom, och den sällsamma, färgrika dräkt hon bar och behaget hos den höjda armen gjorde honom nyfiken.

— Hvilken är du, sporde han i vredgad ton, som icke vet, att dessa skogar tillhöra min fader och att jag har rätt att här jaga?

— Är *det* rätt att sätta tio mot en? Kallar du *det* rätt att båda upp folk för att hetsa värnlösa djur mot jägarkedjorna? Där löpa de vilda af skrämsel, och underlig skall i sanning den slump vara, som låter någon enda af dem lefvande komma igenom detta mördarband af tätt slutna bösskarlar eller blodtörstiga ryttare. Nämner du det rätt, du som är döpt och har besvurit Kristus, hvad är då rätt, hvad är orätt? Skam öfver en sådan rätt! Himlens, eldens, skogens och det unga trädets förbannelse öfver en rättvisa, som sätter tio beväpnade mot *en* af skogens värnlösa invånare!

Blixtar af eld sköto ur kolsvarta ögon, hög stod hon och smärt som en ung tall, och rösten höjde sig till mäktigt patos, medan barmen våldsamt häfdes under ord af harm.

Förvånad och slagen glömde Herbert den flyende älgen, glömde jakten och jaktsällskapet för den sällsamma uppenbarelsen vid sjön.

— Hvad är ditt namn, mörkögda flicka, och hvarifrån kommer du?

Ett spotskt leende krusade flickans läppar och blottade en rad pärlgnistrande tänder.

— För hvar man nämner jag icke, hvad jag kallas, ej hvarifrån jag är, men för dig, yngling,

som säger dig vara son till den ädle godsherren till Öströö, på hvars mark mitt folk vistas, för dig skall jag säga det. Mitt namn är Zoraida, och min vagga har stått fjärran från dessa skogiga bygder, långt nere vid den gula Donaus strand.

— Och hur har du kommit hit upp till vår karga nord, flicka, och hvar dväljes du här?

— Många äro de sägner, yngling, som gå om vårt folks vandringar, ingen kan veta, hvarför vi tåga från land till land, från bygd till bygd, ingen kan säga, hvarför vi aldrig finna den ro, vi söka. Så hafva våra fäder gjort, så göra vi, och så komma våra barn att göra. Ro finna vi icke, aldrig stadig hemvist. Från Adriatiska hafvets solbeglänsta golfer till höga Tules snöiga berg, från Spaniens milda himmelsstreck till Rysslands ödsliga stäpper vandra vi utan mål, utan mening. Sist hafva vi tågat den kända Nissastigen uppåt från hafvet och slagit vårt läger på den lilla holme därborta, ni kalla Slottsholmen. Där hafva vi bott alla år, ty eder ädle fader har gifvit oss löfte att slå upp våra tält under de susande träden.

— Jag tycker om dig, Zoraida, för dina svarta ögon och för ditt tal om skogens värnlösa djur. Hvem har lärt dig det, flicka? Hvem har lärt dig tala så, du som icke är kristen, som du säger?

Nu steg Herbert af hästen, klappade dess löddriga hårrem och band den vid ett träd.

— Det skall jag säga dig, yngling, men du har ännu icke nämnt mig ditt namn.

— Jag är Herbert Ulf, son till herren på Öströö, men vill du icke tillåta mig sätta mig här vid din sida? Jakten öfvergifver jag, om jag får vara hos dig en stund, medan skuggorna blifva långa.

— Det må du göra, om du däruti finner nöje.

Zoraida satte sig på en kullfallen björkstam och Herbert bredvid henne.

— Säg mig nu, Zoraida, hvem har lärt dig mildhet mot djuren?

— Vindens sus i furans krona, lärkans drill om våren, biets surr öfver blomsterfyllda ängar, solstrålarnas glitter öfver sjön, månens silfver på vindburna moln, maskens krälande i djupa jorden, se där hvad som lärt mig älska naturen och dess lefvande lif.

— Du är en god flicka, Zoraida, och nu äro dina ögon milda och din röst smekande som vårens vind. Men säg mig, hvem har lärt dig trolldom och svartkonster?

— Det hafva mina förfäder. Det är oss medfödt. Den grå vargen, som stryker tjutande mellan bygderna, då kölden biter i skogarna, är min budbärare; räfven, som smyger öfver ensliga mossar och ropar mot månen, är min kammartjänare; sägnens små tomtar, som tassa omkring i öfvergifna kamrar, äro mina svenner. Kung Bo, som söker sin bortröfvade maka, går mina ärenden, och Nissans stolta drottning, som mäktar uttorka vattnet, så att alla verk stanna, och som kan gifva störtflod, lyssnar till min röst.

— Du måste då hjälpa mig, Zoraida. Min fader handlar ovist med gården. Mycket guld skulle kunna

vinnas, om min fader ej vore fången i gamla traditioner. Men du skall hjälpa mig, Zoraida, du som säger dig vara mäktig svartkonster.

— Det beror på dig själf, yngling, om jag och mitt folk kunna stå dig bi. Kan du af din fader utverka, att vårt folk allt framgent får slå läger på Slottsholmen, så skola vi göra för dig, hvad vi kunna.

Herbert kunde lofva allt, där han satt bredvid den vackra flickan i ljum septemberkväll. Han tog hennes hand och tryckte en lång kyss på de mjuka fingrarna.

Zoraida drog undan handen, och i hennes ögon flammade åter en blixt.

— Aldrig får du röra mig, yngling. Vet, att jag är barn af ett främmande folk, som intet har gemensamt med dig, och en dolk bär jag i mitt bälte.

— Så får du icke tala, Zoraida! — Herberts ögon smekte bedjande den stolta flickan. — Du är icke främmande för mig, du mörkögda, trolska flicka. Är du icke af kött och blod, du som jag? Jag skall icke göra dig ondt. Sätt dig här närmare intill mig, låt mig smeka din lilla bruna hand. Tälj mig något om ditt lif, medan aftonen skrider och dimman väfver sagoslöjor öfver sjö och öfver dunkla vikar.

Och Zoraida satte sig vid Herberts sida och berättade skiftande blad ur det främmande folkets lif och seder.

Plötsligt tystnade hon.

— Nej, yngling, längre kan jag icke sitta så här med dig. Du är så modig och fri, dina ögon äro så varma, din håg så lätt, jag kunde börja hålla dig kär

Jag kunde blifva förälskad i dig och då — — — ve dig, olycklige, ty zigenarkärlek föder olycka.

— Nej, Zoraida, ännu får du icke gå ifrån mig, du måste ännu en stund vara hos mig. Sjung en sång, flicka, sjung för mig en af ditt folks kärlekssånger.

Och Zoraida sjöng. Hon sjöng med lif i blick och eld i tonen, ackompanjerad af sorlet från paljetterna på hennes lysande dräkt och klangen från ringarna på hennes hals och nakna armar:

Älskogssmek och kyssning.
Näktergalars sång.
Ljumma vindars vyssjning.
Än är natten lång.

Månestrålar bäfva
efter dagens glöd.
Nattens vindar väfva
brudeslöja spröd.

Kyssning, älskogskvitter,
nattens vackra barn,
silfverstrålars glitter,
ibland säf och flarn.

Varma vindars susning
vaktar brudesäng,
sång och ljuf berusning
uppå blomsteräng.

Dock, se morgonstrimma
flammande i glans!
Bort med nattlig dimma,
älskogssmek och dans!

Bort med brudeslöja
öfver somnad strand!
Solens strålar höja
sig i purpurbrand.

Bort med nattens fröjder,
hviskning, sång och smek!
Sol går öfver höjder,
Bort med fjärilslek!

Kärlekslyckan tänder
så i söderns land,
uppå Donaus stränder,
unga hjärtans brand.

Därför bjud mig, toner,
bjud mig följa er!
Varma himlazoner,
än jag er tillber.

Skall jag en gång skåda
dig, mitt fosterland,
dansen en gång tråda
uppå Donaus strand?

Alltid rolös vandra
ifrån by till by?
Hårda ödet klandra,
banna iskall sky?

Långa vägars möda
bli min tunga lott?
Nattens skyar röda
se min längtan blott?

Nej — — —, när afton flammar
öfver skog och sjö,
öfver västerns kammar,
ögats strålar dö,

då i stjärnevimmel
öfver haf och land
förs jag öfver himmel
hem till Donaus strand.

Herbert hade suttit stilla och hört på. Mäktigt som hafvets våg häfde sig hans bröst, och hans smekande blickar famnade den härliga uppenbarelsen.

— Zoraida, du får icke lämna mig, du sköna, mörkögda flicka. Du skall bli min drottning, Zoraida, min älskling, ty jag håller dig mycket kär.

— Nej, yngling, du får icke tala så till mig, ty minns, att jag icke är af din stam. Ve dig, sjufaldt ve, om jag skulle fatta kärlek till dig.

— Men, Zoraida, du är grym och hård. Nyss smekte mörka ögon som sommarvind öfver blomsterängar, och nu äro de kalla som den bistra stormen.

— Nej, yngling, din kan jag aldrig blifva, men din bild skall jag gömma i mitt hjärta, och ett ljuft minne skall denna stund vara.

— Hvad, Zoraida, skola vi ej mera mötas? Hit skall jag vandra, då sol dalar bak västerns skogar och skuggorna blifva långa, men dig skall jag ej finna. Det kan du icke mena, min stolta, min vackra flicka!

— Väl skall ock jag gå hit, då afton skymmer. Din bild skall jag bära i mitt hjärta, och glad skall jag komma till min älsklings möte, men nu, yngling, farväl, nu får du ej följa mig.

— Med bevingade steg dansade hon bort mellan träden, kastande skälmska slängkyssar till Herbert, och var snart försvunnen bland kvällens skuggor.

Då steg Herbert till häst. Sent nådde han Öströö. Aftonens sällsamma händelse var honom som en dröm, och länge undrade han, om han verkligen upplefvat mötet på stranden, eller om det var skogsfrun, som lekt med honom i spelande drömmar.

7.

Högt öfver skogarna, knappt en half mil från Öströö, ej långt från Nissans blåa band, reser sig Svanö kyrkas höga spira. Byggd långt borta i grå forntid är kyrkan ej stor, ej rik, men sagor hafva sömmats under seklers växling kring det åldriga gudshuset och grafkoret under högaltaret, där aflidna herrar till Öströö hvila alltifrån gamle Magnus Durell, landshöfdingen, alltintill Svante Horn, karolinen, gör det till en vida känd plats öfver hela häradet, besökt af långväga farande.

Saga och sång hviska ur kopparvaktade grafkamrar, saga och sång tona ur klockornas malmtungor, då sabbaten ringes in för allt folket, som bygger och bor i de djupa skogarna kring Nissastigen, saga och sång tälja ock de gamla epitafierna, som pryda templets murar.

Rådligt är icke för den ensamme främlingen att gå in i kyrkan natten mellan torsdagen och fredagen, om nymånen silar in sin bleka strimma

genom korfönstret, ty underliga ting skall han då skåda.

Kopparportarna under marmorbågarna stå på vid gafvel, och blå lågor flamma innerst i grafkoret. De väldiga stoderna af Magnus Durell och hans hustru Birgitta van Crakow, som pryda ingångarna till koret, hafva fått lif. Röd lifsfärg sjuder under den klara marmorns yta, hvitt hår svallar öfver breda skuldror, och läpparna röra sig till tal.

Stenseraferna, som kransa de hvälfda bågarna, fläkta med vingarna, och från grafkammarens inre höres mummel af underjordiska röster.

Sätter han sig då, den ensamme främlingen, nederst vid kyrkans västra ingång, skall han, då midnattstimmen slår, se en reslig gubbe med blå lifrock, gula uppslag och blanka knappar komma stödd på simpla träkryckor ur den norra grafporten.

Med stripigt, gult hår hängande ned under den trekantiga filthatten, med huggvärja vid sidan, som slamrar mot kryckorna, med jättelika sporrar på grofva kragstöflar skrider han sakta fram på kyrkgolfvet. Han reser sig upp till hela sin längd, det knakar i den sekelgamla kroppen, och hundraårigt damm står som en sky omkring honom.

Det är Svante Horn, karolinen.

Och bakom honom kommer Magnus Durell, landshöfdingen, med sin fru Birgitta van Crakow och hjälten från Lund Karl Gustaf Durell och gamle assessor Krister Horn hand i hand med sin fru Elisabet Maria Durell.

Och Johan Meck, den lysande krigsöfversten, ser han komma klädd i älghudskyller och stora kraghandskar och Johan Gyllenstierna af Lundholm, presidenten, i full gala med sin fru Katarina Durell och sina barn och Krister Horns alla söner och döttrar i styfva stärkkragar och vida kappor.

Men ve den ensamme främlingen vid västra ingången, om han då gör buller, ty icke skall han då lefvande återse dagsljuset.

Stilla gå de gamle, tysta skrida de fram i templet. Nötta epitafier lysa med blått skimmer på väggarnas urblekta vapen.

Men om den ensamme främlingen ännu icke stelnat af fruktan och ångest, skall han få se hela det lysande sällskapet i procession vandra upp till altaret och böja knä för den korsfäste, som i förgylld träskulptur pryder altarfonden.

Och medan de ligga där på knä kring runden i skilda dräkter de gamla, rika Durellarne, de stolta, förnäma Meckarne, de glorvördiga, manhaftiga Hornarne, börjar orgeln tona. Under hvälfda bågar brusar lik kör af änglar sällsam musik, mellan höga pelare klinga hymner från graflagda sekler, ur öppna tempelfönster strömma gripande, mörka ackord, blandas med djupa skogars vindsorl, stämma till andakt ensliga nattvandrare.

Så slutar de gamles nattvardsgång, och de gå ned i kyrkan och sätta sig i ring under hufvudhvalfvet nere i midskeppet. Den ene efter den andre reser sig upp täljande sina öden.

Svante Horn, karolinen, begynner. Med djup stämma tager han till orda:

— Jag var då ännu ung. Med tolfte Karolus drogo vi mot moskoviten. Hett gick det till den gången, och som björnar slogos de våra, men hur det nu ville sig, fick jag en muskötkula i axeln. På fältet blef jag liggande.

— Då hör jag om aftonen en stämma: — Svante Horn, Svante Horn, därest du ännu lefver, så sträck upp en arm eller ett ben, jag skall rädda dig.

— Rösten var min gamle trotjänare Lindbohms. Honom hade jag tagit med från Öströö. Han hade gått ut för att söka mig bland de fallne.

— Mitt lif räddade han, min gamle trotjänare, men min frihet kunde han ej frälsa. I tretton långa år sutto vi båda som fångar långt borta i Solikamsk i moskoviternas land.

— Omsider kommo vi åter till dessa bygder, men först kände oss ingen. En kraftig yngling hade dragit ut med tolfte Karolus, en gammal man på kryckor vände åter. Så fick huggvärjan rosta på väggen, och de väldiga sporrarna hördes icke mera klirra på höga kragstöflar, men kärlek fick jag röna af allt folket på Nissans strand, och ännu lefver det rim, som traktens vise diktade:

Så länge här växer korn,
glömmes icke Svante Horn.

— Länge väntaden I mig här inne i fädernas grafkammare. Min gamle trotjänare gick först bort, och hans son blef förvaltare på Öströö.

— Slutligen kom jag, då den gamla gården och hammarsmedjan, som min fader byggt, gingo öfver i Ulfvarnes händer. Då kom jag hit, och efter mig slöto sig kopparportarna för att icke mera öppnas för något grafi'ölje.

Sade och gick och satte sig i de andres led Svante Horn, karolinen.

Därefter reste sig den äldste i sällskapet, den vördige landshöfdingen Magnus Durell.

— Äfven jag skall tälja några blad ur mitt långa lif.

— Det var under guldkonungens segerkrönta dagar. Våra krigares namn lefde på allas läppar. Jag utrustade för hären några skepp i min hembygd Norrköping och skänkte dem till Kungl. Maj:t och kronan.

Då förlänade mig den hulda drottning Kristina all skog ända till två mil norr om Svanö kyrka vid Nissans stränder.

— Vildmark bröt jag, och icke långt från den plats, där Kung Bos holme speglade sig i vattnet, byggde jag Öströö gård. *Så* byggde jag den, att skogens och vindens sus, fallets dån och sägnernas hviskning från holmen på *en* gång skulle kunna höras till gården.

— Därför byggde jag den på den höga udden. En graf gräfde jag öfver näset, kastade upp en skyttevall mot land och spände en vindbro öfver grafven.

— Så byggde jag för de lefvande. Men på de döda tänkte jag ock. I detta tempel och under det heliga högaltaret, där den korsfäste hänger, murade jag ett hvalf för mig och min husfru, för mina söner,

döttrar, mågar och sonhustrur. Kopparportar satte jag att vakta ingångarna till koret, och marmorstoder af mig och min kära husfru, huggna i det soliga Italien, satte jag ofvanpå portarna.

— Sist gick jag själf härin till hvila, lämnande gården till Krister Horn, ty båda mina söner hade fallit för fäderneslandet. Den ene blef skjuten vid Lund, den andre föll kämpande vid Landskrona.

— Men nu skall Krister tälja oss sina öden.

Krister Horn, assessorn, reste sig, hög som en fura och bister i synen.

— Föga har jag att säga, som I icke redan veten. Dock vill jag omtala mitt äfventyr i Jönköping. Jag var då assessor i hofrätten. I vredesmod drog jag värjan i domsalen och utkastade alla hofrättens högvördige medlemmar på torget. Man anklagade mig, och dömd blef jag till döden, emedan jag vanhelgat rättvisans boning. Men konung Karl den elfte gaf mig nåd, ty han kände den rättvisa, som där skipas, och så gjorde han mig till kommendant på Norrköpings skans. Ja, mitt lif kännen I, men huru det gick den förste Ulfven, som kom till Öströö efter Svante, hafven I törhända icke hört.

— Han finnes icke här, han hvilar under ättehögen norr om kyrkan.

— Ferdinand Ulf satt en afton allena på sin kammare. Då bultar det på porten, och in träder en liten gråklädd gubbe med långt, hvitt skägg.

— Hvad är ditt ärende, gubbe — sporde Ferdinand —, och hvarifrån är du kommande?

— Jag kommer från de nejder, där Nissan födes — var den lille gråkläddes svar —, och jag är här för att bringa dig det budskapet, att sju år, sju månader och sju dagar härefter skall du dö.

— Därpå försvann den lille gråklädde gubben. Från den stunden var Ferdinand dyster i hågen, och icke ens de glada dryckesbröderna i Jönköping kunde förjaga mörka tankar.

— Men underligt var det med gubbens spådom, ty den sagda dagen stod Ulfven lik i sätesgården vid Nissastigen.

Så tystnade Krister, och det var hög tid, ty redan började österns skyar flamma.

Då vände de åter till grafkoret de gamle vördige Durellarne, de lysande Gyllenstiernorna, de stolta, förnäma Meckarne, de glorvördige, manhaftige Hornarne, och kopparportarna slöto sig, de blå ljusen slocknade, och orgelns brus dog bort, medan ny dag bräckte öfver nejden.

Och den ensamme främlingen, som suttit halfdöd af fruktan och ångest borta vid västra ingången till kyrkan, smög sig tyst ut, rusig af allt det sällsamma, som denna trollnatt manat fram.

8.

Det blir fest på Öströö. Det brusar fröjd genom luften. Tjärtunnornas lågor fladdra längs långa vägar, brinnande löfhögar belysa skogen. Åns stränder kantas af bloss, som spegla sig i vattnet. Åter skall masurkan gå i brusande fröjd genom luftiga salar och den sirliga menuetten trådas på blanka golf.

Långa bord dukas för folket på gårdsplanen. Stora högar af kusar[1] och kringlor sättas ut på borden. Talgljus brinna i trearmade stakar. Ölstånkor skola gå laget rundt, och brännvinet skall icke fattas.

Hit komma långväga farande. Hit komma gamle Peder Sjöblad från Marensholm och hans unga, väna vif fru Öllegård. De åka efter hvitt sexspann. Hit kommer kammarherrinnan Ehrenpool från Uttersjö med söner och döttrar. Baron Stakes komma från Toftaholm efter isabellfärgadt fyrspann, Ulfsaxarne från Ljusnefors i sin stora svarta kaross från Gustaf den III:s tid. Familjen Sture kommer från Hallansberg och Löfvenskiöldarne från Källerö.

Statarne samlas kring borden på gårdsplanen, torparne komma i nyväfdt vadmal från skilda torp, kolarne och deras hustrur från skogarnas djup. Mörkhyade valloner, iförda helgdagsstass och kulörta yllehalsdukar, samlas från hammarsmedjan och gjuteriet. Det är vallonernas högtidsdag.

Vid borden på gården för Matts kvarnmästare ordet, och fröken Elisabet går omkring vänligt tilltalande kvinnfolken, trugande dem att taga för sig.

---

[1] Fyrkantiga kakor med spiraler i hörnen.

Ljus brinna i alla fönster, och i riddarsalen flammar stockvedsbrasan. I det väldiga glashuset vid byggningens ena fasad hänga kulörta lyktor bland murgröna, som slingrar sig öfver väggar och tak. Små, nätta bersåer äro ordnade af ene och gran. De äro gjorda för unga par.

Kammarrådet och kammarrådinnan Ulf göra les honneurs i blå salongen. Här stå de gamla karmstolarna från Svante Horns tid, skurna i jakaranda. Här finnas ock de två empirestolarna af mahogéne, skulpterade af självaste assessor Ferdinand Ulf, kammarrådets farfar och den förste ägaren till Öströö af Ulfska släkten. Här prunkar ock det gamla förgyllda uret med Ulrika Eleonoras namnskiffer.

Men blå salongens stolthet är dock framför allt annat Svante Horns fältschatull. Det innehåller en karta öfver trakten omkring Narva, som karolinen själf ritat. Under Svantes långa fångenskap i Solikamsk var fältschatullet med. Som matsäcksskrin fick det då tjäna för karolinen och hans gamle trotjänare under långa vandringar.

Spelemän, stämmen upp violinerna! Hornblåsare gifven luften vingar! Musikanter, låten promenadpolonäsen ljuda på klaveret!

Kammarrådinnan Ulf föres i dansen af baron Stake på Toftaholm. Kammarrådet bjuder friherrinnan Stake sirligt armen.

Baron Stake var en liten vänlig gubbe med pipskägg och långa mustacher. Han gick oftast klädd i galonerad hofjägmästaruniform. Bäst trifdes han bland ungdom och var ett stort original.

Gamle rolige majoren på Gyllenfors bjöd artigt upp Elisabet Ulf, och Herbert dansade med fru Öllegård Sjöblad, medan fänrik Erland ifrigt sökte efter lilla Anne-Margrete.

Så dansades det med lif och lust vid violiners toner uppe i herrgårdsbyggnaden.

Men äfven på logen tråddes dans och lek. Hit samlades folket, sedan det försedt sig med kusar och kringlor på gården och druckit af det hembryggda skummande ölet. Här förde Lars trädgårdsmästare stråken i klingande takt.

Hit kommo ock herrskaperna från stora byggningen för att åskåda festen, och de unga junkrarne nedläto sig att dansa med en och annan vacker torparflicka.

Men borta i alléen gick Herbert Ulf arm i arm med fru Öllegård.

— Och Ni ger mig således rätt, fru Öllegård, — fortsatte Herbert det afbrutna samtalet — i mina åsikter om brukets skötsel.

— Ja, herr Ulf, efter hvad Ni så öfvertygande nyss berättat om framtidslandet England. Jag måste ju tro Er, då Ni talar om industri, som kan blifva en familjs, ja ett helt lands rikedom, likaväl som det gamla jordbruket. Aldrig hade jag tänkt på att i vattnet, som rinner i våra floder, bor en kraft, som rätt använd kan omsättas i penningar och i bröd åt tusenden. Ej heller har den tanken kommit för mig, att skogen kan gifva afkastning alldeles som åkrarna, men att den icke använd är ett räntelöst kapital.

— Och det sorgligaste af allt, fru Öllegård, är att jag icke kan öfvertala min fader att åtminstone börja med reformerna. Inga föreställningar har jag sparat, inga bevis har jag lämnat oanvända, men han är orubblig. Han är fången i gamla tänkesätt, slaf under fäderneärfda traditioner.

— Min faders mening var ju, att jag skulle öfvertaga brukets förvaltning. Det var därför jag reste till England. Då jag nu återvänder och vill göra *det* fruktbärande, som jag inhämtat, mötes jag af en köld, som intet kan upptina. Man kan bli förtviflad, fru Öllegård.

— Då jag till sist hotade min far med att icke mottaga arfvet utan resa tillbaka utomlands, så sade han med ett lugn, som kunde göra mig vansinnig: — Nå, då finns det väl alltid någon, som vill öfvertaga det hela efter mig.

— Men jag skall icke mera plåga Er med mina historier. Ni, som är en ung kvinna och hör vår tidsålder till, Ni kan nog inse, huru jag skulle känna det att nödgas gå här och se på, huru det hela går i gamla, nötta hjulspår, under det verksamhetslusten vill spränga mitt bröst.

— Jag förstår Er, Herr Ulf, och jag intresserar mig för er sak. Dock skall Ni söka sätta Er in i de gamles tankar. Det har jag fått göra under de år jag varit gift.

— Er fader är en ädel och djupt kännande natur. Han vet, att om Ni i *ett* slag finge genomföra alla edra reformplaner, så skulle den gamla gårdens hälsa lida däraf, slut skulle det blifva med

folkets förnöjsamma lif, och poesien skulle flykta bort från det sagoomsusade Öströö.

— Er fader menar, att om Ni skulle få leda in åns fria vatten i trånga rännor, om Ni skulle få fälla de ståtliga furorna, om Ni finge inkalla främmande folk, så skulle Nissans drottning, som beskyddat kvarnen och den gamla smedjan, taga sin hand ifrån dem, och riddersmännen under Svanö kyrka finge ej ro i sina grafvar.

— Kan Ni verkligen, Ni som är en ung upplyst kvinna, sätta tro till dessa dumma, gamla historier, som förhäxa hela trakten?

— Hvarje tidsålder har sitt kynne, herr Ulf, sitt särmärke, och det är icke alltid rätt, att en nyare tid fördömer och förlöjligar den gamla tidens föreställningar. Mycket godt hafva vi att lära af den.

— Er far vet, hvad äfven jag nu vet och hvad Ni förhända en gång kommer att veta, nämligen att penningen ofta icke är detsamma som lycka, kanske oftast icke.

— Han tror icke på de gamla sägnerna så som folket tror på dem, men han vet, att äfven de hafva något att säga oss om världar, som vi ej känna. Han håller före, att allt skapadt i Guds fria natur har sin själ, sin ande, och han tror, att lifvet göres ljust och lyckligt i den mån vi förstå sammanlänka tingens ande med den synliga materien.

— Hvad ni blifvit förändrad, sen jag såg Er sist, fru Öllegård. Då hade Ni icke denna konstlade syn på lifvet.

Fru Öllegård log ett bittert leende.

— Då var jag en ung kvinna, och nu är jag en gammal mans hustru.

Herbert kunde icke låta bli att skratta.

— Det är endast fyra år, sedan vi lekte hök och dufva på Marensholms gårdsplan, och nu är Ni redan gammal, — — rysligt gammal, — tillade Herbert och kastade en beundrande blick på sin följeslagerska. — Men för att tala uppriktigt, icke trodde jag, att jag skulle finna Er gift, då jag återkom hit. Vet Ni, då Ni nu går så här arm i arm med mig, så är det som i gamla tider på Marensholm.

En varm rodnad spred sig öfver fru Öllegårds kinder.

— Nog kunde Ni vänta att finna mig gift. Icke kunde Ni undgå att lägga märke till *hans* stora välvilja mot mig, den stackars moderlösa flickan. Ni visste väl, att min faders länge närda önskan var, att jag skulle blifva Peder Sjöblads maka.

Mörka moln fördystrade Herberts panna. Han kunde icke igenkänna den glada, hurtiga fröken Öllegård Stjerna i denna resignerade, kallt reflekterande kvinna. Bland ungdomen, som brukade samlas på det vackra Marensholm hos gamle Peder Sjöblad, var han alltid Öllegårds afgjorda kavaljer, och en gång hade han, upptänd af ungdomligt svärmeri, begärt hennes hand men fått afslag. Besynnerligt, — — — under de år, han varit utomlands, hade han alldeles tappat bort henne. Nu framstod åter för honom den förflutna tiden i förklarad glans, och den kärlek, han trott för länge sedan död, började åter vakna djupast i hjärtat.

Till det yttre var hon sig dock lik Öllegård Stjerna. Huru väl kände han icke den slanka, harmoniska gestalten, de stora svärmiska ögonen under de mörka, fint penslade ögonbrynen och röstens spröda klang. Huru kunde hon, denna unga vackra kvinna, gifva bort sig åt en gammal enkling, som kunde varit hennes fader.

Peder var en rik man, Peder satt på en god gård, Peder hade Smålands finaste stall, men detta — — — detta, var *det* nog för att köpa henne. Gamle assessor Stjerna hade haft dåliga affärer, ja man hade mycket att säga om hans affärer vid hans död. Kanske bragte Öllegård detta offer för att rädda den gamla, förnäma ättens ära? —

Länge hade de båda unga gått tysta vid hvarandras sida, Herbert grubblande öfver svårtydda gåtor, Öllegård fördjupad i minnen från svunna år. Ofrivilligt hade de kommit långt från det öfriga sällskapet. Öllegård bröt tystnaden.

— Man kanske saknar oss, herr Ulf, vi hafva länge nog varit borta. Kom låt oss återvända!

De gingo tillbaka genom poppelalléen. Musiken tonade ännu därinne i stora byggnaden, och glädjen stod högt i tak.

Efter en stund samlades alla herrskaperna ute på trappan och folket nedanför på gårdsplanen.

Midt i församlingen framträdde kammarrådet Ulf och äskade ljud.

— I veten alla, — började han med hög manlig stämma, som kraftigt klang öfver de lyssnande skarorna, — I veten alla, hvarför vi i dag samlats

hit att för en stund låta arbetet hvila och skämt och glädje råda. Det var i dag för ett hundrade år sedan, som Krister Horn, assessorn, salig i åminnelse lade grunden till den gamla hammarsmedjan och därmed ock till Öströö ära och glans. I arf tog han gården efter Magnus Durell, landshöfdingen, då denne gick till sina fäder under Svanö kyrkas högaltare. Djupare än nu stodo då skogarna på Nissans båda stränder, ej syntes då åker mellan skogen och ån, ej plöjde torpare jorden. Konstfärdiga valloner, fostrade i fjärran land, kallade han hit. Fallet, som då med otämd kraft störtade utför klippan, kufvade han, ledande in en del af vattnet i timrad ränna, lämnande den andra att i frihet brusa. Vattenhjul började arbeta, och mellan stränderna rungade hammarslag, medan glödande järn sprutade gnistor vidt omkring. Milor tändes i skogar. Vägar brötos öfver moar och stenbackar, och det svarta kolet fördes i långa karavaner till ässjorna.

— Så anlades ock hyttan och gjuteriet, och malmen hämtades från de nejder, där Nissan födes, eller fiskades upp ur Smålands mångvikade sjöar, smältes till flammande tackor, göts under gnistornas lyse till massor med form och tyngd.

— Så dog Krister och efterträddes af Svante Horn, karolinen, och vid hans död, mäler sägnen, slöto sig kopparportarna under altaret för att aldrig mera öppnas af något graffölje.

— Nu kom min farfar till gården, assessor Ferdinand Ulf. Ännu en hammare byggde han till

de gamla, och kvarnen är hans verk. Därmed hade man gjort sig till godo all kraft, som ån kan lämna åt människan; det som ej är bundet måste lämnas kvar åt naturen.

— Så har jag nu inför Eder förtalt brukets hundraåriga häfder. Ännu lefva ättlingarna af de första vallonerna, som salig Krister kallade hit, ännu smida de med konstförfarna händer det röda järnet under den dånande storhammaren och gjuta det i sinnrika formar.

— Dem alla har jag kallat hit i dag. Deras är dagen.

— Alltför väl vet jag, att den nya tid, i hvilken vi lefva, ej vill förstå den framfarna. Opröfvade krafter vilja rifva ned hvad fädren byggt, vilja lägga tvång på den fria forsen, vilja hugga skogarna, men våra förfäders andar skola icke tillstädja något språng i utvecklingen. Blott steg för steg skola vi rätta det gamla efter det nya, sedan detta blifvit väl bepröfvadt. Ensamt penningen är icke lycka, och hvad man öfver måttan tager ur gården, det stjäl man af sina efterkommande. På dem har man alltid förr tänkt, nu tänker man endast på sig själf.

— Den dag, då dessa djupa skogar, som nu spegla sig i Nissans vågor, ej mera sorla för vinden, den tid, då Nissans mäktiga drottning ej mera låter vattenmassorna med brusande fröjd bryta sig öfver stenar och stockar, den stund, då sagans små tomtar ej mera tassa omkring i logar och visthusbodar eller ro i små båtar öfver månbelysta vatten, den dagen önskar jag mig ligga djupt under jorden vid Svanö kyrka.

— Den dagen har tingens själ flyktat och mammon flyttat in, den dagen är godsets herre ej mera en god fader för sitt folk utan en sniken tyrann.

— Och nu, fatten alla ölstånkorna, I kolare från djupa skogar, I torpare från spridda stugor, I statare, som stån här i ring, fatten ölstånkorna, dricken till botten för Öströö ära och glans, men dricken först och dricken på denna sekeldag för den åldriga hammarsmedjan och dess ärliga, hederliga och förståndiga arbetare.

Det var nog. Det behöfdes icke mera. Signalen var gifven. Det höjdes ett rop från mängden: — Hit med vallonerna, hit med smederna och upp med dem, de skola hissas!

Hundratals starka armar lyfte dem upp en och en, kastade dem i luften under skallande hurrarop och buro dem i procession rundt omkring gårdsplanen under oändligt jubel.

De kändes lätta som fåglar de mörkhyade vallonerna, de groflemmade smederna, de gamla, skäggiga gjutarne.

Och alla drucko under rörelse med godsherren, som stod högrest på trappan med en väldig ölstånka i handen.

Men nere i hammarsmedjan lyste talgljus i alla fönster, och en jättelik krans af granris hängde högst uppe på kroppåsen på en hög stång.

9.

Hvad är det för en rörelse bland folket på gården? Hvarför vända sig allas ansikten ut mot poppelalléen? Hvarför ger folket vika och skockar ihop sig på gårdsplanen? Är det de döda, som stigit upp ur sina grafvar, eller är det sagans andar, som komma dragande?

Det kommer ett långt tåg ute i alléen. Facklor glimma mellan trädstammar. Gnistor flyga ut öfver åkern, taktfast, sällsam musik höres, ljud af fioler och cymbaler.

Det är zigenarne, som komma, det är det främmande folket, som vill hedra godsherren. Företrädd af danserskor i mångfärgade dräkter, prydda med paljetter och glaspärlor, kommer tattarhorden. Folket på gårdsplanen lämnar plats, andlös tystnad råder. Tattarne sluta upp i samlad hop.

En gammal zigenare träder fram till trappan, där godsherren ännu står. Gubbens hufvud är blottadt, ett svall af grått hår faller ned öfver magra skuldror, och i små ögon blixtrar eld.

— Herre till Öströö, — börjar gubben sitt tal med främmande brytning, — jordens, eldens, vattnets och det unga trädets fred bjuder jag dig! På denna dag, då allt folket samlats för att hylla dig och dina fäders verk, vill det främmande folket från Donaus strand ej saknas.

— Stor tack bjuda vi dig, herre till Öströö, för att du i många år låtit oss resa vårt läger i

dina skogar. Stor fred bjuda vi dig, jordens, eldens, vattnets och det unga trädets fred!

Han hade talat och trädde tillbaka i hopen.

Nu stego några unga, mörkögda flickor fram och utförde dans efter fiolers och cymbalers musik. Med spänd uppmärksamhet följde herrskaperna på trappan flickornas mjuka, eldiga dans.

Längst upp stod Herbert. Spanande blickar lät han fara bland de unga flickorna, men de funno ej genast den sökta. Plötsligt öfverdrogs hans ansikte af en mörk rodnad. Likt stjärnskott om natten hade tvenne kolsvarta ögon riktats mot honom ned ifrån zigenarhopen i halfdunklet. Midt ibland kvinnornas skara ser Herbert en smidig gestalt, ett par nakna, runda armar, en underskön hals och ett svall af blåsvarta lockar.

O, Herbert, gick du icke nyss med en annan kvinnas arm i din, en kvinna af din egen stam? Sväfvade icke minnen från gamla tider ljufva, rena för din själ? Var du icke nära att fatta kärlek till den väna fru Öllegård Sjöblad? Har du redan glömt det, eller hvarför lysa dina ögon af en inre eld, hvarför slå dina pulsar fortare? Hvarför färgar mörk rodnad ditt ansikte? Förtrollar dig nattsvarta ögon, förhäxa dig minnen från en varm augustiafton, eller hvarför smyger du dig ned på gårdsplanen bland folket? Vet du icke, att i denna kvinnas ådror flyter främmande blod, att dessa ögon, dessa runda armar, denna bruna barm icke äro för dig? Akta dig, Herbert, att väcka svartögd flickas lidelse! Lek ej med zigenarkärlek, Herbert Ulf! Lek ej med elden!

Godsherren bjuder folket fylla stånkorna för de främmande, och han dricker brunhyade gästers välgång i skummande öl.

Efter en stund tåga zigenarne tillbaka så som de kommit.

Men Herbert Ulf följer hopen på afstånd. Genom skymmande skog smyger han, och då hopen nalkas ån går han en genväg ned till den plats, där han sammanträffat med Zoraida. Han sätter sig på den kullfallna trädstammen. På afstånd hör han zigenarne tåga genom skogen.

Han undrar, om Zoraida skall komma, men han hör henne icke. Hopen har nått stranden. Folket sysslar med båtar för öfverfarten.

Då kommer hon i skogen. Med lätta dansande steg nalkas hon den plats, där Herbert sitter.

— Zoraida!

Flickan stannade. Ett spotskt leende flög öfver hennes ansikte.

— Är du här, trolöse?

— Men Zoraida, min flicka, hvad är det, som vållar sådana hårda ord från ljufva läppar?

— Var det ej du, som stämde mig till möte här? Var det ej du, som öfvergaf jaktens nöjen för att få språka en stund med mig, medan skuggorna blefvo långa? Sju gånger har jag, då aftonen skymde, ilat hit till ditt möte, sju kvällar har jag suttit här, medan månen skred bakom silfverskyar. Här satt jag ännu, då gårdsklockan däruppe ringde till hvila, men du kom icke. Nej, du kom icke, du trolöse! Du har glömt mig. Du har blott velat

leka med mig, fattiga zigenarflicka, men vet, yngling, att jag kan svartkonster, vet, att jag kan döda dig, och jag kan döda — — — mig!

Med lågande passion hade orden brusat öfver hennes läppar, och häftigt höjde sig den bruna barmen. Som en aftonsky stod det svarta håret vildt omkring hennes vackra hufvud.

— Men Zoraida, tror du icke jag tänkt på vårt möte, tror du icke jag haft din bild i hjärtat, fastän arbete och plikter hållit mig härifrån.

— Tala icke om plikter, yngling, vet, att du har ljugit för mig, du har lekt med mig. En annan bild bär du i hjärtat. Men nu vill jag säga dig det. Du var så modig och fri, dina ögon voro så varma, din håg så lätt. Olycklig jag, zigenarflicka, som såg för djupt in i blå ögon. Din röst var som vindens sus, som bäckens sorl ditt tal. Som vårsolens kyss din blick. Olycklig jag, zigenarflicka, som trodde fagra ord!

Hon stödde sig med den ena handen mot en ung fura, den andra förde hon häftigt mot pannan.

Det rika håret böljade ned öfver hennes axlar. Hon böjde sig, och med en högljudd snyftning föll hon mot ljungen.

Förfärad rusade Herbert upp. Blek af fasa störtade han sig öfver den gråtande, ty en knif hade han sett blänka.

Om handlofven grep han flickan och vred med ett kraftigt grepp dolken ur hennes fast slutna hand. Långt bort mot sjön kastade han den. Vid båge

beskref den i luften, och med ett plaskande var den försvunnen i det stilla vattnet.

— Hvad ämnade du göra, Zoraida? Ämnade du göra mig olycklig för lifvet?

— Döda mig ämnade jag. Det hade väl ej kommit dig vid. Hvad är jag för dig? En fattig flicka, som man leker med.

Herbert hade lyft upp Zoraida, han hade sett, att hon icke var skadad. Intet blod flöt. Ömt bar han henne bort mot trädet och satte sig bredvid henne med armen sluten om hennes smärta lif.

— Zoraida, min älskade, mörkögda flicka, min drottning, min älskling, du får icke gråta mera. I mina drömmar har du varit. Dag och natt har din bild stått för mig. Jag har icke glömt dig, fastän jag ej kunnat komma. Huru lycklig, huru oändligt lycklig gör du mig icke, min flicka, min vackra, underliga flicka, då du säger, att du håller mig kär. Icke skola vi skiljas mera. Min skall du blifva, och en gång skall du blifva Öströö stolta härskarinna. Till den stunden får du befalla öfver mig, huru dig lyster. Bjud mig att följa dig och ditt folk, och lycklig skall jag vara att få tjäna dig. Befall mig att fly med dig ut i vida världen, och ditt värn skall jag vara, min vackra, mörkögda flicka.

Medan Herbert så talade, trollande fram paradiset, slog Zoraida upp stora ögon, och ett soligt leende, varmt som vårens vind, lekte på hennes läppar.

Berusad af den strålande kvinnans skönhet, som låg i hans armar, vanmäktig mot den lidelse,

hon skänkte honom tillbaka, slog Herbert sina armar om Zoraida och öfverhöljde hennes ansikte och nakna barm med glödande kyssar.

Och hon — — —, hon lät hans kärlek storma. Svarta ögon strålade af namnlös lycka, halfslutna, röda läppar drucko jublande kärlek i långa kyssar, och runda, bara armar smekte Herberts kinder och hår.

Men därofvan tände millioner stjärnor sin strålglans öfver nejden, och

månestrålar bäfva
efter dagens glöd,
nattens vindar väfva
brudeslöja spröd.

Sakta började lätta dimtottar sväfva öfver sjön, svepa genomskinlig slöja kring holmar och skuggfyllda vikar. Årors plask tonade från Slottsholmen, där zigenarföljet lade i land, och längst upp öfver skogen dånade likt fjärran orgeltoner vattenmassornas fall under bruksbron.

Men uppe i furugladet sjöng en taltrast sin tårdränkta smärta i klingande, klockrena tonfall.

Ej märkte Herbert och Zoraida, hur natten led. Ej sågo de, att midnattsskuggor började famna skogarna, ej hörde de, att ugglan uppe i berget ropade ny tid. De talade blott om sin lycka. Hvad var tiden för dem, hvad natten, hvad ugglan, de hade hvarandra.

Och gråa skinnfällar tittade förvånade mellan grofva furustammar på sin härskarinna. Skogarnas hornkrönte konung kom med långa steg att dricka Nissans vatten. Han störde icke de älskande.

Mjuka, ludna harpaltar stodo på bakbenen mellan enbuskarna, häpna öfver att se sin beskyddarinna i manliga armar, men de störde icke de lyckliga.

Och någon, som var ute den natten, har berättat många år därefter, att den sista björnen på Öströö just denna natt strök längs Nissans strand norrut. Han luffade genom skogen tätt förbi Herbert och zigenarflickan, men icke oroade han dem.

— Hör du ugglan, älskade, hon spår ny tid, och ny tid skall också bli vår lösen, flicka. Du skall hjälpa mig att bryta ned det gamla på Öströö. Du, som är mäktig i trolldomskonster, säg ditt folk, att det gör slut på sägnerna och sagorna som förhäxa denna trakt. Ditt folk skall börja med de gamle under Svanö kyrka. Lofva mig det Zoraida! *De* äro fördomars och all vidskepelses bålverk här på Öströö.

Och Zoraida lofvade. Hvad skulle hon icke kunna lofva i sin namnlösa lycka! —

Dock, se morgonstrimma
flammande i glans!
Bort med nattlig dimma,
älskogssmek och dans!

Bort med brudeslöja
öfver somnad strand!
Solens strålar höja
sig i purpurbrand.

Bort med nattens fröjder,
hviskning, kyssning, smek!
Sol går öfver höjder.
Bort med älskogslek!

Herbert följde Zoraida till Slottsholmen, tog afsked af sin älskade och begaf sig på återväg till gården.

10.

Två vägar gå från Öströö till Marensholm, båda famnade af högstammig skog. Den västra, gamla Nissastigen, bruten först af stenålderns nybyggare, trampad sedan af danska krigarskaror, följer sjöstranden under Vallsjöklints trasiga kammar och Ugglebergets ättestupor, gästade blott af vilda djur och mörkt trolltyg. Den östra drager på längre afstånd från sjön söderut mot Svanö, men innan den nått kyrkan, bryter en gren af mot Marensholm öfver bron, där sjön kryper ihop till smalt vatten.

Från den östra vägen, som är leende och jämn, skönjer man här och där vackra vattenspeglar och vassiga vikar, och öfver de västra skogarna skådar man Ugglebergets tunga massa.

Närmast Marensholm, eller Marboholm, som gården fordom hette, har skogen kufvats och lagts för plogen, särdeles mellan gården och den lilla Marån, som, kommande från Vallsjömosse, gjuter sitt vatten i Marensholmssjön.

Från gården ser man öfver sjön och skogen Svanö kyrkas spira teckna sig skarpt mot de blånande höjderna kring Törestorp.

Märklig är Sjöbladska säteriets hufvudbyggnad. Gammal och grå står han där, som han stod under storhetstiden. Små äro de gröna fönsterrutorna,

och huset är timradt af kärnhård furu. *En* våning är det blott, men taket är brutet i afsatser, och mellan afsatserna sitta långa, breda fönster. Lång är byggningen och låg och ser ut, som om den vuxit upp ur marken.

Tvenne flyglar begränsa gårdsplanen, skuggad af hundraåriga lindar, och längre ned mot sjön ligga ladugårds- och stallbyggnader.

Präktig är stallbyggnaden, murad af gråsten under herr Peders tid, ty hästarna äro godsherrens skötebarn. För hästarna glömmer han åkern, för hästarna trädgården, ja, för dem glömmer han sitt unga vif fru Öllegård.

Här står det stolta hvita sexspannet, vida kändt i orten, här Peders och Öllegårds glänsande svarta ridhästar, och där stampar den isabellfärgade trafvarhingsten Ajax i spiltan.

Peder är hästkarl, och Peder har pengar. Finns det väl en sällare tillvaro än vara hästkarl och hafva pengar? Ej tynga en mängd tankar och olikartade begrepp Peders hjärna, Peder har blott *ett* begrepp, men detta är så mycket starkare, nämligen begreppet häst. Hvarje åtrå han ammar vid sin barm, hvarje känsla han föder har fyra ben och yfvig svans, och till och med sällskapsdräkten annonserar stallknekten. Ja, Peder är en lycklig man. Peder är hästkarl, intet mera, men icke heller något mindre.

Ej vet Peder, hvad åkern gifver, — hans goda förvaltare vet det. Ej vet Peder heller, att skogen kan gifva guld, — hans förvaltare vet äfven det. Men Peder vet, efter hvilken hingst hans svarta rid-

häst är fallen, lycklige Peder, och han vet namnet på Ajax' farfars far — och det vet icke den gode förvaltaren.

Marensholms långa hufvudbyggnad innesluter stora rum med målningar och tänkespråk på väggarna. Breda och låga äro fönstren, och små rutor hafva de och hvita fönsterluckor med utskurna hjärtan. Från trädgårdens fönster kan man mellan björkar skönja Nissan, som här sväller ut till en sjö.

I salen hänga porträtt i olja af Peders förfäder, ägare af Marensholm så långt häfd och saga gå. Här ser man Peders fader öfveramiralen Karl Eriksson Sjöblad till Törestorp och Marboholm, iförd amiralitetets uniform, och Peders farfader Erik Andersson Sjöblad, krigsrådet, med hans fru Anna Stjerna, och krigsrådets fader Anders Nilsson och hans fru Margareta Trulsdotter Marbo, äfven han ägare af Marensholm, och slutligen Anders' fader den bekante slottslofven på Kalmar slott Nils Pedersson Sjöblad till Rynäs och Marboholm och hans fru Anna Kåse.

Om henne mäler sägnen, att hon var gift i nittio år och uppnådde en ålder af ett hundra åtta år och att hon en gång var Sveriges skönaste kvinna.

Så hänga de här i Marensholms stora sal de gamla stela ansiktena, hänga här på väggen och se mänskor komma och mänskor gå och tiden ständigt rinna hän i evigheten.

Hvad skullen I icke kunna berätta, gamla porträtt, om I kunden röra läpparna till tal, hvilka skiftande lefnadslopp, hvilka strider och sträfvan-

den, hvilka grusade förhoppningar skullen I icke kunna tälja för tjugonde århundradets barn, om stela ögon finge eld och lifssaft började sjuda i målade kinder!

I rummet intill salen står en jättelik soffa, klädd med tageltyg, med skåp på sidorna. På väggarna hänga litografier och silhuetter med torkade blommor, stuckna bakom ramarna.

Hörnrummet mot sjön är Peders arbetsrum. Här ser man kopparstick af hästar, svenska hästar, arabiska hästar, ryska trafvare, små hästar, stora hästar. I hörnet står ett pipskåp och framför skåpet ett bord med tobaksskrin, bägare och fidibussar.

På Peders skrifbord stå två väl klippta silhuetter inom vackert präntade blomsterkransar. Det ena porträttet visar den mjuka profilen af Peders första fru, Margareta Grip, det andra är taget efter den unga Öllegård Stjerna. —

I blomsterrummet går fru Öllegård själf gnolande på en vemodig visa, medan hon vattnar blommorna:

Herr Peder han for sig söder under ö,
Där fäste han sig så vänan en mö.
Mitt hjärta, mitt hjärta, hvi sörjer I så?

Du hade dock förtjänat ett annat öde, du stolta Öllegård Stjerna, än att länkas samman med denne enstöring, hvars enda intresse är hans fyrbenta barn. Huru många ynglingar lågo icke för dina fötter, hvilka högättade unga junkrar traktade icke efter din hand, men du väntade på den ende. På den, hvilken du en gång gifvit afslag, därför att du ville

pröfva halten af hans kärlek, väntade du. Men han kom icke tillbaka. Hvilka långa dagar af ovisshet upplefde du icke, men han vände icke åter! Det rastlösa lifvet, de frambrytande nya idéerna hade tagit honom, hade kommit honom att glömma allt utom nuet.

Och så dog ditt enda stöd, din vän, din far, och du böjde dig för hans sista önskan. Han hade glömt unga hjärtans språk, han den gamle hade glömt Eros.

Du blef Peder Sjöblads maka. Visste du icke, Öllegård Stjerna, att kärlek är makt, trodde du, att den kan afläggas så som man aflägger en klädnad? Hvad tänkte du på, Öllegård Stjerna? Menade du, att han aldrig skulle komma åter, eller trodde du, att ungdomsminnena voro döda i samma stund du tog gubbens namn och den ärevördiga titeln af fru till Marensholm? Du har bragt ett stort offer på lydnadspliktens altare, låt se, att du icke dignar under bördan, du djärfva!

I blomsterrummet går fru Öllegård och gnolar på en vemodig visa, medan hon vattnar blommorna:

Herr Peder han for sig söder under ö,
Där fäste han sig så vänan en mö.
Mitt hjärta, mitt hjärta, hvi sörjer I så?

Antingen sörjer I för fader eller mor,
Eller sörjer I för syster eller bror.
Mitt hjärta, mitt hjärta, hvi sörjer I så?

Och intet sörjer jag för fader eller mor,
Och intet sörjer jag för syster eller bror.
Mitt hjärta, mitt hjärta, hvi sörjer I då?

Så sörjer jag därför att jag är för ung
Att bära gullkronan, för hon är så tung.
Mitt hjärta, mitt hjärta, ty sörjer I så.

Men därute tjöt höstvinden. Bland uthuslängorna hvirflade han, gula löf ryckte han från trädgårdens kronor, snodde dem tillsammans i en väldig sky och kastade dem handlöst ut på åkern. På taket gnisslade vindflöjen på sin rostiga ten, snöret i flaggstången smällde, ladugårdsgrinden slog, och stripiga träd böjde sig för höstvinden.

På stora vägen skred en och annan ensam fora fram i det dåliga väglaget. Än var det långväga kommande, insvepta i pälsar och schalar med packning på bakvagnen, än kortväga bygdefolk på väg till bruket.

Öfver himlen drefvo trasiga regnmoln, och Nissans yta var grå af ledsnad.

Men i blomsterrummet går fru Öllegård och gnolar på en vemodig visa, medan hon vattnar blommorna:

Så sörjer jag därför, att jag är för ung
Att bära gullkronan, för hon är så tung.
Mitt hjärta, mitt hjärta, ty sörjer I så.

11.

Trumpetstötar skära genom luften. Klockan på statbyggnaden klämtar. Rop af ångest höras. Människor rusa om hvarandra bleka af skräck.

Förvaltare Källerstedt samlar folket och utdelar order. Sprutor och pytsar komma fram. Dånet från storhammaren i smedjan tystnar, vattenhjulen stanna, kvarnens buller dör bort. Smederna sluta sig till mjölnarne och statarne. Budkafle går åt alla håll, budskap att samla torparne från spridda ägor, bud att kalla kolarne från djupa skogar.

Eld är lös! Röd hane gal! Blodröd flammar himlen öfver skogarna åt söder. Bolmande rök med gnistor lyftes mot skyn.

Härjar elden i Öströö skogar, eller brinner Marensholm? Äro afgrundens alla makter lösa? Stundar ragnarök?

Godsherren till Öströö står på trappan.

— Spänn mina bästa trafvare för jaktvagnen, minuterna äro dyra. Förvaltare Källerstedt följer mig. Jag far Svanövägen söderut. Det öfriga folket springer under Peder skogvaktares befäl samma väg! Sprutorna med, pytsar med, yxor och spadar med! Spring, så att skogarna blekna!

Befallningen var gifven. Det behöfdes ej mera. Eldiga trafvare spränga fram på gårdsplanen, godsherren kastar sig i vagnen. Ännu en order gifver han.

— Förvaltaren skall köra, köra, så att hästarna ligga som remmar. Jag vill fram till elden!

Trumpetstötar skära genom luften. Klockan klämtar. Budkafle går, går längs alla vägar. Torpare samlas, kolare samlas, springa åt söder i små flockar.

Godsherren åker på landsvägen. Det dånar i marken af kraftiga hofslag, gnistor spruta från järnskor och rullande hjul. Hästarna ligga som streck längs vägen, svett dryper, hvit fradga står om flåsande munnar, blixtar ljunga ur eldiga ögon. Halsar äro sträckta, näsborrar stå vidöppna, sugande luften i våldsamma andetag.

Allt rödare blir himlen söderut, allt ursinnigare den vilda jakten.

Där skymtar en karl mellan trädstammarna.

— Hör hit zigenare, hvar brinner det?

Han ger intet svar, han smyger sig i stället djupare in i skuggorna, och nästa ögonblick är han långt efter.

Där springer en hop människor. Sakta vagnen, förvaltare, jag vill tala med folket!

Vagnen har snart nått hopen. — Hör hit karlar, — ropar godsherren, — hvar är elden lös?

— Kyrkan brinner, — blef svaret.

— Gud i himlen, Svanö kyrka — — —, kör genast, förvaltare, kör, så att hjulen brista och axlarna gå varma! Jag måste genast fram till kyrkan.

Omhvärfd af väldiga eldtungor, dränkt i tjock rök står Svanö kyrka. Rök står ut ur templets fönster, svart rök rullar uppför taket. Än skymmes den smärta tornspiran, än framstår den i all sin majestätiska prakt, då vind jagar undan röken.

Redan är folket från Marensholm på platsen. Dörrarna slås in, gamla järnbeslagna kyrkdörrar svikta för yxa och spett. Folket bryter sig in för att rädda. Lång langningskeja bildas ned till sjön, och ur hand i hand gå pytsar, tomma ned, vattenfyllda upp. Från alla håll kommer folk strömmande. Budkaflen har gjort sitt verk, ryktet har gått före, ty vidt öfver skogarna synes eldskenet.

Då kommer herren till Öströö. Efter frustande springare kommer han i sin jaktvagn, hög som en konung, i fullt galopp.

Hästarna bada i hvitt skum, pulsen slår häftigt, djuren darra af det starka loppet.

Med mäktig stämma ropar godsherren: — Hören hit karlar, *en* skall leda släckningsarbetet, *en* skall befalla, eljest äro vi maktlösa mot den rasande elden. Hören därför upp på mig!

— Langen snällt vattnet, skaffen hit stora kar och ösen däri! Tagen därifrån till sprutorna! Söken upp eldhärden, kväsen roten till det onda! I karlar från Marensholm, söken komma upp i tornet, huggen ut allt af trä, som kan gifva elden näring, skynden genast upp! Helt snart kommer folket från Öströö, de skola bistå med räddningsarbetet, men det är nu först af vikt, att allt brännbart undanskaffas.

— Innan öströöfolket kommer, skolen I män från Björnåsen och klockargården genast börja föra ut kyrkans dyrbarheter. Rädden först silfret, messhakar, biblar och kyrkans papper ur sakristian!

— I prästgårdsfolk, börjen strax taga ned taflorna och vapnen från väggarna! Glömmen icke den

skulpterade Kristusbilden i altarfonden! Åtta man samle sig omkring statyerna öfver grafportarna! Bryten försiktigt marmorbysterna från socklarna, de äro dyrbara verk! Rädden sedan, om I kunnen, de huggna serafhufvudena!

— Och i karlar från Näs, bryten kopparportarna till grafkoret! Bryten dem sönder med spett, om dyrkar ej öppna! Bären ut de dyrbara kistorna med de balsamerade liken af riddarne! Bären dem med största försiktighet, ty veten, att de äro bygdens skyddspatroner. Hören det, karlar, och allt, hvad i rädden, samlen det på Per klockares gård!

Enhet blef det i arbetet. Människor löpte till från alla håll. Öfverallt var kammarrådet Ulf, uppmuntrande, rättande, hjälpande.

Vattenstrålar riktades emot eldhärdarna, som syntes vara i tornet och i koret på en gång. Dån af yxor mot hundraårigt timmer hördes, tunga järnspett gingo till anfall mot järnbeslagna dörrar. Rop från människorna ljödo, då elden våldsammare flammade upp på någon plats, drifvande folket på flykten.

Tyst, hvad är det, som tränger genom eldens dån, vattenstrålarnas fräsande och folkets rop? Den stora klockan ringer.

Den stora klockan ringer bland rök och flammor. Hemskt klagande som den drunknandes sista rop om hjälp klämtar den stora klockan. Död öfver Svanö kyrka ringer hon, dödsklämtning öfver månghundraårigt tempel. Men blott några minuter höras de dofva slagen. Snart mattas de, drunkna, öfverröstas af larmet därnere.

Lillklockan har redan smält ned.

Elden stod icke att hejda. Röda tungor slickade tornspiran, smygande blå lågor kröpo längs bjälkar och sparrar tändande takets trävirke.

En stund var det tyst däruppe i tornet, sedan storklockans slag dödt bort, blott sprakandet från torrt virke hördes. Nu når ett våldsamt brak människornas öron. Uppifrån tornet kommer det. Eldflammor flyga åt alla håll. Gnistor och rök bolma upp. Den stora klockan har förlorat fäste.

Där kommer hon nedstörtande, glödande af hetta, sjungande ännu i fallet. Allt krossar hon. Tjocka bräder brytas som rö, bjälkar bräckas som takspån. Dansande som en tok, snurrande rundt under fallet kommer storklockan. Så når hon marken, med dof klang slår hon mot jorden, och så krossas hon i tusen bitar.

Den gamla storklockan *är* ej mer. Ej skall hon mera kalla andäktiga skaror till Guds hus, ej saga och sång tona öfver milsvida skogar, ropade ur vidöppen malmstrupe, ej döda vandrare bäddas till uppståndelsens hvila vid hennes tröstande sång. Den gamla storklockan *är* ej mer.

Under tiden har arbetet varit i full gång nere i kyrkan. Taflorna bäras ut, vapnen och bildsniderierna. Nattvardskalken och silfverpatenen komma ut, mässhakarna och kyrkböckerna samlas i klockargården. Men grafkorets portar vågar ingen nalkas. Röd hane vaktar redan glödande kopparportar, mångfingrade, lysande armar grafhvalfvets invånare. Ej heller stodo de dyrbara alabasterstatyerna af

Magnus Durell och hans hustru Birgitta att rädda. Hettan hade sprängt konstverken, och förvittrade lågo de på sina höga socklar.

Handsprutorna äro i feberaktig verksamhet, men vattenstrålarna förintas i eldhafvet. Vattenlangarne arbeta i sitt anletes svett, stora ämbar gå hvarje sekund fyllda af Nissans vatten upp mot templet. Ännu en langningskedja är bildad, ja fem stora tunnor, dragna af hästar från Marensholm, föra ständigt vatten mot elden, men hvad hjälper mänsklig makt mot lössläppta elementer.

Röda tungor börja sticka fram ur spåntaket, närda af torrt bråte på kyrkvinden. Predikstolen har störtat ned, omhvärfd af flammor.

Åkrarna närmast kyrkan och alla vägar äro fulla af folk. Gamla gubbar, kvinnor och barn, som kommit från när och fjärran att beskåda den väldiga kampen mot Muspelhems söner, stå och se på det hela med tårar i ögonen, stirra med stel blick på förödelsens styggelse.

Redan börjar röd skymning sänka sig öfver nejden, och skogarna bli mörka, men elden fortfar, tilltager trots öfvermänskliga ansträngningar. Ännu starkare synes eldskenet i aftondunklet, och hela himlahvalfvet färgas i flammande blod, medan ett långt tåg af rullande rök vältrar sig upp mot skyn, bäres af lätt vind öfver skogarna, strör gnistor och eldbränder fjärran, släcker stjärnorna.

Då bryter en mäktig stämma genom dånet, öfverröstar slagen af yxor och spett och ropen från människorna.

— Alle man ut! Alle man ur kyrkan! Taket störtar ned.

Det är godsherren till Öströö. Han har från sin plats iakttagit eldens gång. Han har sett, att takbjälkarna börja bågna.

Ut rusar folket. Genom dörrarna tränga sig människorna, genom fönstren hoppa de. Knappt har templet blifvit tomt, förrän det stupiga taket med tordöns brak störtar in. Pelare och hvälfda bågar, korshvalf och listverk, pilastrar och kapitäl drager det med sig i fallet, medan hela kyrkan begrafs, uppslukas i ett becksvart moln af rök.

Då skär en blixt genom luften och delar röken, marken darrar som vid en jordstöt, himlen synes gul som af flytande svafvel, skogen grå som af de dödas aska, och ett sus som af fjärran hafsstorm höres ned ifrån sjön.

Bleka af skräck se männen på hvarandra, kvinnornas ansikten hvitna. Efter hand drifver röken undan och blottar spillrorna af förgången glans, sorgliga att skåda.

Men, hvilka underjordiska makter är det, som drifva sitt spel med det åldriga templet? Är det dröm eller verklighet? Är det saga eller sann händelse? Är det uttröttade hjärnors villa eller öfversinnliga makters grepp?

Det rör sig midt inne bland de rykande ruinerna! Fullt af folk är templet. En väldig öppning har bildats i den västra muren, och därur kommer tågande en lysande skara — — —.

Främst kommer landshöfdingen Magnus Durell hand i hand med sin fru Birgitta van Crakow. Grå äro de i synen, och dragen äro orörliga. Efter dem kommer Krister Horn, assessorn, med sin fru Elisabet Maria Durell, klädda i styfva kragar och långa vida kappor. Ej se de sig om, med stel blick vandra de framåt. Så kommer den stolte Johan Meck, krigsöfversten, lysande i harnesk och kyller, och presidenten Johan Gyllenstierna till Lundholm i stor gala och Svante Horn, karolinen, i trekantig hatt och blå rock och med väldig värja vid sidan. I höga kragstöflar med klingande sporrar marscherar karolinen taktfast som krigsguden framåt. Dragen äro hårda och ansiktet som gjutet af vax. Och fröknarna Stjerna komma trippande och Krister Horns alla barn i ett långt tåg. En lysande samling!

Stilla och tyst skrider tåget ut ur eldhafvet. Det styr in på kyrkogården, det går mellan kullar och kors, mellan grafstenar med nötta namn.

Folket viker undan af fasa, kvinnorna dåna. Men tåget går vidare, det bryter langningskedjorna. Hästarna, som draga vatten från ån, falla i durk och rusa mellan skriande folkhopar. Arbetet afstannar, alla stå skräckslagna, medan tåget går vidare bland dödens minnesmärken rundt omkring det brinnande gudshuset. Så når det ättehögarna vid kyrkans norra sida, där ägarne af Öströö, som kommo efter Svante, karolinen, sofva den sista sömnen, de som icke fingo hvila i det kopparvaktade koret inuti kyrkan. Här stannar tåget, och de gamle böja knä kring de olika högarna.

Ej sägs ett ord, ej ändras en min, men djupt nedböjda mot kullarnas gräs ligga de. Slutligen resa de sig upp och styra åter stegen mot kyrkan. Hettan hindrar dem icke, fallande eldbränder och rofgiriga röda tungor förskräcka dem ej. Föga akta de människornas fasa eller ropet från dånande kvinnor. Midt in i eldhafvet gå de tillbaka, famnas af långfingrade händer, som tillvinka dem välkommen, försvinna två och två bland flammor, gnistor och rök.

I samma stund steg en svart molnstod af hvirflande rök upp ur bålet, steg rätt upp i luften och försvann bland aftonhimmelns skyar. Och sägnen vet förtälja, att de kringstående människorna midt inne i rökmolnet sågo en lysande skara af folk, som försvann från eldens och styggelsens valplats upp mot stjärnerymderna.

Men omkring kyrkan hade folkets mängd glesnat. Slagna af fasa vid synen af de döde, som i stilla tåg vandrade på kyrkogården, hade de flesta flytt längs vägarna eller genom skogarna till sina stugor.

Templet var nedbrändt. Blott svarta väggar och ett afbrutet sotadt torn sträckte förtviflade armar mot den mörknande aftonhimmeln. Intet minde om forntida glans.

Sent var det redan, då den siste återvände från rykande ruiner. Det var herren till Öströö. Länge hade han gått fram och tillbaka bland kyrkans brända rester, vandrat med tunga tankar omkring bland lämningarna af marmorstoderna och grafkorets hvalfornament. Darrande af köld och dagens våldsamma skakningar hade han till sist öfvergifvit

heta striders valplats och återvändt till Öströö. Men då rasade redan febern i hans kropp, och mera lik en gubbe vid grafvens rand än en man i sin ålders middag satt han i vagnen och darrade af köld.

Då han körde förbi hammarsmedjan, såg han några små män i brokiga dräkter hasta ned mot hjulhuset, och då vagnen rullade öfver bron, tyckte godsherren, att brovandringen gick i vågor. Vattenmassorna sjöngo sin entoniga visa, men djupast därinne i bruset hörde han ljud som af ensligt barngråt.

Var det verklighet eller febersyner? Från träd till träd, alltefter det vagnen rullade fram, hoppade en uggla, och då godsherren gick in genom stora porten, satt hon i den närmaste poppeln och ropade med full hals: — ny tid, ny tid!

12.

Hvarför varar ej lyckan beständigt? Hvarför besöker hon oss en tid för att snart åter flykta? Är hon icke nog stor, räcker hon icke till för alla? Hvarför går hon ständigt bort för att gästa andra? Eller är du måhända blott ett irrbloss, ett fantom, du lyckans ljusa gudinna, ett sprakande fyrverkeri, som snart är utbrunnet, en blomma, som doftar, så länge solen lyser, men vissnar och dör, då skuggorna blifva långa?

Det var sorg på gamla Öströö. Solskensdagarna voro slut, blomman böjde sin stängel, dess doft var borta.

Länge hade solen lyst, länge lyckan värmt, länge blomman doftat. Gammaldags enkla seder hade varit hemvana i herregård och koja, förnöjsamhet lyckans härold i torp och kolarstuga. Små tomtar hade tassat omkring, vaktat bommar och lås kring bygderna vid Nissastigen, men hösten hade kommit, solen dolde sig, nya tider randades. Redan höjde sig ett mörkt moln öfver de djupa skogarna. Söderifrån kom det med svarta fåglar, norrifrån med storm och köld.

Han låg därinne och talade i feberyrsel, godsherren till Öströö. Än mumlade han afbrutna meningar om en ny kyrka, än mörknade hans ansikte, och han fällde hårda ord om eld och brott, än tycktes hans ögon bländas, liksom såge de ett lysande tåg, som skred fram genom skräckslagna människohopar. Ibland satte han sig upp i sängen, ögonen stodo vidöppna, lysande af en underlig glans, och han ropade, så att det hördes i hela huset: Alle man ut, alle man ur kyrkan! Taket störtar ned, taket störtar ned.

Så slöt han åter ögonen och föll utmattad mot kudden, men ett soligt, varmt leende lekte öfver hans tärda drag, samma deltagande leende, som en gång lyste gårdsfolket till mötes, då han stod på trappan och höll tal, förmanande folket att beflita sig om förfädrens enkla seder.

Det var sorg på gamla Öströö. Solskensdagarna voro slut, blomman böjde sin stängel, dess doft var borta.

Familjen Ulf var samlad inne i sjukrummet. Beslöjad och grå föll höstdagern in genom fönstret,

smekte gamla kopparstick på väggen, lekte med kristallvaserna på bordet, smög sig in och försvann bakom tunga draperier.

Doktorn var kallad från Jönköping. Ett helt batteri af medikamentsflaskor hade han radat upp på bordet bredvid sängen. Skickligt sammansatta dekokter hade han pröfvat, mixturer af välgörande örter, men den sjuke blef allt svagare. Ej kunde doktorn gifva något hopp åt den af sorg djupt nedböjda kammarrådinnan.

Ute på gårdsplanen stod i dag som ofta förr en stor skara underhafvande. Borta var skämt och löje. Tårar blänkte i mångas ögon. Tysta stodo människorna och sågo upp mot fönstret, innanför hvilket afhållen husbonde kämpade den sista kampen.

Hvad väntade de väl på? Trodde de, att den stora porten skulle öppna sig och husbonden träda ut på trappan hög och kraftfull, bärande ord på tungan, som trängde till hjärtan? Väntade de, att han än en gång skulle säga dem, hur högt han älskade dem och deras arbete, den gamla gården med alla dess brister och alla dess förtjänster, huru fästad han var vid gamla hammarsmedjan, där mörkhyade valloner smidde vid gnistornas flammande lyse, tälja för dem om Nissans sagor, om den gamla kvarnens sagor, om skogens sagor och om sägnerna, som väfde sig kring de gamle under Svanö kyrka? Väntade de, att han skulle träda ut och säga dem, att han mot intet i hela världen ville utbyta sitt stolta, sitt härliga kungarike vid Nissastigen?

Nej, därpå väntade de icke. De väntade på en annan. De väntade på honom, den svarte, den magre mannen, som öppnar dörren till balsalen — och musiken tystnar och dansen stannar, på honom, som gästar fattigmans koja i djupa skogar, på honom, som är objuden gäst i den rikes palats. De hade kommit hit för att tala vid honom, som följer den vilsegångne och förfrusne på mörka skogsstigar och visar paradiset i hvita drifvor, honom, som ofta kommer som efterlängtad befriare men ännu oftare som den mest fruktade. De ville tala vid honom. De ville bedja honom vänta ännu något litet.

Hammarsmedjan stod stilla. Den skulle ej störa godsherrens hvila. Kvarnens buller hade tystnat. Intet skulle störa hans ro, som kämpade med döden.

Där kom förvaltare Källerstedt ut ur byggningen. Hvilka nyheter bragte han? Skulle han säga dem det de redan anade?

Med bud kom han från godsherren.

— Sätten kvarnen i gång, låten hammarslagen ljuda i smedjan. Öppnen slussarna till fallet, så att dånet höres vida. Det är godsherrens vilja. Han vill höra det glada lifvet, han vill lyssna till de kära ljuden, då han går in i evigheten! Hissen upp kransen på smedjans kroppås, flaggor på alla stänger! Binden girlander och viren kring broräcket! Tänden tjärtunnor kring alla vägar! Smycken Öströö till fest! Ej skall sorg råda, ej klagan ljuda, men högtid skall det vara, då husbonden träder inför lifvets herre.

— Så hälsar han Eder alla. Guds frid önskar han Eder. Han tackar Eder för hvad I varit för

honom och hans familj. I det testamente, han skrifvit, har han gifvit hvar och en af oss alla en lifstidspension.

— Nya tider skola komma, säger han, dem I icke kännen, men om I alltid hållen Eder vid det, som rätt är, och gammal oskrymtad trohet, så skola lyckliga tider ej vara fjärran. Sist bjuder han Eder alla af varmaste hjärta farväl.

Ej kunde han säga ett ord mera, förvaltare Källerstedt. Handen tog han för ögonen, och han snyftade högt.

Mängden stod orörlig nere på gårdsplanen. Så skulle han då komma, den de väntat på, hvarför stodo de ännu spörjande, hvarför kunde de ännu icke fatta, att det skulle hända, som de redan vetat?

Kvinnorna gräto som barn, männen betäckte ögonen med sträfva händer och vände sig bort.

Väl syntes, att han var en herre, älskad som ingen af sitt folk.

Smederna gingo ned till smedjan, mjölnarne till kvarnen. Allt sattes i gång. Dammluckorna öppnades på vid gafvel. Girlander blefvo bundna, och flaggor hissades i topp, och då skymningen föll på, bullrade vattenhjulen, brusade fallet och dånade storhammaren som aldrig tillförene, och hela gården var pyntad som till fest.

Så gick han bort midt i sitt vackra kungarike, godsherren till Öströö. På lätta vingar sväfvade hans befriade ande långt bort från tiden hän till de riken, hvilka intet öga sett, upp i den vida evigheten.

Han var den siste *store* godsherren till Öströö.

13.

Så kom våren. Så kom sol öfver djupa skogar, så kom sång öfver öppna gärden. Hvit stod sippan i hagen, och hennes vackra syster slog upp ljufva blå flickögon mot värmande middagssol. Ljumma, fuktiga ångor stego ur marken, ångor från växtlif och multnande löf. Lifsanden började pulsera därnere i de djupa schakten. Rörelse, pånyttfödelse var det i naturen.

Men tomt och öfvergifvet stod Öströö. Majoren på Gyllenfors och fänrik Erland hade rest strax efter kammarrådets död. Djupt nedböjd af sorg hade kammarrådinnan med sina döttrar och sin yngre son flyttat ned till Uddarp omedelbart efter jul.

Endast godsets nye herre Herbert Ulf hade stannat öfver vintern på fädernegården, hade gripit sig an med det reformarbete, som han ämnade genomföra. Skoningslöst skulle det gamla nedbrytas. Intet skulle finnas kvar. Allt skulle blifva nytt efter engelskt mönster.

Det blef en osäkerhetens tid för allt folket. Gamla mörkhyade valloner sporde oroligt, hvad som skulle blifva af smedjan och gjuteriet. Man och man emellan sades det, att den unge godsherren ämnade rifva smedjan och bygga upp ett stort bruk. Utländska arbetare skulle han kalla in.

Kolare, som möttes på ensliga stigar på väg mellan milan och bruket, sporde hvarandra om nyheter, undrade, om de skulle få stanna kvar öfver

våren, eller om den nye godsherren ville hafva yngre krafter och andra milor. Det sades, att godsherren under ett besök vid Jöns kolares mila uppe vid Getmossen helt och hållet ogillat milan och låtit honom rifva ned den och föra upp en ny efter besynnerliga regler. Ingen kunde vara säker, när det blef hans tur. Bäst att hålla sig beredd på det värsta.

Mjölnarne sporde Matts kvarnmästare, om den nye godsherren bar något i tankarna rörande kvarnen.

Nej, Matts hade icke hört något bestämdt, men en gång hade godsherren i vredesmod sagt, att kvarnen borde kunna mala dubbelt så mycket mjöl. Matts hade då genmält, att det skulle den kunna göra, om han fick lof att hugga upp stenarna. De voro gamla och utslitna.

Men då hade godsherren rusat upp och sagt, att felet icke låg hos stenarna, utan däruti, att mjölnarne voro gamla och lata. Det var de, som behöfde huggas upp, icke stenarna, och det skulle han också vara man till att göra. Dock trodde icke Matts, att turen först skulle komma till kvarnen.

Störst var oron hos statarne. Ett rykte sade, att de alla skulle afskedas. Hembruket skulle skötas efter andra regler. Godsherren umgicks med underliga planer, som rörde åkrarna och skogen. Det hade förvaltare Källerstedt sagt. Sedan förvaltaren, som i trettio år haft hufvudgårdens skötsel under sin hand och hvars farfars far var Svante Horns trotjänare under ryska fångenskapen, blifvit tillsagd att flytta nästa fardag, var ingen säker.

Jöns rättare kunde en dag förmäla, att då godsherren talat med honom om jordbruket, hade han blifvit så ursinnig öfver en småsak, att han slagit näfven i bordet och sagt, att det vore bättre att afskeda statarne och dela upp alla dagsverken på torparne, än att bibehålla det odugliga, föråldrade system, som sedan urminnes tid följts på gården. Hvilka planer godsherren för öfrigt hade med statarne, kunde Jöns rättare ej så noga veta, men bäst var att i tid se sig om, så att man icke blef kastad på bar backe med hustru och barn.

Och det, som Peder skogvaktare berättade, kom mycken undran åstad. En dag hade den nye godsherren låtit kalla upp Peder till gården. Han hade mött honom på gårdsplanen, och då Peder gått fram med mössan i hand, som öfligt var under kammarrådets tid, hade han blifvit tillrättavisad, därför att han icke höll armen så sträckt, som godsherren ville. Han tog det som ohöflighet från skogvaktarens sida, ty han var misstänksam, påstod folk, och de som äro misstänksamma äro också inskränkta.

In i godsherrens arbetsrum hade de därefter gått. Där hade godsherren meddelat Peder, att det skulle komma en främmande herre till gården. Denne skulle Peder följa öfverallt å Öströö skogar, började med dem, som lågo närmast ån och slutande med dem, som täckte bergen längst bort. Den främmande skulle värdera skogen, skulle sätta pris på hvartenda träd. Godsherren skulle låta hugga skogen och flotta timret ned till Halmstad.

Hade väl någon kunnat tänka sig, att man kunde få penningar för skog, att alla de tusen sinom tusen furor, som växte kring Nissastigen, utan att någon vattnade dem, kunde förvandlas till guld? Nej, det hade ingen kunnat drömma om. —

Så länge godsherren var hemma på gården, fingo ryktena icke riktigt fart, men sedan han rest till England för att värfva nya smeder, fingo gissningarna och oron luft under vingarna.

En natt hade Vallsjötorparn drömt, att skogarna voro borta. Öströö låg ute på en ofruktbar öde slätt. Nissaån hade krupit samman till en liten sumpig bäck, full af smuts, och öfverallt hade timmer fastnat och tornat upp sig i höga barrikader. Låg och ruttnade i bäcken. Obebodd var gården, tomma stodo uthusen. Genom de gistnade väggarna spelade vilsna vindar, och stormen skakade sin vinge öfver den öde heden. Nissastigen, som i många bukter strök öfver slätten, var blott en illa trampad fästig, som följde den smutsiga bäcken.

Hade Vallsjötorparens dröm påverkats af den gamla sägnen, att Nissan en gång under Hornarnes tid blef torr, så att man kunde gå öfver henne?

En annan i bygden visste förtälja, att det var zigenarne, som satt eld på kyrkan, och han påstod till och med, att det skett med godsherrens vetskap och vilja och att denne som belöning för det att zigenarne löst gården från de gamles trollmakt lofvat dem alla torp öster om ån.

Själfva skulle de få jaga torparne från boställena.

Redan drefvo underjordiska makter sitt spel med torparnes kräk. Hela nätterna råmade de i båsen, och blå mjölk gåfvo de. Torparhustrur, som bodde öster om ån, hade sett små, mörkhyade karlar om nätterna smyga omkring och titta in genom fönstren, om torparfolket glömt stänga fönsterluckorna.

Torparen i Ulffall åter berättade, att skogen var full af häxors trolltyg. Ensam vågade ingen vid mörkret gå nedåt bruket, ty mjukt tassande hördes på skaren innerst bland träden och ljud som af kvistars afbrytande.

Sällsamma, svarta fåglar förföljde vägvandrare, hoppade från träd till träd, kraxade som sjuka korpar, kvedo som barngråt.

Ej vågade kolarflickorna ensamma sofva på loftet, ty nere på trappan hördes om natten viga steg, och borta i vrån lyste mörka, lidelsefulla zigenarögon.

På ensliga myrar, där endast porsen och den härdiga starren stucko fram ur snötäcket, hade man sett små, dvärglika människor med stora skägg och ben som vargar dansa i månskenet kring porstufvor, klättra i myrtallar och med pipig röst ropa underliga ord från trädtoppar, ropa ut öfver myrskogen och få svar från aflägset liggande myrar.

Och en torparflicka, som bodde längst upp i skogarna vid Getmossen, dit endast smala fästigar ledde öfver ödsliga vindfällen och vilda moras, hade blifvit våldtagen en natt fram på nyåret. Men när hon en gång blifvit förlöst med trolltyget, skulle man sätta ut det åt vargarna och kyrktaga flickan.

Ja, underliga tider hade kommit på godset, sedan gamla kammarrådet gått bort, och luften korsades af rykten om olyckor.

Långa hade de varit de kalla vintermånaderna och tunga, fulla af undran, fulla af vidskepelse och oro, men nu kom våren.

Nu kom sol öfver djupa skogar, blommor på öppna gärden. Nu slog lärkan sin drill öfver åkrar, nu smalt hvit drifva, nu kom lif, nu kom sång.

Hvit stod sippan i hagen, och hennes vackra syster slog upp sitt himmelsblå öga mot solen. Det dånade af skott i ån, då isen skrufvade sig och vårbäckarna hastade ned mot Nissan. Så drog våren in öfver skogars och sagors bygd.

Så drog också den nye godsherren in till gården efter sin långa utländska resa, och i alla torp, längs alla vägar, på alla stigar, i alla kojor hördes frågor, hvad nu månde blifva.

14.

Helt upptagen af utkast, beräkningar och reformplaner rörande Öströö var den nye godsherren. Uppe i sitt arbetsrum satt han. Utan rast, utan ro arbetade han, ritade och räknade från morgon till kväll. Unnade han sig någon hvila, red han till Marensholm. Där kunde han njuta några timmars ro i fru Öllegårds sällskap.

En dag kom en främmande herre till gården. Det var en äldre man. Bruksförvaltare kallades

han. Vallonerna blefvo uppkallade till honom och tillfrågade, om de ville gå in på den nya ordningen, som skulle införas i järnhandteringen, eller om de önskade flytta. Godsherrens afsikt var nämligen att rifva den gamla smedjan och bygga en ny verkstad med fyra nya hammare längre ned i fallet. Två nya rännor skulle samla upp vattnet ofvanför fallet, på det att allt vatten skulle kunna tagas i anspråk. Men på sidan om dessa skulle byggas en flottningsränna för timret.

Vallonerna hade att lämna svar om några dagar. Ginge de icke in i den nya arbetsstyrkan, så finge de flytta.

Rifningen skulle genast börja, och enligt beräkning skulle det nya bruket kunna vara färdigt till hösten.

De yngre vallonerna skulle dock, om de icke ville arbeta i den nya smedjan, kunna få anställning som flottningskarlar eller, om några voro därtill skickliga, som timmerkarlar. —

Hade det förr gått dofva rykten bland vallonerna, så bröt nu oron riktigt lös i hammarsmedjan. En natt, sedan arbetet var slut och elden på härdarna hade slocknat, höllo vallonerna sammankomst i smedjan.

Hade väl någon kunnat tänka sig, att smederna, som tagit platsen vid städet i arf efter far och farfar, generation efter generation, skulle blifva bortdrifna från det, som utgjorde hela deras lif, hela deras värld! Icke kunde de fatta, att det kunde randas en tid, då den sotiga, gamla smedjan nere vid

bruksbron vore ett minne blott, att den kunde ersättas af en ny, hvarom ingen visste något. Hade man väl kunnat tänka sig något sådant?

Midt i förvåningens tystnad hof grytgjutaren upp sin röst.

Han hade märkt, att det på vårsidan var något trolltyg i gång vid smedjan. Hvarje morgon hade det synts spår af små karlar, hvarje morgon, då arbetet skulle börja. En del af spåren ledde till vattenrännan och dammluckan, liksom om någon nattetid velat släppa på vattnet för att förstöra hjulen. Andra spår ledde till de små fönstren, af hvilka också flera voro utslagna. Åter andra kröpo ned under smedjan till hjulhuset, och inga utspår syntes.

Hvad skulle smederna svara på godsherrens fråga? Skulle de gå i lag med unga utsocknes arbetare, som kunde främmande konster, hvilka de gamla ej förstodo? Skulle de stå vid nya härdar, trampa nya bälgar, smida det röda järnet under nya hammare, hvilkas maskineri de icke kände?

Nej, det skulle de icke göra. Hellre taga hustru och barn och draga från gården, hellre söka till andra bygder än börja lifvet på nytt.

Det svaret fick också den nye bruksförvaltaren. Ett fåtal af de yngre gick in vid flottningen. —

Icke länge därefter började smedjan rifvas. Lättare än godsherren trott hade det varit att blifva af med de gamla hammarsmederna, och så starkt var husbondeväldet, så stor godsherrens fädernärfda auktoritet, att intet ondt ord blef sagdt, intet försök till motstånd gjordt. Men förvåningen, som

afspeglade sig i gamla utslitna smedsansikten, var gränslös.

Hugg af yxa mot hundraårigt virke, rassel af såg, som skar gamla genomsotade bräder, buller af hacka och spett ljödo snart nere vid ån.

Så bröts den gamla smedjan ned bit för bit. Bit för bit plockades sekelgamla sagors boning ned, hårdt arbetes hemvist. Bit för bit.

Först tog man ned den höga spiran från kroppåsen, där den festligt bundna kransen hängdes, då Öströö smyckades till högtid, men som sista gången den hissades talade om sorg och förstämning.

Så drogos rostiga spikar, slagna af brukets järn, ut ur djupa hål, och det stupiga taket fick falla. Sist kom turen till väggarna, resta af kärnfrisk jättefur, vuxen i Öströö skogar. Gammalt sotigt knutvirke, hopnitadt med ekdornar, alnstjocka bjälkar, friska som den unga tallen, hårdnade af ålder, brötos ned, och snart visade blott en väldig bråte af timmer och järnskrot platsen för ett sekels rastlösa arbete.

Men det gick en sägen bland gammalt folk, att då man kommit till stenfoten, sammanfogad af bullerstenar uppfiskade i fallet, ett järtecken inträffade. Just som man skulle rifva upp golfvet i hjulhuset, bröt Nissan den fördämning, man uppfört för att hålla vattnet från arbetsplatsen. Med åskors dån störtade vattenmassorna ned öfver resterna af hammarsmedjan. Blott med yttersta möda lyckades arbetarne och bruksförvaltaren, som stodo ute på hjulhuset, rädda sig, då de frambrytande vattenmassorna störtade sig öfver det, som fanns kvar. Golfvet

refs upp som vore det gjordt af takspån, groft timmer bräcktes som spröda rön, och allt trävirke, som fanns i närheten, drogs med i den mäktigt hvirflande forsen.

Hade Nissan något att dölja under golfvet i hjulhuset? Kunde forsen icke se, att det gamla virket fick gistna på soliga backar? Ingen vet det, ingen skall någonsin få veta det, men de gamla vallonerna tro det. —

Var det lätt att blifva af med smedjans folk, så var det svårare att komma öfverens med torparne.

Det hade nu en gång sedan åldriga tider varit så på godset, att torpen gingo i arf från fader till son, ofta till dotter, och de bestämmelser, efter hvilka torparne gjorde dagsverken, voro icke gjorda i går. Allt detta skulle ändras, icke efter hand, icke steg för steg, i *ett* slag skulle allt ändras, allt gammalt nedbrytas, allt nytt uppbyggas.

En dag voro alla torparne stämda till möte hos godsherren. Kontrakt skulle föreläggas dem. De skulle veta, att torpen icke voro deras tillhörighet utan hans, godsherrens, oomtvistliga ägodelar.

Där stodo de nu i små grupper och samtalade på gårdsplanen med låg röst, alla klädda i hemväfdt grått vadmal. Där stod torparen i Elgafall, torparen i Björnåsen, torparen i det fjärran, vilda Wallsjö, torparen å den ännu längre bort liggande Getmossen, dit endast smala fästigar ledde, torparen i Ulffall, Källåsen, Uggleberget och hvad de nu allt hette dessa små människonästen i djupa skogar.

Där stodo de och samtalade om alla märkliga rykten, som gingo, och om nya ordningar på god-

set. De, som bodde väster om ån, trodde fullt och fast, att godsherren lofvat zigenarne torpen, och sedan veckor tillbaka hade de hopsamlat sina tillhörigheter, beredda att med hustru, barn och fänad draga bort.

En och en inkallades torparne till godsherren, och denne sade, att torpen, på hvilka de bodde, icke vore deras utan hans och att de, om de ville behålla torpen, måste göra ett visst antal dagsverken på godset. Ett kontrakt upptagande torparnes skyldigheter och rättigheter förelade han dem att underskrifva. Detta skulle förnyas efter ett visst antal år, om torparne ville sitta kvar.

Många skrefvo sina namn eller ritade sina bomärken under det besynnerliga aktstycket och drogo hem igen undrande, hvad meningen var med allt detta. Andra åter vägrade att skrifva under och erinrade sig gamle prästfars varningsord: den där skrifver under, han går själf snart under — eller — den där går i borgen, han går i sorgen.

Åt dessa lämnades en månads betänketid. Efter dennas utgång skulle de återkomma med bestämdt besked. Vore de då icke villiga att underteckna kontraktet, så hade de att flytta nästa fardag. —

Ja, märkliga tider hade kommit på gamla Öströö, men underligast gick det i alla fall till i skogarna.

Från den stund på dagen, då solen gick upp, ända till den timme, då skuggorna blefvo långa, ljöd klang af yxa, rasslade sågar och hördes brak af fallande furor. Hundratals utsocknes arbetare hade kallats in för hygget, och Peder skogvaktare

gick hela guds långa dagen som i en elak dröm visande karlarna tillrätta i de vida skogsskiftena.

Hur väl känner du icke skogen, gamle Peder, sedan fyrtio år tillbaka, huru hemmastadd är du icke i de stora pelarsalarna af gran och furu, hederlige, gamle skogsbjörn. Hvarje åldrig fura är din kamrat, hvarje ung gran din käresta, hvarje liten tallbuske ditt skötebarn. Dem älskar du och vårdar du bättre än dina egna i stugan.

Stackars gamle Peder skogvaktare, stackars gamle skogsbjörn! Där går du, grå i manen, med ansiktet väderbitet och hårdt. Där går du med tunga steg upp till Björnåsatorparen.

Till Björnåsen leder blott en smal stig. Genom djupa skogar går den. Som konungar stå furorna på sidorna om vägen, som drottningar granarna sträckande fransade armar öfver tunga tankars stig. Här stå mastträd raka som lodsnören lyftande kronan högt i den blå etern; här stå smäckra furor med kvistfria stammar smärta som en flickas lif; här stå mörka förnäma granar med yfvig krona och grått skägg på grenarna. Här står också råtallen strax bakom torpet, råtallen, som stått där så långt Peder mindes, som stod där på Peders fars tid, ja, som stod där, om sägnen talar sanning, under gamle Magnus Durells dagar, han som fick gården af högtsalig drottning Kristina och drog rågång mellan Öströö och utgården Vik just här.

I dag skulle de falla alla de stolta furorna, falla för yxa och såg, falla för att blifva guld i godsherrens fickor. Det var med undran Peder skog-

vaktare stegade uppåt Björnåsen för att visa karlarne, hvar rågången drog fram.

Upp till Björnåsen kom Peder. Där låg torpet, där lidret, där åkertäppan, och där — — — — — nej, hvad var detta? Det såg så tomt och flackt ut; Peder knappt kände igen sig. Hvart hade råtallen tagit vägen?

Där låg han, låg på sina krossade grenar, låg som en fallen rese på brutna lemmar.

Det ryckte till ett tag i Peder skogvaktares mungipor, det kändes någonting vått i gamla ögonvrår, det var så besynnerligt alltsammans. Han hade kommit för sent Peder skogvaktare. Det hade redan skett det han fruktade. Han vände åter därifrån han kommit. Han gick tillbaka stigen nedåt Öströö, men det var, som hade ryggen blifvit krokigare, som om den grå manen hvitnat.

Han glömde att visa karlarne rågången. Han gick stigen tillbaka mot Öströö, tunga tankars stig. Han gick och såg ned i marken, han trampade i kors som en drucken, han talade för sig själf gamle Peder skogvaktare.

Så kom han ned till trollmon. Här hade afverkningens styggelse dragit fula fåror i skogen. Led vid led lågo skogens jättar, som fallna soldater sofva de sida vid sida, och vinden, som fann öppna fält, där fordom stått tät skog, dansade lustiga danser med odon och blåbärsris.

Ja, det var underliga tider på Öströö.

15.

Ofta hade Herbert efter den vackra augustiaftonen, då gamle kammarrådet höll fest på gården, gått till zigenarflickans möte vid sjöstranden. Då sol dalade bak skogens toppar och djuren kommo ned att dricka Nissans vatten, smög han sig till sin älsklings kärleksmöte. Glödande kyssar hade växlats, och varma famntag gifvits med löfte om trohet intill döden.

Men en dag hade den mörkögda flickan förklarat, att hennes folk skulle draga dädan för att gästa bygderna norrut och att hon måste följa med, men då sommaren kom och varma vindar började sorla i skogarna, skulle hon återvända.

Först blef Herbert svartsjuk och besvor Zoraida att stanna för att förljufva hans ensamma tillvaro, men då flickan var bestämd, lugnade han sig med löftet om återseende. —

En kall oktoberdag bröto tattarne upp. Sina tält på Slottsholmen togo de ned, lastade sina ägodelar på den stulna hästen och drogo åstad längs Nissastigen.

Genom tunga skogar gick det brokiga tåget, öfver höjder med vid utsikt, öfver tröstlösa mossar, genom fattiga bygder, där människonästena stodo miltals ifrån hvarandra.

Längs stränderna af Mossebosjön tågade tattarne genom Nissans dalgång upp mot Unnaryd. Här slogo de läger på kyrkbacken. Omkring dem sam-

lades bygdens ungdom och löst folk, läto spå sig i händerna, köpte amuletter, bytte klockor och gaf dem brännvin. Med snatteri i gårdarna lifnärde sig tattarne, med danser, musik och besvärjelser och med att bota böndernas kräk från allehanda sjukdomar.

Trolldom voro de mäktiga, och kristna barn togo de. Ofta hände det, att korsen på kyrkogårdarna voro vända, där tattarne strukit vägen fram. De gårdar, som vänligt togo emot det vandrande folket, blefvo välsignade med gröda och fruktsamhet, men vargar, skogsrån och eld hemsökte dem, som jagade zigenarne ifrån sig.

Från Unnaryd gick tåget norrut och in i Västergyllen längs Stråkens branta stränder, och vid midvintertid voro de vandrande uppe vid Falköping.

Nyheter förde de från bygd till bygd. Ofta ljögo de, men understundom voro de goda budbärare.

En dag besökte de ett dansgille uppe på Västgötabygden. Brännvinet flöt i strömmar och löste tattarfolkets tungor.

— Många bygder hafva vi genomtågat — berättade en gammal zigenargubbe —, och märkliga ting hafva vi skådat.

— Längst ner i Småland på Nissaåns strand, där skogarna stå djupa och vägarna bli långa mellan människoboningarna, finnes ett stort slott och ett gammalt bruk. På en liten holme i en vacker skogssjö hafva vi hvarje år slagit vårt läger.

— Ej långt från borgen ligger ett märkligt tempel, märkligast därför att de dödas andar där

sägas stämma möte för att tälja tidens tecken. Några af de våra hade fått för sig, att andarne stodo emot oss, och därför ville de förgöra templet med dess invånare. Eldens furier stämde de samman under tempelhvalfven, och kyrkan brann ned.

— Sedan den dagen funno vi ingen ro på Slottsholmen. Hemska syner tedde sig om natten, mörkt trolltyg vandrade torrskodt på sjön, månen stod grön öfver skogen, och ugglan spådde ofrid.

— Då drogo vi dädan, men hvarje natt vi slagit vårt läger nära ån hafva märkliga järtecken skett på vattnet, och stockelden har slocknat under grytorna, medan svarta fåglar kretsade i röken, bådande ofrid öfver det vandrande folket.

— Från de trakter, där Nissan födes, drogo vi därför här in i knallebygden.

Så var den gamle tattarens berättelse. Brännvinet kom honom att yppa ting, som han eljest förtegat, och rykten gingo ut bland folket i Västergyllen, att med zigenarne kommo mordbrand och svartkonster öfver fredlig bygd.

Vidare gick därför det främmande folket. Nya trakter såg det, nya bygder genomvandrade det. Botade bondens fänad, hvart det kom, spådde i händerna mot betalning, sålde lyckobringande amuletter, bytte klockor och hästar på marknaderna, tiggde allmosor och brännvin, uppförde lekar och danser, spelade på fioler, cymbaler och mandoliner, snattade i stugorna och förde nyheter från gård till gård.

Mångenstädes fingo tattarne mat och pengar, mångenstädes härbärge i ladugårdar och logar och

lycka var det då, om allt var som det skulle, då de drogo därifrån. Mångenstädes fingo de ock brännvin, och då hade knifven lätt att komma ur slidan, och då sofvo icke bondpigorna säkra på loftet.

På andra ställen blefvo de bortdrifna med hugg och slag, och då hände oftast, att röd hane ej länge efter deras aftåg gol i bygden.

Från Falköping gick tåget till Skara och från Skara uppåt längs Billingens sluttningar och Tidans dalgång. Öfver Hasslerör och Berga, gammal bygd för ätten Ulf, tågade tattarne norrut mot Tivedens skogstrakter.

Där vände de vandrande, där böjde de af mot öster och söder, följde Vätterns brutna strandbygder, rastade vid Gamla Munkeberg och Gällö, stannade en tid på maderna vid Jönköping för att bevista de stora marknaderna och drogo så åter nedåt Nissans dalgång.

Då hade redan milda vindar börjat fläkta, söderns bevingade sångare drogo jublande upp mot Tule, och marken började kläda sig i mångfärgad skrud.

Vid midsommartid nådde de vandrande Öströö, men förvånade blefvo de, då de sågo, hvad där skett.

Hade underjordiska härskaror vandrat öfver skogarna, hade digerdöden fläktat med svart vinge öfver bygden? Borta var skogen, kala stodo stränderna, naken Slottsholmen, långa vandringars hvila. Hvar fanns den sotiga hammarsmedjan, hvart hade fallet runnit hän, hvar voro vallonerna, hvar de vänliga kolarne, hvar de gästfria torparne?

Nya människor sågos på ödsliga skogsfällen, främmande ansikten i ny smedja, främlingar i torpen.

Vänligt blef icke heller tattarfolket mottaget. Tjufpack kallade man det, mordbrännare, landstrykare och skojarfölje.

Från trakten blefvo zigenarne drifna med skällsord och grufliga eder. De drogo då söderut från ogästvänlig bygd.

Det sägs, att, då de landsflyktige passerade gården, en djupt beslöjad kvinna gick upp till stora porten och bultade på. Hon blef icke insläppt, hårda ord mötte henne. Tiggerska blef hon kallad och landstrykerska. Hon var dock icke kommen för att tigga. Andra ärenden förde henne till Herberts hus.

Nu gick hon därifrån, men då hon kom i poppelalléen, vände hon sig om, såg uppåt gården och ropade med hög röst mörka besvärjelser, nedkallande förbannelse öfver Ulfvarnes stolta gods.

Så drog tattarfolket söderut, drog förbi Smålands stenar och Långaryd, drog ned mot västerhafvet.

16.

Hvarför skrida dagens timmar så långsamt, då det är lif och lust därute? Hvarför är luften härinne så grå, då himlen badar i solljus? Hvarför böjer blomman sin stängel, då skogen fylles af vällukt från tusen blomster, då fågelkvitter pärlar och sol ler i hagar? Hvarför skall sorg råda i midsommartider?

Så sörjer jag därför att jag är så ung
att bära gullkronan, ty hon är så tung.
Mitt hjärta, mitt hjärta, ty sörjer I så. —

Visste du icke, hvad du gjorde, Öllegård Stjerna, då du blef husfru på Marensholm, då du tog gamle Peder Sjöblads namn? Trodde du, att *han*, den förste, icke skulle komma åter? Menade du, att *hans* bild var utplånad för alltid ur din själ, eller inbillade du dig, att Eros' makt i ett kvinnohjärta blott är ett tomt ord?

Nu är det för sent att ångra dig. Nu har du tagit slöjan, nu är du en mans lagvigda hustru. Nu är det din plikt att försaka, din lott att lefva lifvet med honom.

Den ena dagen skall krypa fram så som den andra. Pärla skall du lägga till pärla, hvit pärla, svart pärla, hvit pärla, svart pärla, och när du trädt upp de trehundrasextiofem pärlorna på bandet, skall du börja på nytt, hvit pärla, svart pärla. Så skall pärlbandet växa, dagar läggas till nätter, nätter till dagar, år till år, årtionde till årtionde, till dess bandet är utlupet. Då skall befriaren komma, men hvilken af er båda skall han då taga?

Öllegård reste sig häftigt upp och tog sig om hufvudet. Hon kunde icke sitta inne längre, hon blef tokig af tungt grubbel. Ut måste hon, ut till blommorna, ut till fåglarna, till den blå himlen. Bättre att låta hjärtat blöda, då solen lyser på såret, än att förgifta det röda blodet i blytung dager.

Ut gick hon. Vandrade under lummiga träd ned till sjön.

Hvad solen lekte på småvågorna, hvad fiskarna hoppade i vattnet, hvad kvitter, hvad lif i luften, hvad doft, hvad färgspel på marken! Hur kunde allt vara så muntert? Hur kunde allt bära sig åt, som om lifvet vore en enda fest i stället för en tung börda?

Nästan förargad blef Öllegård på biet, som surrade från blomma till blomma sugande dess must lika gladt, lika beskäftigt, vare sig det hittade söt honung i blommans sköte, eller något annat bi redan beskattat den sköna. Hon slog efter biet, då det surrade förbi, men log på samma gång. Men biet gjorde blott en bukt öfver videbusken och surrade vidare till nya blommor. Mister du en, stå dig tusende åter.

Och där satt en liten sångare på algrenen. Han hade lysande färger, han burrade upp sig, så att han såg ut som en stor fjädervippa, han hoppade fram och tillbaka på grenen, han bröstade sig, och som ett gnistrande pärlregn trillade sången häftig, lidelsefull ur hans darrande strupe.

Hur han bar sig åt! Öllegård kunde inte låta bli att draga på mungiporna. Hur han bar sig åt den tokige friaren!

Jo, mycket riktigt, där satt makan, liten, grå och ful, och låtsades icke höra den stormande musiken. Men hon flög icke därifrån, hon smög sig tvärtom närmare sångaren, slokade vingarna och kysste honom.

Men då upphäfdes det ett rysligt pip. Från alla träd i närheten kommo små fåglar flygande.

De anade kantänka, att icke allt gick rätt till i albusken. De pepo i näbben på hvarandra, de bröstade sig, de burrade upp sig och sågo mäkta förtörnade ut. Det blef en ryslig fejd i albusken, ett skrik, ett oväsen, och små fjädrar började yra omkring i luften, och det hela slutade därmed, att alla flögo bort, ilade till andra buskar, till nya kärleksmöten.

— Dumma stollar — utropade Öllegård Sjöblad, halft förargad, halft road, och gick därifrån. Hon styrde stegen längs stranden mot stora vägen.

Hvad naturen ändå var rik! Att hon hade en sådan fond af skönhet alldeles utanför sitt fönster, utan att hon tänkt därpå! Om hon skulle taga naturen till sin vän, sin förtrogne, sin älskling? Han skulle släta ut vecken i ung panna, kyssa bort skuggorna under ögonen och gjuta lif i blicken.

Naturen var en vän, som icke svek, naturen hade många sidor. Naturen var ung i midsommartider, han kunde smeka, han kunde kyssa bort hennes längtan, han kunde gifva ersättning för den kärlek, hon måste försaka.

Se där öfver vattenbrynet i vassviken, hur ländorna svärmade! Hur de flögo upp och ned, hur de doppade vingspetsarna i det spegelblanka badet! Hur de kysstes! Det var kärleksdans i solsken.

Sällsamma natur, är du då full af kärlek, är hvarje fiber i ditt väsen skapad af kärlek, är hvarje vrå i ditt stora rike gjord för kärleksmöten?

Än mera. Är lifvet väl något annat än kärlek, och de, som sakna kärlek, lefva de verkligen? Är

TRAKTEN OMKRING ÖSTRÖÖ OCH MARENSHOLM.

icke deras tillvaro blott skuggan af ett lif, reflexen af en tanke, som aldrig blef fullgången?

Herbert Ulf — — — — —! Var han då ännu allt för henne? Var det då verkligen hans bild hon såg, då hon trodde sig se naturens ansikte, var det honom hon menade, då hon kallade naturen sin vän, var det hans kyssar som brände, då hon bad naturen smeka sig?

Hade verkligen den lilla grodden, som lades ned i hennes hjärta, då han som yngling besökte Marensholm och hon som moderlös flicka bodde hos Sjöblads, hade verkligen den lilla grodden spirat och vuxit upp till ett stort träd, som hotade att med sina rötter spränga hennes lifslugn? Hon *måste* erkänna det för sig själf, det tjänade ingenting till att förneka det. Det vore bättre att lida med klart medvetande än att föra sig själf bakom ljuset. Det *var* så. —

Nu var Öllegård kommen ända fram till landsvägen. Ljudet af en vagn hörde hon. Det kom söderifrån. Hon blef nyfiken. Hon skulle ändå gå landsvägen tillbaka, kunde lika gärna genast gå upp på vägen för att se, hvilka de vägfarande voro.

Hon igenkände Öströö hästar, då vagnen kommit närmare. En mörk rodnad spred sig öfver hennes ansikte, men det var för sent att återvända. Hon tycke sig själf löjlig. Hon, en gift kvinna, rodnande som en ung flicka vid en älskares möte! Hon fortsatte lugnt vägen fram.

Vagnen hade snart nått henne.

— Nej se god dag, fru Öllegård! Hvarför så ensam ute på ströftåg? — — Men jag ser, att Ni

ämnar Er vägen fram. Vågar jag erbjuda Er plats i vagnen?

Det var en bekant röst, som talade. Det var som musik i skogen, som forsens djupa klang. Det var Herbert Ulf, som satt i vagnen.

— Med nöje, herr Ulf, ty jag skall just hemåt, har ströfvat mycket omkring, det skall bli skönt få åka tillbaka.

Öllegård satte sig bredvid Herbert i vagnen. Helt förvånad var hon själf öfver det obesvärade sätt, hon lade i dagen emot honom, som nyss behärskat alla hennes tankar.

— Vet Ni, fru Öllegård, riktigt härligt skall det bli att komma till ro på Öströö efter det kringflackande lif, jag de senaste månaderna fört. I södra Småland har jag rest och i Skåne för att värfva arbetare för hygget och timmerflottningen. Men det är svårt att få arbetare, de äro fastvuxna vid sina fädernebygder, vilja icke draga hit uppåt höglandet. Men penningen gör underverk, penningen förmår allt, och nu tror jag, att jag fått så många arbetare jag behöfver.

— Brukets gamla folk har tappat hufvudet. Ingenstädes kommer man med dem. Värst äro torparne. De inbilla sig, att de sitta på egna gårdar. De vägra att gå in på lagliga kontrakt, de äro rädda för papperen som för den lede själf. Hellre taga de tiggarstafven, än de gå in på förnuftiga villkor.

— Jag måste genast börja flottningen, ty nu har jag hopp att blifva af med timret i Halmstad. Mycket är ju icke skogen värd, och dryga blifva

kostnaderna för huggningen och flottningen, men jag får icke hvila. Något måste jag våga för att mycket vinna. Nere vid kusten hafva de icke sådant öfverflöd på skog som vi. Törhända skall man anse mig galen, som försöker sälja skog, hvarpå vårt land är så rikt, men om jag också skulle vara den förste, så vill jag försöka. I England har jag sett hvilka summor man kan vinna på virkeshandel.

— Dock är det icke på timret jag ämnar inhösta de egentliga rikedomarna, det är på järnet, ty det har åtgång i vårt land. Mycket guld tog min fader in på järnet, men jag skall snart kunna frambringa tio gånger så mycket.

— Har ni sett det nya bruket, fru Öllegård? — Nej, det är sant, Ni har ju icke på hela vintern varit på Öströö. Ni skulle se det nya bruket, det är på det jag skall inhösta guld. Men låt oss nu icke tala därom, jag har alldeles nog af planer och beräkningar från morgon till kväll. Hvad skulle Ni säga, om vi fortsatte våra forna ridturer tillsammans?

— Det skulle på det högsta roa mig, herr Ulf, något skönare än att på hästryggen flyga fram i skog och mark kan jag icke tänka mig. Jag älskar naturen, den är min vän som ingen. Min man är visserligen trots sina år en passionerad och skicklig ryttare, som Ni vet, men han har tröttnat på mitt sällskap. Han kan icke förstå, att jag icke vågar följa honom på alla de halsbrytande äfventyr, som han anser för höjden af nöje. —

Så kommo de fram till aftagsvägen till Marensholm, men Öllegård steg icke ur vagnen där. Her-

berts böner villfor hon att följa med till Öströö för att tillbringa några timmar med honom på den gamla gården.

Hvad skulle det göra? Hon var ju en gift kvinna. Intet ondt låg däruti.

Då vårskymningen drog sin spröda slöja öfver Nissans stränder väfvande vatten och vikar i sagoskimmer, sutto Öllegård och Herbert i blå salongen på Öströö. Minnen från ynglingaåren manades fram, minnen från lifvets vårdagar. Ljusa bilder omstrålade af varma hjärtans fantasi kallades fram i skimrande tåg för de unga. Glans födde de i Öllegårds ögon, färg på mjuka kinder och rösten flöt varm och klar.

Eros, Eros, solkonung, mäktige härskare, du borde icke klappa på de hjärtan, där du icke har rätt att bo. Du borde icke färga kinder röda, tända eld i ögon, då rodnaden är brottslig och elden lätt kan blifva en brand, som ej går att släcka. Eros, Eros, solkonung, mäktige härskare, du borde akta mänskliga lagar!

Icke märkte Herbert och Öllegård, att dagen led, icke att skymningen föll på.

Icke kunde Öllegård motstå hans böner att då och då efter sköna ridturer komma till Öströö för att språka bort en stund och upplifva gamla minnen.

Alltför varma voro hans böner. Först voro de försagda, ödmjuka, men så blefvo de frimodiga, segervissa.

Sent var det redan, då vagnen körde fram och förde fru Öllegård till Marensholm, men det var icke sista gången hon for den vägen.

Vackra sommaraftnar sågo henne med glödande kinder och läppar, på hvilka manliga kyssar bränt, åka tillbaka till Marensholm efter Herberts hästar. Varma sommardagar sågo henne och Herbert Ulf till häst längs långa vägar i Öströö skogar.

Eros, Eros, solkonung, mäktige härskare, du borde akta mänskliga lagar!

17.

Det var redan framme i oktober. Reformarbetet på Öströö var i gång utefter hela linien. Kalkylerna voro uppgjorda, nu gick allt efter den utstakade banan. Godsherren kunde tänka på andra saker, kunde taga sig litet frihet från arbetet. Hade också den senaste tiden haft andra tankar än arbetets.

Ljus hade man sett brinna i hans rum långt in på nätterna, ute på ensliga skogsstigar hade man sett honom vandra sent om kvällarna.

Gamla mamsell Karolina, en af de få från kammarrådets tid, som icke kunde skiljas vid gården, visste berätta, att godsherren satt uppe och skref bref om nätterna ända tills dag började gry och att han tidigt om morgonen sände brefven till Marensholm med trädgårdsmästarens pojke. Hon kunde äfven omtala, att unga frun på Marensholm plägade komma till Öströö i heltäckt vagn och sitta inne hos godsherren timme efter timme och ofta var tårögd och upprörd, då hon for.

Helt nyligen hade godsherren sagt till Karolina, att han skulle resa bort kanske på *en* månad eller flera, men hvart han reste, sade han icke, blott att han i god tid skulle meddela om sin återkomst. Och då han komme tillbaka, vore han törhända icke ensam, hade han sagt med en talande sidoblick på mamsell Karolina. Ja, han var så hemlighetsfull och besynnerlig på sista tiden godsherren. —

En afton fick Sven stallknekt befallning att köra fram gårdens bästa trafvare, spända för kurvagnen. Vid midnatt skulle vagnen vara vid trappan. Vid den tiden steg godsherren i vagnen, och så bar det af.

Det gick öfver den nya bron. Vattnet, som strömmade i de nya rännorna, plaskade, vinden röt i mörka skogar, tunga moln jagade hvarandra öfver himlen talande om regn.

— Oväder, blåsväder, — tjöt ugglan uppe i björken, då Herbert for förbi, — urväder, surväder — mumlade bergufven från höjderna vid Björnåsen. — Det blir regn — tjöt vinden, där han ryckte i de aflöfvade rönnarna vid vägen, — regn, regn, regn — upprepade kråkan, där hon yrvaken flaxade öfver åkern.

Herbert Ulf till Öströö åker vägen fram; midt i natten jagar han som ett spöke bland nattliga skuggor, som en fantom bland mörkrets röster.

Hvart tager han vägen, hvart ämnar han? Skall han köra i kapp med höstvinden, som skakar furorna; åker han till bergufvens bo; skall han gästa höstnattens andar?

Nej, han far till sin kärestas möte. Till kärleksmöte hastar han. Vid korsvägen bryter han af mot Marensholm, öfver bron far han, så att det dånar i vandringen. Men dånet dör bort, slukas af stormens röster.

Bakvägen kör han in i trädgården på Marensholm. Öfver rabatter och gräsplaner far han, så att vagnen hoppar. Han stannar midt i trädgården.

Det lyser ljus i ett fönster. Dit smyger han sig fram.

Stormen böjer fruktträden mot jorden, så att det knakar i grenarna. Vindflöjeln gnisslar hemskt i mörkret.

Sakta drages gardinen åt sidan. I fönstret står Öllegård. Hon är klädd i resdräkt. Hon är djupt beslöjad. Hon gråter.

Herbert står och tager emot henne, bär henne tyst till vagnen, bär henne som den lättaste af bördor.

Då kommer en vindil genom trädgården, kastar sig öfver fruktträden, så att deras grenar knaka, träffar det öppna fönstret. Med en skräll slås det igen. Glasbitar flyga åt alla håll.

Då flammar det till i ett annat fönster, ett ljus håller på att tändas.

— Nu, kusk, köra vi landsvägen söderut allt hvad mina trafvare kunna löpa. — Det var Herberts befallande röst.

Trafvarna sträcka ut. De äro icke dåliga Öströö hästar. —

Där fly Herbert Ulf och hans älskling genom natten, fly med vinden och slagregnet, som bakifrån

piskar på vagnskuren, fly för ondt samvete, fly för utskickade från Marensholm.

— Herbert, Herbert, hvart för du mig? — Det var fru Öllegård, som lutad mot Herberts bröst med hans arm slingrad om sitt lif, hade vaknat från den första förskräckelsen.

— Genom djupa skogar, genom natt och storm till lyckans land, älskling. Du skall icke rädas. Då vi passerat Gyllenfors i dagbräckningen, skola vi slå in på småvägar österut, så att ingen hittar oss, och nere vid Västgötagränsen skola vi finna den undangömda plats vi söka.

— Där skola vi hvila ut några dagar för att sedan med folkets hjälp taga oss ned till kusten och ut på det vida hafvet, där mänskliga armar ej nå oss.

— Sven, stallknekt, minska farten, så att mina trafvare få andas ut!

Becksvart var natten; regnet hade tilltagit och piskade vägen i strida strömmar. Stormen skakade de väldiga furorna, som stodo kring vägen, så att det ropade i stammarna. Hästarna dröpo af regnvatten och svett.

Redan hade de flyende nått Örnaholm.

Då hör kusken hästtramp. Det kommer norrifrån. Det genomtränger nattens röster. Det är några, som galoppera vägen fram. Det hörs rungande hofslag. Ännu är det långt borta, på andra sidan vägkröken, men det kommer allt närmare, det ljuder allt högre.

Herr Ulf, herr Ulf, någon är efter oss, jag hör hofslag på vägen.

Herbert bleknar. Öllegård smyger sig närmare intill honom.

— Sven — ropar godsherren öfverröstande bullret — släck vagnslyktorna, öka farten, vi spara icke hästarna nu, kör, så att stormen blir efter!

Ny fart sätter vagnen. Som rasande vilddjur flyga hästarna öfver den regndrypande vägen, vingar taga de. Det sprutar eld under hofvarna. Med stormens fart rusar vagnen genom mörkret.

Men hofslagen därbakom komma allt närmare, allt högre ljuda de rungande slagen.

— Gud, hvad är att göra?

Upp störtar Herbert i vagnen. Med ett ryck, som kunde bräckt en fura, slår han ned kuren. Vig som en lo svänger han sig upp på kuskbocken.

— Gif hit tyglarna, kusk, gif hit piskan! Om icke Hades' mörka makter äro efter oss, skola vi undan. — Den starke fattar tyglarna, piskan har han i högra handen, den svänger han, så att det sjunger i luften. Hvinande faller snärten ned öfver trafvarna. De öka farten till det omåttliga. Vilda af skräck rusa de framåt, utsträckta som jagade vindthundar. Piskrappen hagla, och Herbert talar till hästarna.

— Fly trafvare, fly, så att axlarna bägna och lokorna svikta, fly, så att furorna blekna, underjordens alla makter äro hack i häl!

Men hvad hjälper körkonst, hvad hjälper piska mot Marensholmarens fullblod, ridna af tränade stallknektar.

Allt närmare höras hofslagen, allt mindre blir afståndet till förföljaren.

— Sven, hvad är att göra, har du intet råd att gifva, några minuter till, och mina trafvare störta.

Redan börjar den högra ligga efter. Jo, kusk, nu vet jag. Lös den stora packkistan på bakvagnen, släpp den på vägen efter oss, ingen ser den i detta underjordiska mörker, en graf skall den bli för våra förföljare.

Med öfvermänskliga ansträngningar lyckades kusken under den vilda farten nå packkistan, knifven afskar repen, och med en dof skräll föll kistan ned på vägen. Några sekunder till, och den var långt borta.

— Få nu se, körsven, om Marensholmarens fullblod kunna hoppa! Ny jakt få de pröfva, osynliga hinder få de fresta.

En skräll ljuder, en våldsam stöt, ett brak som vid en furas fall. En grym ed rungar genom natten, ett nödrop föres på stormens vingar vägen fram, ljudet af ett tungt fall drunknar i storm och slagregn.

— Räddade, Sven, räddade! Nu minska vi farten, nu är tid till besinning.

Villstads kyrka hade de nått. Spöklikt afteckname sig kyrkan mot natthimlen. Afvägen togo de mot Burseryd, mot den långa sjön Fegen vid Västgötagränsen.

Redan började dag flamma, då de nådde Burseryds rödmålade kyrka. Herbert och Öllegård stego ur. Kusken fick befallning återvända, sedan de trogna trafvarna fått hvila och ans i den närbelägna gården.

Vandrande på små stigar nådde de flyende ett enstaka torp vid Fegens strand och fingo härbärge hos ett vänligt folk.

Tvenne dagar stannade de här. Med lejd skjuts drogo de sedan nedåt Falkenberg och seglade på en skuta öfver hafvet.

18.

Uppe i Elgafall bodde Matts, uppe i de susande skogarnas rike bodde den gamle kvarnmästaren. Icke kunde han stanna nere vid bruket, då kvarnen refs, icke kunde han gå där nere, då ny tid kom.

Förre torparen i Elgafall ville icke skrifva under kontraktet. Hellre gick han till skogs, än han ritade sitt bomärke under ett papper. En dag tog han därför hustru och barn med sig och kräket och ett knyte grunkor och vandrade ut i vida världen. Hellre det än att skrifva under. Först vandrade han österut mot Lagastigen, sen drog han söderut, och därefter vet ingen, hvart torparen i Elgafall tog vägen.

Ja, så kom det sig, att Matts kvarnmästare blef torpare i Elgafall. Matts var en boklärd man, kunde både läsa och skrifva, hade ju en tid varit i skola i Jönköping. Matts kvarnmästare kunde dessutom mycket mera. Han kunde berätta bygdens alla sagor, han kunde också bota allahanda krämpor, och han kunde läsa i stjärnorna om dagar, som stunda.

Förr, då Matts bodde nere vid kvarnen, plägade folket, då det kom ned till bruket för aflöningen och posten, titta in till Matts och hans hustru för att få veta nyheter. Sådana hämtade Matts med posten i Värnamo, dit han gick hvarje månad.

Vanan att besöka Matts fortfor hos gårdens gamla folk, äfven sedan kvarnmästaren flyttat upp till Elgafall.

Nu satt torparen i Björnåsen hos Matts. Dit hade han kommit för att spörja, om ryktet talade sanning, som sade, att de store voro betänkta på att afsätta den unge kungen och välja en ny landsfader.

Jo, det var dagsens fulla sanning, det visste Matts berätta, och det ämnade de göra, därför att det gick så dåligt med kriget mot moskoviten och andra riksens fiender och därför att kungen tog allt ungt folk från bygderna. Det sades åtminstone så i Värnamo, där man visste allting.

Men hade torparen i Björnåsen hört den grufliga händelsen i Trollmon?

Nej, det hade han inte. Huru skulle han hafva hört någonting, han, som aldrig vågade visa sig vid bruket, sen han skref under det olyckliga kontraktet.

Då skulle Matts berätta det, ty det var märkliga ting, som där händt.

Uppe i trollmon midt emellan ån och Vallsjöklint icke långt från stigen, som går mot bergen, låg trollgölen. I trollgölen bodde en vätte och, som Björnåsatorparen visste, fanns det mycket penningar förborgade på gölens botten. I forna tider sågs vätten ofta af folk, som gick stigen fram. Grönt här hade han, och på skäggiga bockben hoppade han omkring bland tufvorna. En dag, då torparen i Vallsjö kommit stigen fram, hade han sett vätten gå omkring i skogen och beta lingonris. Så snart vätten blef torparen varse, lopp han med fart till gölen och kröp ned i dess bottenlösa djup. Men torparen

blef nyfiken och stack en stör ned i gölen. Ehuru öfver två famnar lång försvann dock stören spårlöst i äfjan.

Vallsjötorparen hade sett, att det fanns fisk i gölen, och tidigt följande morgon kom han med en stor håf att fånga fisken. Första håfven blef alldeles fylld af små runda fiskar, men i detsamma han drog upp håfven, hörde han ett hiskeligt hostande, och han tyckte, att det kom nedifrån gölen. Föga aktade han dock järtecknet utan drog ännu en håf full af fiskar ur den bottenlösa sumpen.

Då hörde han en djup stämma, och tydligt märkte han nu orden komma ned ifrån gölen:

Torpare, torpare i Vallsjöklint,
tar du min lake,
så tar jag din drake. [1]

Blodet isades i Vallsjötorparens ådror. Förfärad kastade han håfven och fiskarna efter sig och lopp det fortaste han kunde upp mot torpet.

Redan ett godt stycke, innan han nått hemmet, mötte honom hustrun, som sporde efter den röda skällkon. Ett grufligt oväsen hade det varit i kolidret, sade hustrun, och då hon gått in för att se, om den onde red korna, så stod den brokiga kon helt lugnt i båset, men den röda skällkon var borta, ehuru dörren varit bommad.

Och den röda skällkon blef också borta. Länge därefter vågade ingen gå förbi trollgölen, utan skulle

---

[1] Drake är en gammal benämning på skällko.

någon från Vallsjöhållet gå nedåt bruket, så tog han en lång omväg. Ja så mälde sägnen.

— Offer hjälper — hade man hört af gammalt folk, och så kom det sig, att efter den tiden hvarje man, som gick stigen genom trollmon, kastade en slant i gölen, och icke hördes därefter heller vätten ofreda torparens fänad.

Det var lång tid, kanske hundrade år, sedan händelsen med Vallsjötorparen skedde, men ännu i dag var det sed, att alla, som gingo stigen fram, offrade slantar i sumpen.

Ja, allt detta kände nog torparen i Björnåsen, men se, det märkligaste af allt skulle nu komma.

Yxa och såg gingo utan rast utan ro i trollmon. Ingen försyn hade de främmande timmerkarlarne. Så kommo de ock till gölen och stigen, som drog uppåt Vallsjö.

Då ser en af karlarne, att något blänker i det smutsiga vattnet. Till sumpen går han, och stor är hans förvåning, då han finner en blänkande silfverslant nere i äfjan. Hur han nu letar finner han ännu en slant, så ännu en och åter en, ja en hel mängd slantar hittar han fastsittande i slammet. Det sägs, att han till sist hade fiskat hundratals riksdaler upp ur trollgölen.

Men dagen därpå var arbetaren försvunnen, och ryktet gick, att han som rik karl dragit nedåt Halmstad, men det trodde icke Matts kvarnmästare.

En annan mening om den saken hade han. Vätten hade tagit rånaren, vätten i trollgölen, åt hvilken man sen gamla tider offrat, lät icke någon drifva

gäck med sig. Vätten hade tagit arbetaren. Ledd af hugg i gamla stammar och sågars rassel hade han om dagen utforskat, hvar arbetarens riskoja låg, och om natten hade han gått in till arbetaren. Han hade gripit honom om strupen och släpat honom till gölen. Där hade han dragit honom ned i sitt bottenlösa rike.

Så var Matts kvarnmästares oförgripliga mening om den sällsamma händelsen i Trollmon. —

Men hade Björnåsatorparen hört, hvad folk sade nere vid bruket om kyrkbranden?

Nej, det hade torparen icke heller. Huru skulle han höra några nyheter, han som icke en enda gång varit nere vid bruket, sen han skref under.

Jo, det skulle Matts berätta. Man sade, att det var mordbrand. Ja, icke mer och icke mindre, sade folk, som var från Marensholm. Det var grufliga tider. Vore det ryktet sanning, så bäfvade Matts att tänka på hvad sedan skulle öfvergå bygden, då man brände Guds hus. Då önskade Matts, att domedag snart måtte stunda.

Mordbrand sade man, att det var, mordbrand, icke mer och icke mindre. Tattarne på Slottsholmen hade tändt på, sade man. Tattarne kunde svartkonster, de stodo i förbund med den lede, det kunde man se på deras ögon. Godsherren ville icke hafva tattarne kvar på gården, de hade nycklar till alla lås, de kände alla bakvägar. Godsherren ville därför drifva bort dem. Men då sände tattarne sin vackraste flicka för att beveka godsherren att låta folket kvarstanna. Han kunde begära hvad återtjänst han ville af de trollkunnige.

Godsherren gaf då efter med det villkoret, att de skulle lösa gården från de gamla riddersmännens vålnader under det heliga högaltaret i kyrkan.

Ej länge därefter gol röd hane på Svanö kyrkas tak och Herrens heliga hus brann ned. En torpare på Marensholm, som varit den förste på brandstället, hade sagt, att dörren till sakristian stod på vid gafvel, då han kom fram, och att han såg en liten karl i brokig dräkt löpa undan i skogen.

Ja, ingen kunde veta hvad sanning ryktet talade, men ut gick det bland det nya folket på gården, upp till torpen gick det, öfver skogarna och bergen, med vinden blåste det till kolarne och till de valloner, som nu vaktade getter och drogo ärjkroken, i stället för att som fordom forma det gnistrande järnet under storhammarens slag.

Dock blefvo zigenarne bortdrifna, då de återvände från sina vandringar norrut, drefvos bort af det nya folket, som hatade dem.

Ondt hade de gjort, då de brände kyrkan, men de gamle under högaltaret kunde de dock icke förgöra. Lågor beto icke på dem. Dock önskade Matts, att intet ondt måtte drabba gårdens unge herre. Han var ju son till gamla kammarrådet! Kanske var icke allt hans fel.

Då sporde Björnåsatorparen, om Matts hört något om hvar godsherren nu var, ty att han länge varit från bruket, det visste han.

Nej, *hvar* godsherren befann sig, visste icke Matts men väl, att han midt i natten farit från gården. Dåligt var vädret, men fort måtte det gått att döma

af hästarna, då de ett par dagar därefter återkommo. Till Skåne hade godsherren rest, påstod Sven stallknekt, och vid Villstads kyrka hade ny skjuts tagits, men folket på Marensholm trodde, att Sven for med osanning.

Där sades det, att fru Öllegård, som gick och gällde för att ligga sjuk, icke alls var på Marensholm. Hon hade försvunnit just samma natt, som godsherren rest söderut.

En stallknekt, som på herr Peders befallning den natten ridit vägen fram, hade hemkommit alldeles sönderslagen och låg nu sjuk. Hästen hade brutit benet af sig och måst nedslaktas.

Ja, Matts kvarnmästare bad Gud bevara sig och trakten för de straffdomar, som skulle komma att drabba gamla Öströö. Bestämdt var domedag icke långt borta!

Björnåsatorparen hade suttit och lyssnat med spänd uppmärksamhet, medan han tummade på sin mössa. Nu reste han sig, skakade hand med Matts och gick utan att säga ett ord.

Han glömde att stänga dörren efter sig, han glömde kvar sin käpp och sin pipa. Krokryggig och grå stegade han skogsvägen till Björnåsen utför backar, öfver myrar och uppför branta stup. Grubblande och pratande för sig själf gick han, och då och då stannade han och skakade på hufvudet. Så gick han vidare grubblande, småpratande.

Stackars gamle Björnåsatorpare, du förstår icke den nya tiden, det hade varit bättre för dig att icke skrifva under.

19.

Till en början blef afsättningen af timmer i Halmstad god. Äfven järnbruket syntes gå ljus framtid till mötes, och stora foror af järn fördes söderut mot Skåne. Ännu hade järnprisen icke börjat falla.

Uppe vid de öfre sjöarna lades timret i vatten. Sammankopplade i flottor gingo stockarna ned, men när de nått Öströö, där farvattnet blef trångt, släpptes de utför en och en. Så kommo de ned till bruksbron. En och en matades de ned i flottningsrännan. Yra af fröjd störtade skogens runda jättar utför, vatten sprutade åt alla håll. Med dån kommo de farande, med svindlande fart sköto de ned i sjön. Djupt gräfde de sig i hvirflande böljor. Men upp kommo de igen likt sälar efter luft. De samlades af karlar, som sprungo på rullande stockar. De samlades till flottor, sammanlänkades och drefvos förbi Slotts- och Borsholmarna till Nissans strömfåra söderut.

Men ibland hände det, att stockarna af den våldsamma farten i rännan törnade emot någon kantig sten under vattenytan. Då splittrades de i tusen bitar, smulades under våldsamt brak och stänk af träflisor och vatten till atomer.

Gammalt folk, som såg detta, menade, att det var Nissans mäktiga drottning, som förstörde timret. Men det nya folket skrattade åt stockarnas kullerbyttor, kommo underfund med, hur de skulle framkallas och roade sig därmed. —

En dag kom Herbert tillbaka från sin långa resa. Fru Öllegård var med. Väg tog han icke förbi Marensholm och Uggleberget. Östra vägen kom han förbi ruinerna af Svanö kyrka. Sent en afton var det. Efter lejd skjuts åkte han.

Flera dagar höll sig Öllegård inne, men en dag visade hon sig för folket nere vid timmerrännan. Blek var hon och mager och stödde sig tungt vid Herberts arm.

Skilsmässa från herr Peder hade hon tagit ut, sade folket på gården, och vigd var hon utomlands vid godsherren. Andra hade hört, att herr Peder icke gifvit vika utan rufvade på hämdeplaner mot godsherren och Öströö. Marensholmaren ämnade gå till kungs, sade man, för att få förbud mot timmerflottningen öfver hans ägor.

Bland det nya folket berättades det grufligare ting.

Där hade det försports, att Marensholmaren mutat zigenarne, som nu vandrade nere vid västerhafvet. Med rödt guld hade han mutat dem att gå ed på att kyrkbranden var anstiftad med godsherrens vetskap. Nu skulle zigenarne vittna mot godsherren på tinget.

Folk, som varit inne i de brända resterna af kyrkan, förtalte, att kopparportarna till grafhvalfvet voro nedsmälta, men att koret därinne var oskadt. Där stodo kistorna rad vid rad, orörda af elden med öppnade lock. Men tomma voro de. Det var då sant och icke dröm det man sett vid kyrkans brand. Men hvart hade de afsomnade riddersmännen sedan

tagit vägen? Hade de med rök och flammor farit upp i himlen, eller dvaldes de ännu undangömda bland de sotade resterna af templet?

Så talades det också man och man emellan om händelsen i Trollmon och den försvunne arbetaren.

En kolare hade gått stigen fram. Då han kom till gölen, mötte honom en ohygglig syn. Två timmerkarlar stodo vid sumpen och drogo upp ett lik. Gräsligt var det att skåda. Gyttja och sjögräs, maskar och svarta iglar hängde vid kroppen. Händerna höll karlen krampaktigt slutna omkring silfverslantar, och i strupen hade han blå märken efter fingrar.

Uttydningarna härom voro många, men för alla var det klart, att timmerkarlen, som hittat pengarna, icke dragit söderut med sitt rof.

Ett mörkt rånmord hade blifvit begånget, sade man, andra arbetare hade slagit ihjäl karlen och släpat liket till gölen. Alla hans pengar hade de tagit utom dem hans starka näfvar omslöto.

Gölen blef genomletad, men intet fann man. Det var klart, att mord blifvit begånget.

Två främmande arbetskarlar hade ej länge därefter ankommit till platsen och gifvit sig in i det timmerlag, som den döde tillhört. I karlarnes riskojor lågo de och använde yxa och såg som de andra, men de voro oskickliga i handtverket och tröttnade fort.

Snart hviskades det, att de nykomne icke voro några arbetare. Grannhäradets länsman var det och en fjärdingsman. Ditskickade voro de för att spana efter brottslingarne.

Också hade icke många dagar därefter en af timmerkarlarna lämnat arbetet och strukit undan, man visste ej hvart, men det troddes att brottslingen därmed var borta. Icke hittades heller senare mördaren.

Omsider kom ryktet skogsstigen åt bergen upp till torparen i Vallsjö.

— Nej, sade han, mycket naturligare är saken, mycket naturligare! Vätten har tagit karlen, vätten och ingen annan. Det har också Matts i Elgafall sagt.

— Hvarför skulle icke vätten hafva tagit honom? Han tog ju skällkon i Vallsjö i gamla tider. Märkena i karlens strupe efter hvassa fingrar visa, att vätten dragit ned honom i sitt bottenlösa rike.

Sen den stunden vågade torparen i Vallsjö aldrig gå stigen fram genom Trollmon. En lång omväg, en liten smal stig trampade han sig öfver den brutna skogen mellan Vallsjö och Uggleberget. —

Så var luften full af oro, vinden full af rykten om underliga ting, och de gamle, som voro kvar sedan kammarrådets dagar, fruktade för hvad framtiden skulle bära i sitt sköte.

Många, som icke genast dragit dädan, lämnade nu gården, gingo söderut och togo tjänst hos Marensholmaren eller ännu längre ned längs ån hos gamle majoren på Gyllenfors.

20.

Mycket guld hade nybyggnaderna på Öströö kostat, och dagligen rann en flod af guld till den stora arbetsstyrka, som godsherren hade samlat till gården för timret och järnet. Men guld började också komma in. Lånet skulle snart vara afbetaldt, och sedan — — ja, sedan skulle han njuta frukterna af rastlöst arbete. Sedan skulle han få tid att ägna sig åt den kvinna, som han vunnit. Sedan, sedan — — icke ännu. Ännu hvilade lånet tungt på fädernegodset, ännu togo omsorgerna all hans tid, alla hans tankar, men sedan, sedan — — —

Från ensamheten kom du, Öllegård Ulf, från långa tankars ensamhet i gamle Peders hus, och till ensamheten gick du, då du blef Herberts maka på Öströö. Träget arbete kallade honom. Ännu kan han icke ägna dig många stunder, ännu måste du långa förmiddagar nöja dig med gamle Karo och kanariefågeln till sällskap, ännu så länge, men sedan, sedan, då lånet är afbetaldt och arbetet icke håller din make helt bunden.

Du må icke spörja, när den tiden kommer, du måste tåligt bida. Kanske kommer den snart, kanske dröjer den länge, kanske kommer den icke alls. Än sedan! Du hade det icke bättre hos Peder Sjöblad. —

En stund om kvällarna kunde Herbert och Öllegård vandra tillsammans på ägorna. Ibland gingo de alléen fram och följde de små stigarna i

Trollmon uppåt bergen, ibland följde de åstranden norrut för att se på bygget.

Svanövägen gingo de en afton och togo en skogsstig österut mot Björnåsen. God bit in i skogen hade de vandrat, då hugg af yxor och kvistars afbrytande nådde deras öron och eld syntes glimma mellan täta furor.

Inne i skogen är folk sysselsatt med att drifva ned störar i marken, att breda hudar och stora tygstycken öfver störarna. Det är zigenarne. Det är tattarne, som återkommit och sökt sig en ny lägerplats, gömd för allfarväg.

— Hvad löfte hafven I att resa edra hyddor på mina ägor? — sporde Herbert en liten mörkhyad karl, som arbetade med att kvista störar.

— Ej bedja vi om lof att slå ned våra bopålar, vi göra det hvarhelst oss lyster — var zigenarens stolta svar. — Under den höga himlen, herre, finns ingen plats, där vi icke hafva rätt att resa våra tält. Hvila kan ingen förvägra det vandrande folket, marken är allas, människans eller djurens.

— Djärft är ditt tal, zigenare, men vet, att jag har makt att drifva Eder från mina ägor, om I icke hörsammen mina befallningar.

— Icke frukta vi dig, Herbert Ulf. Det vandrande folket fruktar ingen människa, trolldomens ande äger det, svartkonster är det mäktigt, skogens, vattnets och vindens andar äro oss underdåniga. Vattuflod kunna vi bringa öfver dina nya verk, Herbert Ulf, och då är det ute med dem. Torka

och vattubrist kunna komma, och då skall ditt timmer förödas, blifva liggande på nakna hällar.

— Nej, sluta med ditt dumma tal tattare! Vet, med hvem du talar, vet att det var min faders nåd, att ditt folk fick dväljas på Öströö ägor, men den tiden är slut. Laga, att ditt folk genast drager från min skog, laga att tälten blifva nedtagna och elden släckt. Edra konster tål jag icke mera. Tjufvar och dagdrifvare skola icke längre göra arbetets och fredens bygd osäker.

— Om tjufvar skall du icke tala, Herbert Ulf, icke om dagdrifvare! Jag kunde då börja tala om mordbrännare och kvinnoförförare, och de orden ljuda föga bättre. Ja, här finnes hon, stolta herre till Öströö, hon, vid hvars fötter du en gång låg, men för hvilken du icke vågade låta upp dörren, då hon klappade på för att säga dig sanningens ord. Bland folket vid elden därborta finnes hon, du kan se henne härifrån, om du ser noga efter, och hennes fader är den, som talar med dig.

— Minnes du vackra sommaraftnar vid Nissans strand, Herbert Ulf? Kan du erinra dig eldiga famntag och brännande kyssar bland trädens mjuka töcken, har du alldeles förgätit skogens mossbädd, mjukare än dunbolster i slottsgemak? Hafva de år, som gått, alldeles utplånat minnet af eviga löften och heliga bedyranden, om trohet intill döden, Herbert Ulf, eller hvem är den kvinna, som med högburet hufvud går vid din sida? Är hon ett nytt offer?

Allt blod hade försvunnit från Herberts ansikte. Vrede och fruktan kämpade en rasande tvekamp i

hans bröst. Hvilken skulle segra? Icke blef kampen mindre het, därför att Öllegård med den mest gränslösa förvåning såg upp på honom.

Först segrade vreden.

— Tig, tattare, tig med dina svarta lögner, eller låter jag ännu denna afton mitt gårdsfolk drifva dig och de dina med knölpåkar från mina ägor!

Men där kommer någon i dunklet mellan trädstammarna. Det är en kvinna. Hon har hört det högljudda samtalet. Hon kommer med raska steg mot de talande. Hon har något att säga. En glimt från stockelden faller på hennes ansikte. Ett par kolsvarta ögon ser Herbert blixtra.

Vreden segrar nu icke längre i tvekampen. Nu segrar fruktan. Ägaren till det stora godset darrar, darrar för en landstrykande fattig kvinna af zigenarstam. Nu har vredens röst tystnat, nu är det fruktan, som talar.

— Kom, Öllegård, låt oss återvända hem! Jag har intet mera att säga dessa dagdrifvare.

De vände och gingo stigen tillbaka. Genom den skymmande skogen gingo de tysta vid hvarandras sida. Men från zigenarlägret talade en högljudd, hånande röst efter dem.

— Fege, du flyr? Du flyr för tattare Herbert Ulf? Du flyr för fattiga landstrykare, du mäktige herre! Hon hade något att säga dig, min dotter, men du vågade icke höra det. En gång skall du dock få veta det, du mordbrännare, du fege kvinnoförförare! Innan det vandrande folket går från dina skogar, lämnande förbannelser kvar, skall du få veta

det. Olycka spår jag öfver dig, olycka öfver ditt hus, olycka, olycka!!

Han spottade framför sig, han spottade som en katt i skogen, så att det tjafsade mellan trädstammarna.

Herbert och Öllegård gingo stigen tillbaka till gården. Herbert ökade stegen. Han flydde för mörka tankar, flydde för onda ögon, för svart zigenarhämnd.

Ej sade de ett ord till hvarandra, tysta gingo de öfver bron upp till sitt.

Hela natten låg Öllegård vaken.

Herbert sof, men onda drömmar redo honom. Han drömde, så att svettdropparna bröto fram på hans panna, och han talade osammanhängande ord. Hela skogen var full af små karlar med svarta, plirande ögon, vägen var full, hans rum var fullt och alla spottade de som arga kattor, spottade och ropade: Olycka öfver dig och ditt hus, olycka, olycka!!

21.

Zigenarne skola drifvas från Öströö, de få icke stanna där. Ett ständigt hot äro de för Herbert, en ständig påminnelse om det, som varit. Af gårdens folk äro de hatade för sin tjufnad och sin opålitlighet. Ryktet går, att tattarne mördat timmerkarlen i Trollmon och tagit hans slantar. Orättvist misstänker godsherren timmerkarlarne, förgäfves sö-

ker man mördaren bland dem. Zigenarne äro de skyldige, zigenarne ensamma böra straffas.

Gärna utföra de därför godsherrens befallning att drifva tattarne från ägorna. I andra fall hade de icke gått hans ärenden.

I lång kedja gå de. Långa störar hafva de i händerna. Med knölpåkar komma de. Vilja tattarne icke godvilligt vika, skola de pryglas. De skola omringas af gårdsfolket, de skola tvingas att bryta lägret.

Men tattarne äro sluga karlar. De gå folket till mötes, medan kvinnorna och barnen samlas mellan tälten. Störar bära de, och knifvar blänka i deras händer. Tro timmerkarlarne, att tattarne utan blod ämna gifva vika, så misstaga de sig. Utan blod vika de icke. Vänligt tal och det röda guldet förmå mycket, våld akta de föga.

Vid skogsfallet mötas de. En stund gifva tattarne vika. De äro listiga som räfvar, de vilja strida, där marken låter dem stå högre än gårdsfolket, dit draga de sig tillbaka.

Bakom kullfallna träd stå de, hotfulla blixtra deras illmariga ögon, knifvar blänka. Seniga som skogens gråben äro de små männen.

Timmerkarlarnes uppmaning att bryta lägret, släcka elden och draga från trakten möta de med skällsord och mörka besvärjelser.

En af gårdsfolket stiger då fram till den närmaste tattaren. Knölpåken svänger han i luften, och den lille, svartögde karlen, som vill undvika slaget, snafvar omkull på en trädrot.

Det var signalen för zigenarne. Som skogsmyror komma de fram ur alla buskar, små äro de och seniga, och stridslust lyser ur ögonen. Nu är det de, som anfalla. Under gälla skrin rusa de ned emot timmerkarlarne. Som arga kattor kasta de sig öfver sitt byte, de spotta och fnysa.

Timmerkarlarne värja sig med störarna. De äro väl dubbelt så många, men het blir striden. Käpprapp yra genom luften, knölpåkar svänga bland buskar och trädgrenar, kvistar brytas, rop och skrik höras, hårda svordomar runga mellan stammarna, blanka knifklingor blixtra, knutna näfvar slå ansikten blodiga.

Från ett mörkt bakhåll har en af tattarne stuckit knifven i en timmerkarl. Blödande ur ett djupt sår har denne segnat ned på marken, men en annan karl har sett det. Han springer fram till tattaren. Med knölpåken måttar han ett väldigt dråpslag mot hans hufvud, så att han faller ned bredvid sin fiende.

Ropen höras vida, och ryktet om tumultet i skogen sprider sig med vindens hastighet. Timmerkarlar stöta till från alla håll.

Som tigrar hafva tattarne slagits, likt förtviflade hyenor, som försvara sina ungar, har söderns småväxta folk kämpat mot nordens jättar, men de äro för få. De äro snart uttröttade. De måste duka under i den ojämna striden.

Snart gifva de vika en och en, så draga dessa flera med sig, och inom kort är zigenarfolket stadt på flykt. De besegrade draga sig tillbaka mot lägret.

Gräslig blef uppståndelsen här, och förvirringen kände inga gränser. Tälten ryckas ned i hast, den

usla bråten hopsamlas, dibarnen kastas på kvinnornas ryggar. Den stulna hästen spännes för kärran, och här uppstaplas ett torn af gammalt brokigt skräp. Där komma timmermännen stormande, med höga segertjut komma de, blinda af stridslust. — — —

Då höjs ett rop, som öfverröstar tumultet: elden är lös, elden är lös, skogen brinner, tattarne hafva satt eld på skogen.

Det bolmar hvit rök mellan stammarna, det sprakar i torra grenar, eldflammor flyga från buske till buske. Zigenarnes vän är ute och går, röd hane gal i Öströö skogar, tattarhämnden vakar. Eld och zigenare, de känna hvarandra. Där zigenarne äro, där är ock elden. Där eld sprakar, där kunna zigenarne icke vara långt borta.

Men tattarne fly från eld och timmerkarlar. Genom täta snår går flykten. Kvinnorna bära barnen, och kärran söker sig genom svår mark ned mot Svanövägen. —

Lätt var det icke för Öströöfolket att besegra tattarne, dock var det lättare än att blifva herre öfver deras bundsförvant elden.

För god vind rasade den i skogen. Från träd till träd hoppade den, från buske till buske. Böljande flammor kastade sig från snår till snår, längs marken kröpo de. Uppåt Björnåsen gick elden. På vägen dit var ett hygge i gång, här var ett bredt fall genom skogen. Här hoppades man kunna klippa den röde hanens vingar.

22.

Men det hörs barngråt i skogen. Det ligger ett barn borta vid stenen bland kvarlämnadt bråte och skriker. Bredvid ligger en kvinna. Barnet slår armarna om hennes hals. Kvinnan synes sofva, men hon rör då och då på armen. Hon sofver icke. Hon är sårad. Rödt blod flyter i en varm ström ned på marken och färgar lingonriset. En dolk ligger ej långt från henne. Den har hon sänkt djupt ned i sin bruna barm. Svarta ögon har hon, och skönhet strålar ur bleknande drag. Barnet, som smeker kallnande kinder, är hennes.

Då gårdsfolket kommer för att draga henne undan de hotande lågorna, reser hon sig med möda upp i sittande ställning.

— För detta barn till herren på Öströö — säger hon —, bären det till eder herre, honom tillhör det. Nämnen därvid ordagrant det jag nu säger Eder:

— Hälsen eder herre från Zoraida, zigenarflickan, som han en gång älskade. Sägen honom, att han är en hycklare, en kvinnoröfvare, en feg stackare. Ej skall han mera höra af zigenarflickan, men veta skall han sjufaldt, tiofaldt skall han erfara, att rättvis zigenarhämnd vakar öfver hans brottsliga hufvud. Den svartögda, blodröda zigenarhämnden sofver icke, därför att Zoraida går bort, fallen för egen hand.

Eld flammade ännu en gång ur slocknande ögon, blandades med krypande lågor från skogsbranden, hämnderop öfverröstade bullret af nedstörtande träd

och braket från yxor, som röjde eldränna i skogen. Som en svart sky stod håret vildt omkring det vackra hufvudet, och den höjda handen pekade mot Öströö.

— Ve dig, Öströö, ve dig, Herbert Ulf, hycklare, kvinnoröfvare, ve Eder, I djupa skogar, som susen sägner från graflagda sekler! Ve dig, fagra dal, där Nissans stolta böljor söka villsam väg mot hafvet! Ve Eder, ve Eder!

— Jag ser en syn, I män från Öströö, hören mig, läggen mina ord på hjärtat och bären dem fram till eder herre. De sia om dag, som kommer.

— Vattnet skall uttorka i Nissan, nya lopp skall det taga, så är dess mäktiga drottnings vilja, så blodröd zigenarhämnds vilja. Stanna skall den nya smedjan. Ej skola hammarslag mera ljuda, järn ej rinna i sinnrika formar. Svälta skola arbetarne, draga till andra bygder. Ej skall kvarnen mala mjölet, ty vatten saknas att drifva hjulen. Säden skall strös ut för vilsna vindar, plockas af svarta fåglar. Timret, som fällts i skogarna, skall spricka sönder på nakna hällar, ruttna i stillastående pölar, ty vatten finnes ej att föra det till hafvet.

— Hårda vintrar skola komma och mycken snö från himlen. I tusental och åter tusental skola vargar strömma ned från höglanden, komma myllrande längs Nissans dalgång, komma tjutande af svält. Och björnen, djupa skogars kejsare, som trotts vara borta från dessa nejder sen tio år, skall komma med blodig mun, vädrande rof.

— Intet torp på Öströö skall lämnas orördt. Kid skola sättas ut att frälsa gårdarna för de roflystne,

men kid skola ej hjälpa. Späda barn skall man gifva dem till föda i drifvorna.

— Ve dig, Öströö, ve dig, Herbert Ulf, hycklare, kvinnoröfvare, ännu värre ting ser jag för min syn.

— Dödande farsoter skola följa vargarna i spåren. Då drifvan smälter, skola de härja i torpen, i kolarkojorna, i herrgården. Och fly skola arbetarne, fly från en förbannad mark, fly och lämna ditt gods öde.

— Med smältande drifvor skall störtflod komma och bryta ned det, som är öfrigt från nödens år. Ej skola dammluckor hejda den brusande floden, vattenhjul och hvälfda broar skall hon taga med sig i sin hvirfvel Nissans mäktiga drottning.

— Ve dig Öströö, ve dig, Herbert Ulf, hycklare, kvinnoförförare, än värre ting skådar den döende Zoraida. Ännu har du icke tömt kalken till botten, du stolte herre till Öströö.

— Den kvinna, du röfvat och håller för din hustru, vid hvars barm du sofvit, skall blifva ofruktsam. Ej skall din stolta ättegren efter dig härska i de susande skogarnas rike. Den siste af Ulfvarnes släkt skall du blifva. En annan skall komma, en annan skall taga dina fäders gods, en annan som födts af kärlek, och hör mig, Herbert Ulf, hör mig, du siste ättling af frejdad stam, hör hvad jag nu säger dig: *Zigenarblod skall föra spiran på gamla Öströö!!!*

Hon hade nästan rest sig. Blixtar sprutade ur hennes flammande ögon, och det vilda håret hvirflade som en svart natt omkring hennes hufvud, då hon ropade de sista orden, slungade ut dem med

stämma, som rungade i skogen: Zigenarblod skall föra spiran i Ulfvarnes gamla bygd.

Väldig var hon att skåda i detta ögonblick zigenerskan, då hon sträckte ut båda händerna mot den rödflammande himlen. Än syntes hon dem som en mäktig drottning i stolt fägring, än var hon som skogens onda furie, där hon siade om dagar, som stundade.

Så stödde hon sig mot tufvan. Rösten blef mjukare, ögonens ljungeldar förbyttes i solnedgångs skimmer, och den hårda rösten blef mild.

— Dock har jag älskat dig, Herbert Ulf, älskat dig som ingen annan. Du var så modig och fri, dina ögon voro så varma, din håg så lätt. Ve mig, zigenarflicka, att jag älskade dig. Därför faller jag nu för egen hand.

— I män från Öströö, detta är zigenerskan Zoraidas spådom. Lämnen eder herre detta barn! Berto är hans namn, det är gifvet efter hans fader. Den dag min och hans son tager spiran i de djupa skogarnas bygd, den dag har jag förlåtit, då stundar ock försoningens tid.

— Nu går Zoraida bort till sin hembygd, till den gula Donaus strand går hon, om hvilken hon en gång i lyckans dagar sjöng för eder herre. Hon, som aldrig funnit ro på jorden, går nu in i den hvila, som intet mänskligt kan störa.

— I män från Öströö, sägen eder herre allt detta!

Ett skimmer som af fjärrskådad lycka lyste upp de stora, outgrundliga ögonen. Därefter slötos de. Mänskliga strider voro slut. Tungt föll kvinnan till-

baka mot tufvan, och den olyckliga, vackra Zoraida var ej mer.

Mot aftonen blefvo timmerkarlarne herrar öfver elden. Vid det stora fallet nära Björnåsen klippte de den röda hanens vingar, men där förr stått frisk skog gapade nu en kolsvart, vederstygglig öppning mot himlen.

23.

Det barn timmerkarlarne bragte Herbert blef icke gästfritt mottaget, och då de omtalade, att zigenarne flyktat söderut och framförde den döendes ord, blef han först likblek och ur stånd att gifva ett redigt ord till svar. Länge gick han fram och tillbaka öfver golfvet, under det än mörk rodnad än orolig blekhet spred sig öfver hans ansikte.

Osammanhängande ord talade han, och med handen strök han gång på gång öfver pannan. Men så behärskade han sig, befallde, att Zoraidas lik skulle jordas i vigd mark, tackade karlarne i låtsadt likgiltig ton, därför att de drifvit landstrykarne från orten, och gaf dem en rundlig penningbelöning.

Undrande, hvad det besynnerliga uppträdet i skogen hade att betyda och förvånade öfver godsherrens beteende, då han mottog nyheten om zigenarflickans död, gingo timmerkarlarne tillbaka till sina riskojor.

Händelsen med barnet var i och för sig icke så märkvärdig. Men i en tid som denna, då nyheter

mestadels fortplantades muntligen, och i en ensamt liggande trakt flög ryktet med vindens vingar till allt folket på Öströö. Berättelsen om Zoraida förstorades, omformades och spreds från mun till mun med det tillägg, som hvar och en gaf den efter sitt tycke.

Tvedräkt och oro kom den åstad bland arbetarne. Redan förut skildt i partier, hvilka försvarade eller förhånade godsherrens åtgöranden på gården, delades godsets folk nu i tvenne mot hvarandra fientliga läger, det ena bestående af dem, som stodo på godsherrens sida och voro beslutna att kvarstå i hans tjänst, föraktande allt ondt tal om honom, det andra utgörande dem, som endast väntat på en anledning att ställa sig i harnesk, tillvitande honom skulden för all förvirring, som under senare tid börjat yppa sig på godset. Detta parti, som hotade att blifva allt manstarkare, sökte på alla sätt uppvigla sina kamrater till ohörsamhet mot husbonden för att framtvinga bättre bostäder och regelbundnare löneförhållanden.

Uselt bodde skogsarbetarne i kalla riskojor, och oregelbunden var aflöningen. Brännvin betalades ofta i stället för pengar, och hur välkommet eldvattnet än var, kunde klingande mynt dock icke alltid undvaras.

Ständigt utlofvades bättre aflöning, så snart pengarna för timret började flyta in, men intet syntes till. Kanske var det sanning i ryktet, som sade, att det mesta timret aldrig kom fram till Halmstad och att det, som kom fram, måste säljas till pris, som

icke ens betäckte kostnaderna för flottningen. Underligt vore det då, om något blefve öfver till timmerhuggarne.

Men hvad sade det gamla folket? Hvad sade de, som ännu voro kvar från kammarrådets dagar?

Hvad skulle de väl säga om ny tid, som bröt in, tid, som de ej förstodo? De sågo gränslöst förundrade ut. Sällan kommo de ned till bruket, höllo sig uppe på sina torp i skogarna, kunde icke alldeles lämna bygden för pensionens skull. Hoppades de kanske ännu på bättre tider?

Barnet, som timmerkarlarne bragte Herbert, blef icke gästfritt mottaget.

I trångmål hade Herbert varit för många ting, som icke ville foga sig efter hans beräkningar. Hans familjeförhållanden hade de dock icke berört. Gossens ankomst var icke ägnad att lätta hans svårigheter. Omöjligt kunde han berätta det för Öllegård. Alltför upprörd hade han själf varit. Om någon tid blefve han kanske nödsakad göra det, ty att förneka barnet tjänade till intet. Alltför väl kände han sitt folks tankar för att våga detta. Dessutom hotade faror från zigenarne.

Säkert stodo de i förbund med Marensholmaren, och ingen kunde veta, hvilka planer de spunno mot Herbert.

Något måste dock göras. På backen kunde barnet icke kastas, och kvar på herrgården kunde det icke heller blifva. Senare skulle han kanske finna någon framtid för gossen, nu gällde det blott att hitta en undangömd plats för honom.

Matts kvarnmästare vore kanske villig taga sig an barnet. Matts var att lita på, han hörde till det gamla folket, i hvilket intet svek fanns. Hvad än de gamla arbetarne icke kunde, ett gifvet ord kunde de dock hålla. Hvad de än icke visste, obrottslig trohet visste de dock öfva. Det måste han medge. Matts var dessutom en bokkunnig gammal man, han skulle kunna fostra upp gossen till en duktig torpare. En vacker belöning skulle Herbert erbjuda Matts och hans hustru, om de ville taga barnet. En bättre fosterfader än Matts kunde Berto icke få.

Och därnere i köket låg gossen insvept i en brokig gammal schal. Ett par stora, svarta ögon blickade förvånadt upp i taket. Ögonen voro hennes, skiftande i alla färgtoner från ebenholtsens matta svarta ända till natthimlens blanka azur. Men eljest var han röd och hvit, och ansiktet bar Ulfvarnes drag.

Mamsell Karolina tog gossen, skaffade i hast några kläder åt honom och bar honom väl insvept upp till Elgafall till Matts och hans hustru.

Dessförinnan hade Herbert låtit sadla en häst och ridit upp till torpet för att tala med kvarnmästaren.

Och Matts kvarnmästare tog emot gossen. Hvad skulle han annat kunna göra, då husbonden bad. Matts hörde ju till gårdens gamla folk. Det hade sin särskilda syn på tingen. Det visste icke, att man kunde afslå en bön, som kom från husbondens mun. De voro alltför gammalmodiga Matts och hans hustru.

Underligt syntes dem visserligen det hela, och föga gjorde de sig reda för sammanhanget. Dock,

det var godsherrens sak, deras var att efter bästa förmåga tillmötesgå husbondens önskan att blifva goda fosterföräldrar för lille Berto.

Så kom zigenarungen upp till Matts kvarnmästare. Så kom det sig, att Herberts och Zoraidas gosse växte upp bland tallar och granar, bland pors och lingonris, bland fågelsång och vindlek, bland sol och lätta skyar. Elgafall blef hans hem, högt uppe i Elgafall blef hans barndoms vagga ställd, där ögat icke begränsades, där blicken fritt kunde sväfva öfver blånande skogar, öfver höga bergryggar, öfver Nissans silfverband, där det buktade sig mellan nipor och brutna stränder eller svällde ut i blå sjöar, högt uppe i Elgafall, där solen gick i prakt öfver horisonten en timme tidigare än i dalen därnere, och där dess sista, rodnande strålar länge dröjde kvar, ehuru nattliga skuggor började lägra sig i dalen, högt uppe i det ensamma skogstorpet, där det unga ögat kunde famna allt godt i världen, men där allt ondt skymdes bort af grantopparnas blånande kuliss.

Så kom det sig ock, att lille Berto alltifrån sin tidigaste barndom med den rena bergsluften insöp kärlek till skogen, till berget och till de öppna vyerna. Kanske var det där, som fröet nedlades i dens själ, som en gång, då han nått ärans höjd, bar tillnamnet »de vida vyernas man».

Hans unga sinne tjusades af fosterbygdens vackra sagor. Dessa sagor och gamla sägner, som traktens visa berättare förtalte och som kommo den lille till mötes så sunda, så enkla, så friska, som endast den ärlige Matts och hans gumma kunde be-

rätta dem vid stockvedsbrasan, då afton sänkte sin drömfyllda slöja öfver de susande skogarnas sal omkring torpet Elgafall.

24.

Om lycka skulle jag nu vilja tälja, om solskensdagar på gamla Öströö. Lille Berto skulle jag vilja följa däruppe hos kvarnmästaren i Elgafall, medan dag lägges till dag och år till år i hans spirande lefnad. Jag skulle vilja se, huru han växer upp midt i skogens sköte under blånande himmel, växer kapp med den unga furan nära torpet, sjunger med vårens första lärka, skådar efter de sträckande vildsvanarna, bygger dammar och hjul i den sorlande bäcken, sitter i björken och ropar åt orrarna.

Mörka vinterkvällar skulle jag vilja sitta midt i den lilla trion däruppe, medan askan efter stockveden flarnar i spiseln lämnande åt det ensamma talgljuset att sprida sitt matta sken öfver rummet. Jag skulle vilja se, hur den lille zigenarungen med öppen mun och vidöppna strålande ögon hör på gamle kvarnmästaren, då han berättar för honom skogens sagor, sägnerna om Nissans drottning, de gamla sagorna om konung Bo och konung Hake, riddersmännens sagor under Svanö kyrkas altare och sägnerna om vätten i trollgölen, alla dessa, som gifva lif och karaktär åt de tunga skogsbygderna kring Nissans silfverband. Jag skulle vilja vara med om allt detta, men jag får det icke.

Jag får icke gå tiden i förväg. Ännu måste jag hålla läsaren kvar nere i dalen, där slag af storhammaren blandas med vattenhjulens buller. Först måste jag tälja, huru ny tid, länge väntad, länge fruktad, med tordöns buller bröt in öfver allt folket, som bodde och byggde i sägnernas kungarike, bröt in som slagregnet från svarta skyar, som stormvindens kalla ande från bergen. Jag måste tälja om zigenerskan Zoraidas spådom.

Nåväl, så hör mig då, läsare, lägg bort nuets hvardagstankar, låt din själ taga vingar, låt den höja sig öfver stad, öfver land, låt den flyga tillbaka till de tider, då gånget sekel ännu var ungt, såsom det sekel du lefver i ännu är det, låt den flyga till de ställen, som sköljas af Nissans vågor långt borta i det djupa Småland. Och bed Gud bevara dig och de dina! —

Kall blef vintern det året, bister hvässade Bore skarpa tänder i skogen. Tidigt redan kom frosten. Kriget tog ungt folk, sällan kommo kämparne tillbaka. Svärdet tog somliga, de flesta dödade kölden.

Mödrars tårar flöto i bygderna, hvithåriga fäder plöjde åkrarna. Frihetstidens långa missbruk hämnade sig på folket. Olycka bröt in öfver landet, vilda rykten gingo. Vid jultiden redan låg snön famnsdjup i skogarna, och med nordliga vindar kom en förfärlig köld. —

Vallsjötorparen stegade sin nya väg uppåt klinten. Sitt barn hade han med sig. Hade varit nere vid bruket att hämta nyheter och posten, hade varit på husförhör vid herrgården, hade dröjt sig kvar för länge, hade trott, att snöfallet skulle stanna.

Nu stegade han genom skogen uppåt klinten. Smal var stigen, slingrade sig mellan snöhöljda furor, i djupa sänkor, öfver höga stalp. Snön hade förintat spåren och nordan hopat drifvor, där nyss stigen varsnats.

Men Vallsjötorparen stegade på. Han måste hem innan kvällen. Än gick barnet, än bars det på fostrarens starka skuldror. Hem till mor i stugan måste de två, innan skymning föll på, ty sedan var icke godt hitta i snödränkt skog.

Hade han vetat, hur skogen såg ut, hade han icke gifvit sig af, hade väl legat öfver natten på bruket, tills ny dag grydde. Nu hade han bränt sina skepp, hade lika långt tillbaka som upp till torpet. Nu var det bara att gå på.

Och Vallsjötorparen gick åt det håll han menade hemmet vara. Men skogen var sig lik öfverallt, och torparen blef trött under bördan och arbetet i famnsdjup snö. Västerut gick han, norrut gick han, men till stugan bar vägen ej.

Öfver djupa raviner gick han Vallsjötorparen, öfver vindjagade skogsfall, öfver sanka myrar, upp klättrade han för branta stalp, ned åkte han i snön för ättestup, men hem till stugan bar leden ej.

Där ljusnade skogen mellan snötyngda granar, där låg nog stugan. Dit gick han, men hemmet såg han ej. Irrbloss bara, irrbloss i trött hjärna!

Bördan var tung. Snön var så mjuk, så lockande. Om han skulle lägga barnet i snön? Gud skulle taga honom. Nej, snön var ju varm, snön var barmhärtig, kanske skulle han få lefva.

Det kom en sådan underlig trötthet öfver Vallsjötorparen. Om han skulle lägga barnet i snön och sig själf bredvid? De skulle då hitta dem fram på vårsidan, när drifvan smalt.

De skulle väl ha någon hvila han och gossen likasom de därhemma i stugan. Hvarför skulle han icke lägga sig i drifvan? Jo, visst skulle han det! —

Se, där var ju stugan, se där lyste det ur fönstren mellan träden, och där kom mor ut ur dörren för att möta dem. Ha, ha, ha, — — det var så underligt alltsammans ha, ha, ha. — — — De skulle ligga här båda två, och mor skulle komma och hitta dem. Ja, visst, ja visst — — det är godt att sofva, drifvan är mjuk och hvit, drifvan är mjukare än halmen därhemma. Så — — — nu kom redan sömnen, och ändå var mor så nära dem. Hon stod och såg på dem båda två, hur de sofvo, — — — sofvo, — — — sofvo — — — —.

Torparen rusade upp! Han frös, han hade legat i snön. Förfärad såg han sig omkring. Han hade sofvit och drömt. Barnet tog han på armen. Nu skulle han gå tillbaka till bruket.

Han började åter pulsa i snön, men nu visste han hvarken hvaråt han hade bruket eller hemmet. Han måtte legat länge i snön, ty det började redan skymma.

Nu blef han orolig Vallsjötorparen, nu hoppade han mellan drifvorna, så att svetten lackade om hans panna, och tid efter annan ropade han högt, men det var som att ropa i en säck. Ljudet dog bort, sögs upp i de fallande flingorna.

Då hör han något. Hvad kan det vara? Det är som en strykning af mjuk fäll mot buskar, det hörs som ett tyst tassande i snön. Hvad kan det vara? Det hörs icke på *ett* ställe, det hörs på två, på tre, det hörs från alla håll! Det är som ett brus af vindar under träden. Vallsjötorparen tager sig åt hufvudet, han ser sig om — — — — — —

Gud i himlen, förbarma dig! Vargarna!! — —

Ja, där komma de en och en, två och två, i små flockar, spår i spår i den höga snön, hoppande, smygande, plumsande.

Det går en rysning genom torparen. Han flyr öfver snöhöljda tufvor, i famnsdjup snö hoppar han, med barnet i sina armar löper han. Han flyr som en tok, utan hopp om räddning, flyr därför att han måste något göra.

Men de äro hungriga de som komma efter, hafva ej druckit blod på lång tid, hafva vädrat folk i skogen, bära ej börda. Snart hafva de hunnit torparen. Det skall blifva en festmåltid i skogen, det kan vara godt, då kölden biter.

Och den, som löper före bland drifvorna, stannar. Han vänder sig om och ser på vargarna. Han stannar, emedan hans krafter äro slut, emedan räddning är omöjlig, emedan det är vansinne att fly. Han ser på vargarna.

Men knifven har han dragit. Ej skall han gifva sig utan strid, lika mot lika, lif mot lif! Två lif har han att försvara, sitt och barnets, två skall han ock taga, innan han låter dem.

Barnet sätter han i en tät buske, själf ställer han sig framför busken.

Nu äro gråfällarna inpå honom. Mot den första måttar han ett hugg. — — Det tog! Det sprutade en stråle blod på snön, en luden kropp vältrade sig ilsket bland drifvorna, så att blod stänkte åt alla håll. Snart låg den sårade helt stilla. Dock låg han icke länge, ty kamrater kommo från alla håll och sleto honom i stycken.

Ännu en kommer fram mot busken. Men knifven blänker i luften — — — ett hugg! Det tog i strupen, det vållade ett gapande rödt sår, det lyktade än ett lif.

Men där kommer en bakifrån. Den vill rycka till sig barnet. Två lif har torparen tagit, nu kan han ju låta sitt och barnets, dock — — — ett hugg! — — — Buken har knifven slitit upp, inälfvor flyta ut på snön, släpa längs drifvorna.

Och ännu en kommer där. Han visar en skarptandad mun. Andedräkten står ifrån honom som en hvit stråle. Han vågar sig helt nära — — — — ett hugg! — — — Mera blod flyter, i stötvisa pulsslag strömmar det ut på snön.

Knifven är hvass, den har druckit blod, den är törstig. Den har räddat lif, den får än ej hvila.

Tätt, tätt falla dödshuggen, tätt, tätt. Det är lustigt att hugga, när klingan blänker, det är fröjd att hugga, då knifven ger banesår, det är tjusning att hugga, då röda strålar spruta för hvarje hugg! — —

Nu hugger han blott därför, att han en gång börjat, därför att han icke kan använda tiden till

annat, därför att han längesedan blifvit kvitt alla tankar, all hjärnans verksamhet.

Nu har han blott *ett* lif kvar att försvara, ty barnets hafva de redan tagit. De hafva smugit sig bakifrån och dragit ut det ur busken. Han har icke sett det, ty han har icke haft tid att vända sig om, men han kan förstå det af skriket, han nyss hörde.

Dock, han kan icke stå här och hugga, tills morgon gryr. Han har ett mödosamt arbete, nu kan han vara trött. För hvarje lif han tager, komma två nya. Nu kan han behöfva hvila sig. Dock känner han icke trötthet, ingenting känner han, alla känslor äro borta för honom, men — — — nu svindlar det för hans ögon, nu slutar han hugga, nu segnar han ned i busken.

Han ser åter stugan och mor. Hon står i dörren och ser efter honom, ser och ser — — —

Då är det, som om tankarna återvände. Strykstickor har han i fickan. Dem griper han och stryker eld.

Det flammar till. Det lyser upp skogen som en blixt om natten.

Det hade gråfällarna visst icke väntat sig. In i buskarna smyga de, in under trädgrenarna, ned bakom tufvorna.

Än en sticka — — — så åter en — — — en till — — — De fega uslingarna, de löpa mellan träden, det prasslar bland enarna, det hör han, men de hafva visst glömt festmåltiden. Eller hafva de ätit sig mätta på fallna kamraters lik?

Då skär en klar ton genom luften. Det hörs en bjällra, den kommer allt närmare, det hörs hästtramp och tal af människor.

Det for ett underligt skimmer öfver Vallsjötorparens ansikte, det var, som hade den svage fått öfvermänskliga krafter, som om vargmördaren återvändt från en gräslig dröm till verkligheten. Ett skallande rop höjde han, som besvarades från vägen, och som om han varit buren af starka armar, sprang han de vägfarande till mötes.

Han var räddad Vallsjötorparen, men barnet, barnet hade de tagit. Hvad skulle mor säga?

Han var räddad, därför att han under sin villsamma vandring omedvetet kommit helt nära stora vägen under Uggleberget.

Detta var gråfällarnas förtrupp. I stora skaror kommo de sedan dragande öfver nejden. Intet aktade de heligt. Uppåt de ensamma skogstorpen smögo de i stora flockar. Öfver isarna på sjöarna luffade de i långa rader; spår i spår ströko de fram. Kalla, stjärnklara nätter tassade de in öfver gårdsplanen på Öströö, ja, folket påstod, att de stodo på bakbenen och sågo in genom fönstren, då ljus lyste därinne. Omkring nya smedjan gingo de, och riktiga gator trampade de upp på Ugglebergets snöhöljda sluttningar.

Ljus vågade man icke släcka om nätterna. Till kostallet vågade man icke gå, sen mörkret fallit på. Ingen färdades obeväpnad på vägarna, barn fingo ej lämna stugorna. Timmerkarlarne tände väldiga stockeldar omkring rishyddorna.

Med kölden kom äfven brännvinet. Allt oftare utbyttes aflöningen mot eldvatten. I strömmar flöt det bland timmerkarlarne, bland statarne och bland bruksarbetarne. Hårda ord sades under ruset, slag föllo, knifvar blänkte.

Det var lifsfarligt att om lördagskvällarna gå ute, ty skriande, rusigt folk strök vägarna fram. Slagsmål hörde till ordningen för dagen, kvinnor våldfördes.

Rusiga smeder smidde järnet. Eldvattnet gick in i gjuteriet, ordning gick ut. Dragarna, som släpade timret till ån, slogos af rusiga karlar.

En natt bröto sig likplundrare in i ruinerna af Svanö kyrka. De trodde, att något där var att finna, men liken voro borta från grafkoret.

Brännvinet, tidens hemska spöke, landets kräftskada, mänsklighetens förbannelse, följde hungern och kölden, brändes i pannor i fattiga kyffen, dracks, då solen gick upp, dracks under dagens arbete, dracks, då natten kom.

Farsoter och mörka skräckbilder kommo efter kölden, hungern och brännvinet, gingo längs små vägar, hemsökte torpen, hälsade på i kolarkojorna, härjade i timmerkarlarnes rishyddor och voro objudna gäster på herrgården.

Zoraida, Zoraida, zigenarflicka, hemskt siade du, gruflig var din spådom! Tungt suckade den gamla gården under vreda makters gisselslag.

25.

Herbert Ulf satt i sitt arbetsrum. Oroligt väntade han nyheter från timmerflottningen. Det hade klagats öfver att flottningen gick sämre dag för dag. Vattnet sjönk i ån. Nissans källor uppe i mossarna vid Taberg syntes utsina. Sökte väl ån sig nya vägar, hvar dröjde vattnet?

Timret dämde upp sig i stora barrikader, blef liggande på torra landet. Dubbel arbetsstyrka kräfdes att återföra flottningen i rätt fåra, knappt hälften af karlarne fanns kvar för den usla aflöningens skull. Karlarne hade lämnat flottningen utan att varsko förmännen, hade gått ifrån allt så som det stod. I längden var brännvin icke nog att lefva af.

Herbert Ulf satt i sitt arbetsrum. Bruksförvaltaren knackade på dörren och trädde in.

— Det är onda tider, herr Ulf, allt går på sin hals. Vattnet har alldeles utsinat, torrskodd går man mellan Bosholmen och land. Massor af timmer ligga uppdämda, spricka på torra bottnen eller vattendränkas i uppdämda pölar. Hygget hafva arbetarne för länge sedan öfvergifvit, nu gå de äfven från flottningen. Jag har gjort allt hvad i mänsklig makt står, jag har lockat och bedt, jag har hotat och befallt, men intet hjälper. Timret kan ej mera räddas, då vi sakna folk att rädda det.

Herr Peder på Marensholm har dragit en damm öfver ån, som för lång tid hindrar all flottning.

Massor af timmer ligga uppstaplade på kajerna i Halmstad, finna ej köpare till antagliga pris. Medel saknas att skeppa ut timret till England, där det kunde hafva åtgång.

Det är fruktansvärda tider, herr Ulf, hjälp är icke mera möjlig. Räntorna stiga, kunna ej betalas, lånen uppsägas det ena efter det andra.

Men det är från järnet ruinen hotar. Järnet, Öströö säkraste förvärfskälla, godsets aldrig hittills sinande guldåder, faller i pris, faller förtvifladt dag för dag. Därifrån är det ruinen hotar, herr Ulf. Järnet kan ej mera bära frakten till Skåne. Dragarna äro dyra, arbetarne likaså. Och hvad skulle också hjälpa, om så ej vore, ty hammarsmedjan har stannat. Vatten saknas att drifva de stora anläggningarna. Smedjan är för stor för vattenmängden, herr Ulf. Hade vi haft den gamla, kunde vi hållit den i gång med det vatten, som finnes, men intet förslår till dessa verk. Hundraårig erfarenhet hade byggt den gamla.

Herbert rätade upp sig i stolen, Ulfvarnes oböjliga stolthet sken på hans panna, då han afbröt förvaltaren.

— Tala ej därom, bruksförvaltare, tala ej därom, det är för sent nu, det kan ej ändras, vi *måste* hålla ut.

Men bruksförvaltaren fortsatte.

— Skatterna stiga i socknen. Herr Peder på Marensholm ämnar rösta på extra uttaxering för kyrkobygge. Alltsammans svär sig emot oss.

— Jag ber Er, herr Ulf, tag tillståndet i noggrant öfvervägande. Icke en dag till kan det fortgå på detta sätt. Ställningen är förtviflad.

— Det är icke för att öka edra trångmål jag nu anhåller om mitt afsked från bruket, det är med hänsyn till min och min familjs existens. Under snart ett år har jag nödgats undvara min lön, men jag lika litet som arbetarne kan i längden vara utan medel. Det kan icke längre fortgå på detta sätt. I hopp om bättre tider har jag hittills stått vid er sida, men bättre tider randas icke mera på Öströö, herr Ulf. Då jag icke längre kan vara Eder till nytta, vill jag åtminstone icke ligga Er till last.

Innan gården faller för klubban, ber jag Eder taga situationen i noggrant skärskådande.

— Ute i torpen är tillståndet föga bättre. Köld, vargar och sjukdom hafva icke lämnat något torp oberördt. Fänad har rifvits, barn bitits, och folket lefver i ständig oro. De gamla torpare, som ännu finnas kvar, hafva aldrig släppt hoppet, de äro *ett* med sina jordlappar, stå med dem, falla med dem, men af de nya hafva många öfvergifvit stugorna, och tomma och öde stå de nu. Så är det uppe i Ulffall, så i Getmossen, så är det i Vallsjöklint och så i de små torpen bortom Uggleberget. Sist kommer kriget, som tager allt folk, och tungt har dess hand hvilat äfven på denna bygd.

— Jag är ledsen att nödgas lämna Er, men intet val återstår mig. Jag anhåller om afsked från min befattning, herr Ulf.

Herbert hade sprungit upp från sin stol. Förtviflans energi stod att läsa i hans bleka, af bekymmer tidigt åldrade ansikte. Nervöst trummade han

med högra handens fingrar på skrifbordet, medan den vänstra krampaktigt omfattade stolsryggen.

— Nej, herr bruksförvaltare, icke ännu? Finnes då ingen räddning? Kan det vara möjligt, att dessa få år störtat mitt och mina fäders härliga gods i ruiner. Nej, herr bruksförvaltare, det är icke möjligt, icke sant. Mina beräkningar voro alltför noggranna, mina mått och steg så väl afvägda. Vattnet måste i all rimlighets namn åter stiga, och järnprisen kunna väl icke i evighet hålla sig så låga.

— Säkert kommer vattnet åter att stiga, herr Ulf, men jag är rädd, att det då är för sent. Långifvarne vilja icke vänta. Jag är rädd, katastrofen icke mera kan afvärjas. Och hvad järnet beträffar, fruktar jag storligen, att de goda järnkonjunkturerna för alltid äro slut i vårt land. Konkurrenterna växa upp som svampar rundt omkring oss.

— Men jag vill säga Eder en annan sak. Jag vet, att Ni skall skratta åt mig. Minns dock, att jag är en gammal man, som sett mera af världen och kanske djupare in i lifvet, än Ni. Det är icke vi människor ensamma, som styra tiden, kanske icke alls vi, det är icke vi, som hålla lyckans och olyckans våg i vår hand. En annan är det, herr Ulf, en annan och han låter icke gäcka sig. Han låter endast till en tid en människa storma, endast till en tid låter han människan sänka den ena vågskålen till sin fördel. Snart nivellerar han det hela igen, lägger några tyngder i den andra skålen, och den lilla människan med sina stora verk drages ohjälpligt upp. Hon är befunnen för lätt.

— *En* har fått gåfvor i ett, en annan har fått dem i något annat. Flugan skall icke skryta inför elefanten, att hon kan flyga, icke elefanten inför flugan om sin styrka. Det immateriella är oupplösligt förbundet med det materiella. Hos allting kunna vi, om vi vilja, spåra en själ, en ande. Den varaktigaste lycka skapa vi oss här i världen i den mån vi förstå fatta det immateriella i allt sinnligt och i den mån vi förstå se det materiella i allt andligt.

Herbert såg förvånad upp.

Ni talar alldeles som min aflidne fader, herr bruksförvaltare. Han var en vis man, vet Ni. Ännu får Ni icke lämna mig. Ni får icke öfvergifva mig midt i min olycka. Säg mig nu uppriktigt, ser Ni ingen räddning möjlig för min gamla gård?

Det finnes *en* räddning, herr Ulf, men också endast *en*. Ni måste sälja halfva godset. Ni måste sälja skogarna kring Uggleberget, Vallsjö och ägorna västerut. Ni skall sälja dem till herr Peder, hans gräns stöter där intill. Jag vet, att han gärna vill förstora sitt gods. Rik förut har han nyligen med sin tredje fru, som dragit in på Marensholm, ytterligare förökat sina rikedomar, och han har länge kastat afundsjuka blickar åt det hållet.

En mörk rodnad for öfver Herberts ansikte.

— Aldrig, bruksförvaltare, aldrig! Aldrig skall jag förminska gamla Öströö. Så som jag fått det af min fader, så måste jag också lämna det ifrån mig till den, som skall ärfva mig. Aldrig, herr bruksförvaltare, kan jag sälja en handsbredd af Ulfvarnes stolta gods!

— Då torde Ni mista det hela inom kort. Tro mig, tro en erfaren gammal mans råd. Det enda sätt, hvarpå Ni kan rädda Öströö, är att sälja halfva godset och att genom sparsam skötsel söka bringa det öfriga på samma fot, som det var den dag Ni tog det i arf af herr kammarrådet.

Bruksförvaltaren hade talat, han bugade sig och gick.

Herbert började gå hastigt fram och tillbaka öfver golfvet, under det han mumlade afbrutna meningar. Slutligen gick han fram till fönstret, där utsikten öfver parken och ån öppnade sig. Här stannade han, tog sig öfver pannan och aftorkade några kalla svettdroppar, som den häftiga sinnesrörelsen tvingat fram.

— O Zoraida, Zoraida!

Icke visste Herbert i denna stund, att dörren till angränsande rum stod på glänt och att Öllegård satt därinne. Icke anade han, att Öllegård, för hvilken han så omsorgsfullt sökt dölja hela olyckan, blifvit en ofrivillig åhörare af samtalet.

Icke såg han heller, att hon nu reste sig upp likblek och skyndade till sitt rum, ej att hon där kastade sig i soffan, under det heta tårar strömmade utför hennes kinder.

— Mitt är felet, jag är orsaken till alla olyckorna på Öströö. Jag har brutit mot gudomliga lagar, då jag blef Herberts maka, och det gudomliga låter icke gäcka sig. Min var skulden, att zigenarne blefvo bortjagade, ty Herbert fruktade, att *det* skulle blifva

uppenbart för mig, som jag redan visste. O, jag olyckliga, olyckliga!

— Dock, endast rättvist lider jag straffet för min svaghet. Hårdt lider jag men rättvist. Men jag vill söka försona hvad jag brutit. Jag vet nu, hur jag skall försona. Min lott skall det bli, min plikt att fostra den lille däruppe hos Matts i Elgafall till Öströö blifvande herre.

Som en ljuf balsam för sjukt hjärta kom denna tanke öfver henne, kom med frid och försoning, kom med tröst, sådan hon ej känt sen den stormiga natt, hon bröt bandet med Peder.

På knä föll hon ensam i sin kammare och tackade Gud i brinnande böner för att han visat henne vägen till frid, till försoning och lycka. Den vägen skulle hon gå.

Det gjorde henne ondt om Herbert. Han ville skona henne. Därför var det han slöt sina bekymmer inom sig själf. Han borde dock haft förtroende för henne. Han skulle gjort henne lycklig genom att visa förtroende äfven i sorgen. Det var ju därför hon offrat sin samvetsfrid, tagit steget fullt ut — för att få blifva *ett* med honom.

Stor tröst hade det varit för henne, att Peder ingått nytt äktenskap. Därmed var det förflutna djupare begrafdt i glömskans natt.

Det skulle vara lycka att få ägna sin kärlek åt Herberts son, då Försynen vägrade henne själf ett barn. Hon älskade redan den lille däruppe hos Matts kvarnmästare i Elgafall. Varmt älskade hon honom. Lycka skulle det ock blifva för Herbert, då den lille en gång komme att fylla Öströö tomma salar med

sitt barnsliga skratt. Mörka tankar skulle det förjaga och kalla honom tillbaka till henne. Ja, det skulle nog komma en tid af lycka.

Redan såg hon den i hoppet, och hon bredde ut armarna, som om hon ville famna den ljusa lycka, hon såg i lekande drömmar.

26.

Herbert gick den smala skogsstigen upp till Elgafall. Upp till de vindomsusade skogarnas rike, där Matts kvarnmästare bodde, gick godsherren till Öströö. Ofta hade han sista tiden gått den vägen. Ingen kände det, ingen visste, hvart han ställde kosan, då han om eftermiddagarna, sedan arbetet var slut, gick hemifrån. Ingen anade, hvarför han tog vägen genom parken ned till bron, gick längs sjön norrut och vek af den lilla stigen, som genom djup skog, öfver sank mosse och uppför branta sluttningar ledde till torpet Elgafall.

Ensam gick han, ingen fick följa honom. Ingen fick fråga, hvart han gick. Sporde Öllegård honom, hvar han tillbringade eftermiddagarna, så erhöll hon undvikande svar.

Två eller tre gånger i veckan gick han, ja ofta flera dagar i rad. Intet fick hindra hans vandring. Susade också ovädret i furornas kronor, var också stormen ute och for med trasiga skyar på fästet, nog vandrade Herbert den kända stigen till Matts och hans hustru, till stilla lyckas värld.

Underligt gick han klädd. Stora stöflar bar han, en lång brun rock och en filthatt med väldiga brätten. Som en dagakarl såg han ut. Mötte han då någon af timmerkarlarne, drog han ned hatten, så att brättet skymde ansiktet, på det han icke skulle blifva igenkänd under sina ensamma skogsvandringar.

Det hade märkts en förändring hos godsherren alltifrån den tid han började besöka torpet. Tydligast såg bruksförvaltaren det. Kanske var det därför bruksförvaltaren lofvat stanna ännu ett år i Herberts tjänst.

Förändringen var till det bättre. Tryckt under motgångarnas och bekymrens järnhand hade Herbert blifvit slaf under sitt lynne. Snäsiga och oöfverlagda svar fingo hans underhafvande, och ofta förgick han sig. Nu tog han allt med jämnmod och undergifvenhet, medan han förr kunde blifva uppretad för bagateller. Det var, som hade en inre lycka fyllt hans själ och gjort hans sinne gladt, hans lif ljust och hoppfullt.

Herbert gick den smala skogsstigen till Elgafall. Han gick och gnolade under vägen. Han blef förvånad öfver att han gnolade, ty det var länge sedan han gjort det. Han gick med spänstiga steg.

Taltrasten fick se honom. Han flög upp i furan, som Herbert skulle passera och började slå klingande drillar, medan han såg ned på skogsvandraren. Ekorren, som lopp öfver stigen, sprang upp i närmaste gran. Där satt han och tjattade, då Herbert gick förbi, och sen följde han honom från gran till gran vägen fram. Harpalten, som tassade bakom stora

stenen, fick se den ensamme grubblaren. På båda bakbenen stod han och myste, då Herbert vandrade förbi.

Så kom han till torpet. In steg han under dess låga tak. Med ett glädjerop sprang en gosse emot honom, sprang rakt i hans famn, slog armarna om hans hals och smekte honom, medan stora mörka ögon gnistrade af glädje. Gropar hade kinderna, och frisk rodnad färgade dem.

Herbert klappade lockigt litet hufvud och mötte gossens stormande glädjeyttringar med värme. Han tog honom upp i sina armar och lyfte honom så högt taket medgaf gång på gång.

Så talade han med Matts och hans hustru, och var det kallt ute, så satte de sig i ring framför stockvedsbrasan alla fyra, Herbert Ulf leende lycklig med sin gosse i knäet, gamle Matts kvarnmästare med en väldig masurpipa i munnen och kvarnmästarmor stickande på små strumpor, som Berto skulle hafva till hösten.

Ingen kunde i ögonblick som dessa igenkänna Öströö stolte, allvarlige herre, där han satt lycklig och leende i det låga torpet Elgafall.

Men var det vackert ute, tog Herbert gossen vid handen och gick ut i skogen. Öfver backen bredvid stugan gingo de, hand i hand vandrade de. På utsiktsplatsen stannade de. Herbert lyfte upp gossen och visade honom vida vyer. Pekade söderut på Björnåsen midt i den mjuka mattan af gröna furor, visade honom längre bort de svaga konturerna af Svanö kyrkas brutna torn och sotiga gaflar, nästan

skymda af höjden vid Björnåsen och ännu längre bort dunkla blå höjder och dunstfyllda dalar växlande likt vågor i ett stelnadt jättehaf.

Västerut reste sig mäktig och stolt höjdernas konung, Ugglebergets väldiga kalott, och där nedanför badade Bos holme och Slottsholmen i Marensholmsjöns blå vågor.

— Där nere ligger Öströö — sade Herbert till gossen —, där du ser hvitt skymta mellan träd, och där stå stora smärta popplar, som icke växa i vilda skogen.

Men norrut sågo de blott skogar och höjder, blott höjder och skogar badande i mild aftonglans, tonande hän i lila och blått.

Så gingo de ned i den djupa skogen. Hand i hand gingo de fader och son. Herbert lärde gossen fåglarnas läten, lärde honom skilja deras flykt, lärde honom skogens blommor, myrens blommor, bergets blommor. Han berättade om bäfverns bo vid skogsbäcken, om mullvadens gångar i jorden, om ekorrens vighet, om haren, om räfven och om gråfällen.

Sedan de länge vandrat i skogen, lyssnande till dess röster, betraktande dess under, vände de åter till torpet till gamle Matts och hans gumma. Sist tog Herbert gossen i famn och kysste honom och lofvade att snart komma åter.

Då hände sig en dag efter hemkomsten från en skogsvandring, att Herbert stod vid det lilla fönstret och såg ut genom de små blyramade rutorna. Medan han stod där och betraktade naturen under den nedgående solens röda glans, gick gossen fram till honom,

tog honom hårdt i handen och såg upp med sina stora zigenarögon.

— Vet du, nu tänkte jag på en sak — sade han —, du har aldrig sagt, hvad jag skall kalla dig.

Herbert blef mörkröd i ansiktet. Utan att svara stod han en lång stund och såg på gossen, såg på honom med en min halft förlägen, halft forskande allvarlig. Så tog han honom upp till sig, kysste rosiga läppar och hviskade honom i örat:

— Du skall kalla mig pappa, Berto!

Därpå satte han ned gossen på golfvet, tog sin hatt och skyndade ut.

Det var således gjordt, det gafs ingen återgång, hemligheten var röjd för gossen. Nu måste han stå för sin bekännelse. Han skyndade bort.

Hemåt gick han, ned till dalen och de mörka bekymren, ned från höjderna, från lyckan och de vida vyerna.

Alltför länge hade han stannat däruppe, alltför länge hade han fått glömma bekymren för stilla, ren lycka, alltför länge lifvets hårda allvar för ljusa tankar.

Herbert stegade åter ned till Öströö, sneddade öfver mossen, vandrade genom skogen, öfver hyggena, gick öfver bruksbron och upp till sin kammare.

27.

Så hade Herbert vandrat den slingrande skogsstigen upp till sin gosse tyst som den där går med ondt samvete. Så hade han vandrat, då sol dalade efter varm sommardag, så, då vårens fåglar höllo konsert i skogen, och så, då regnet strömmade från mörka skyar. För honom hade det alltid varit solsken de dagarna.

I dag hade han åter gått till Elgafall, men han hade gått tidigare än vanligt, ty på eftermiddagen väntade honom viktiga öfverläggningar med bruksförvaltaren.

Då han kom upp till torpet, omtalade Matts hustru, att Berto icke var hemma. Han hade gått ut i skogen att mata trastarna, att tala med ekorrarna, att leka med kvarnen, som han byggt i bäcken. Det vore nog bäst, att godsherren återvände.

Litet förvånad blef Herbert, att gossen fick gå ensam. Han skulle dock söka upp honom. Han skulle gå stigen åt Björnåsen, och säkert skulle han då råka honom.

Herbert gick smågnolande genom skogen åt det håll Björnåsen låg. Länge hade han ej gått, då han såg någonting skymta mellan stammarna på andra sidan sänkan. Ja, där kom bestämdt gossen, jo, där hördes redan hans muntra skratt. Men tydligen hade han någon i sitt sällskap. Herbert blef nästan svartsjuk.

Han ökade sina steg. Vid stora stenen skulle han möta Berto, han skulle breda ut armarna, och gossen skulle ila i hans famn jublande, skrattande.

Nu var han vid den stora stenen, nu kom gossen. —

— Öllegård?!

— Herbert?!

De stodo en stund och sågo på hvarandra utan att säga ett ord. Då bröt Herbert tystnaden.

— Öllegård, du här?

— Ja, Herbert.

Han visste icke riktigt, hur han skulle taga detta. Han var icke säker på om det var dröm eller verklighet detta, att han träffade sin hustru uppe i Elgafall hos Berto, hos Zoraidas gosse, hos den lille zigenarungen.

Men Öllegård kom honom till hjälp, hon hade märkt hans förlägenhet.

— Ja, Herbert, hvarför skulle jag icke vara här. Hvarför skulle jag icke som du njuta af allt här, som gör sorgerna så små, bekymren så lätta, sinnet så gladt.

— Javäl, Öllegård, men du förstår icke — — —.

Han hann icke fullborda meningen. Berto var icke van vid långa öfverläggningar. Han släppte Öllegårds hand och sprang med öppna armar mot Herbert.

— God dag pappa, god dag pappa! Du kan inte tro, hvad vi haft roligt i skogen i dag. Jag har berättat för den här snälla frun allt hvad du lärt mig om fåglarna och om blommorna.

Herbert såg än på Öllegård och än på gossen. Men luften var så lätt häruppe, himlen så hög, vindarna så friska, icke fanns här rum för långa grubblerier. Allt var ju så ljust, så leende, så fritt!

Herbert gick rakt fram till Öllegård och slöt henne i sin famn.

— Ser du min gosse, Öllegård, ser du min präktige lille son, ser du min framtids hopp, kommande dagars ljusa lycka? Här är han, till hvilken tanken gått, då dagarna blefvo kulna och bekymren tryckte. Hit var det min själ gick och fann tröst i sorgens tider. Ofta har jag vandrat hit, ofta, ofta. Då jag för ingen ville tälja min själs kval, gick jag hit, och här fann jag den fridlysta plats, dit bekymren ej nådde.

Detta har jag icke vågat säga dig, Öllegård. Rädd var jag, att du icke skulle förstå mig. Rädd var jag, att din rena själ skulle grumlas, om jag berättade allt, och jag var så rädd om min ljusa lycka häruppe. Jag värnade om den girigt, svartsjukt som om en dyrbar skatt. Och så fruktade jag, att den kärlek du hyst för mig skulle vissna, förblekna, om du finge veta af min lilla värld här i de susande skogarnas rike.

Alldeles lugn stod Öllegård och åhörde, hur Herbert talade ifrigt. Ej syntes mörka moln på hennes panna, icke öppnades hennes mun till vreda ord.

— Herbert — sade hon —, storligen misstager du dig, om du tror, att du var den ende, som flydde hit upp till de stora vyernas berg. Du är icke den ende, Herbert, som i lille Bertos klara ögon siat om dagar, som stunda. Hit kom äfven jag i kulna tider. Äfven jag fann här den fridlysta plats, som jag sökte. Huru väl du än dolt det för mig, så vet jag dock allt. Från den stund du anförtrodde gossen i den

hederlige kvarnmästarens vård har jag dig ovetande ofta besökt Elgafall. Vi valde blott olika tider, Herbert. Du gick hit, då sol dalade och skuggorna dränkte skogarna i töcken, jag kom hit, då dess värmande strålar föllo högt från himlahvalfvet.

— Med glad bäfvan väntade jag den stund, då vi skulle mötas häruppe hos din gosse, ty *att* vi en gång skulle göra det, det visste jag. Till dess förbjöd jag de gamle att nämna mig.

— Du har lärt gossen lifvets allvar, Herbert, och naturens stora lagar. Jag har sökt lära honom de lagar, som stiftats ofvanför stjärnerymden, dit ännu intet mänskligt öga trängt, och jag har sökt lära honom kärlek till hans fader och farfaders härliga bygd. De sagor, som ännu lefva på det gamla bruksfolkets läppar om Nissabygden, har jag förtalt honom, trohet har jag lärt honom, trohet mot sitt fädernesland och dess gamla minnen. Så rustad, Herbert, med ditt klara förstånd, din kärlek till arbete och med den hjärtats adel, den syn på det oändliga, det underliga lifvets själ, som din fader i så rikt mått ägde, skall han en gång blifva en bättre förvaltare af dina fäders stolta gods och en lyckligare och bättre människa, än vi varit.

Icke ett ord kunde Herbert säga. Lyckan var honom öfvermäktig. Båda slöt han i sin famn midt i skogen, sin ungdoms älskade, sin goda, präktiga hustru, och sin lille son Berto.

— Så hafva vi då häruppe — fortsatte Öllegård — funnit den lycka, som vi saknade nere i dalen. Men nu taga vi den med oss ned, Herbert.

Ännu i dag skall den med gossen flytta till Öströö. I gossens muntra skratt och tindrande ögon skall den åter lysa varm och klar som fordom.

— Du skall följa bruksförvaltarens råd, Herbert. Du skall sälja så mycket af godset, som behöfves för att sätta det öfriga på goda fötter. Du skall återkalla Öströö gamla bepröfvade arbetare, som nu lefva spridda åt alla håll. Och så, Herbert, skall du lofva mig att åter uppbygga Svanö grusade tempel, och du skall få se, att lyckans solskensdagar åter skola uppgå för Ulfvarnes gamla frejdade sätesgård.

— Mycket begär du af mig, du kloka, älskade hustru, ett helt lifs öfvertygelse bryter du ned, men det du begär är klokt. *Nu* vet jag det. Häruppe har jag lärt det. Det, som år af pröfningar och bekymmer icke förmått lära mig nere i dalen, har jag fått veta här. Nu tror äfven jag, att bättre tider skola randas på mina fäders gård.

Så kom det sig, att lille Berto flyttade ned till herrgården från det gamla torparfolket i Elgafall och att icke länge därefter gamle kvarnmästaren åter tog kommandot öfver kvarnen nere vid fallet.

Så kom det sig ock, att gamla ärliga ansikten, välkända på Öströö, på länge ej sedda, åter började visa sig i torpen, i kolarkojorna och i smedjan och att tomtar och nissar åter tassade tysta omkring i månskenet, gingo in i sätesgården och kände på låsen, kröpo in genom fönstret i hammarsmedjan, gömde sig under det vattendrypande hjulhuset, rörde om i formar och deglar i gjuteriet, tittade genom nyckelhålet i kvarnen, balanserade på broräcket öfver forsen,

rodde i små båtar öfver månbelysta vatten, sprungo i kapp med räfven i skogen mot Marensholm, lekte i torparflickans drömmar i det ensliga skogstorpet och smögo sig till hvila under Svanö kyrkas högaltare, som började resa sig ur gruset.

28.

Det var åter augusti månad. Det var varma solskensdagar och långa stjärnklara kvällar.

Tvenne stora karosser drogo norrut längs Nissastigen mellan Gyllenfors och Marensholm. Lång väg hade man färdats. Ända från Skåne hade man kommit. Redan började sol dala och lätt skymning lägra sig kring skog och bygd. Vid Marensholm körde man öfver bron, ville fara Svanövägen fram till Öströö.

Ville passera kyrkan. Det var så godsherrens önskan i det bref, hvari han bjudit gästerna välkomna till gammal bygd.

Karosserna körde fram, så att man kunde se kyrkan. Slag af hammare och yxor hördes från bygget, rassel af murslef, mejsel och spett.

I full gång var kyrkbygget, och redan höjde sig tornet mot skyn, takstolarna öfver skeppet höllo på att resas.

Så for man vidare vägen mot bruket for genom kända trakter. Här och där var skogen borta, där yxa och såg farit fram, och då kände de resande

icke igen sig, men på andra ställen stodo furorna friska och raka likt jättepelare på sidorna om vägen, och då hördes glada utrop.

Men det flammar eld därborta. Det flammar mellan dunkla kronor, det sprakar som af torrt ene. Längs vägen brinna långa rader af tjärtunnor, lysande som pärlband i aftondunklet. Skenet färgar yfviga kronor, flyter i breda strömmar, dränkes bland trädens djupa töcken. Men mörkblå och klar står himlen däröfver, och millioner stjärnor spänna sitt pärlnät öfver skyn.

Så komma karosserna till smedjan. Den känna de resande icke. Den är ny och stor, men de gamla vallonerna stå i dörrarna med mössan i näfven. Öfver bruksbron köra vagnarna. Då dåna gevärsskotten. Flinta och stål lysa, luntor brinna, och eld sprutar ur muskedundrens runda gap.

Han ville så hafva det godsherren. Allt skulle minna om den dag för många år sedan, då familjen Ulf liksom nu drog in till Öströö. Allt skulle minna om de tider, då gamla kammarrådet förde spiran på sätesgården vid Nissans blåa band.

På stora trappan stå Herbert och Öllegård med lille Berto emellan sig att välkomna långväga gäster.

Karosserna köra in på gårdsplanen, de stanna framför trappan, och herrskaperna stiga ur.

Där kommer kammarrådinnan Ulf. Gråare har hon blifvit, sedan hon sist var på Öströö, gråare af sin djupa sorg, men vacker är hon ännu i sitt lifs afton.

Och där kommer Elisabet Sture till Hallansberg, född Ulf, med sin make. Hon är en lefvande typ af de

stolta, förnäma Ulfvarne. Och där återse vi lilla vackra Anne-Margrete, som varmt omfamnar värdfolket, glad öfver att få trampa välkänd mark.

Ur den andra vagnen stiga gamle major Vinterfeldt från Gyllenfors och hans son löjtnant Erland, som kommit hem från det långvariga kriget mot moskoviten, sedan fred ändtligen blifvit sluten. Sist kommer hans krigskamrat Salomon Ulf, äfven han välkänd på Öströö.

Herrskaperna skulle tillbringa en tid på Ulfvarnes familjegods, inbjudna af Herbert och Öllegård.

Inne i riddarsalen stod festlig måltid dukad på det väldiga ekbordet. Salen var klädd med girlander af lingonris och eklöf, och öfver högsätet med det ulfska vapnet, skuret i hög relief, var en tronhimmel upprest. Här skulle kammarrådinnan Ulf taga plats.

Tryckt stämning rådde, blott med dämpad röst gick samtalet. Det var som hade man väntat på ord, som skulle lösa banden, gifva fritt lopp åt tillbakahållna känslor i återseendets stund. Man väntade, att bryggan skulle slås för att sammanbinda det närvarande med det framfarna.

Då bröt godsherren tystnaden. Högrest stod han längst uppe vid bordets kortsida. Öllegård stod vid hans sida, och mellan de två stod Berto. Stora förvånade blickar kastade den lille från den ene till den andre undrande, hvad det nu månde blifva.

Ytterdörrarna till gården stodo på vid gafvel, så att folket, som hade fest på gårdsplanen, skulle kunna höra godsherrens ord.

En väldig bägare af skummande hembryggdt öl höll han i handen äskande ljud:

— Älskade och vördade moder, kära syskon, efterlängtade gäster, trogna gårdsfolk!

— Det är i dag fest på Öströö. Som icke på lång tid strålar i dag lyckans sol öfver Ulfvarnes gamla sätesgård. Släkt och vänner, på länge ej sedda, hafva i dag fjärran kommande trädt öfver vår tröskel.

— Ett bjudande behof och en kär plikt känner jag i denna stund att inför Eder afbörda mig en skuld, som länge legat tung på mitt hjärta. Jag känner det ej blott som ett behof utan äfven som en plikt, ty den gamla gård jag är satt att förvalta håller jag som släktens lika mycket som min egen.

— Svåra tider hafva genom mitt förvållande samkats öfver vårt gamla stamgods, på fallets brant har det stått. Ovärdigt har jag behandlat godsets gamla arbetare födda och fostrade under Ulfvarne, otacksamt de minnen fäderna gifvit mig i arf.

— Men straffet lät icke vänta på sig. Fruktansvärdt har dess gissel svängt, hårdt hafva hämnarens slag fallit. Hemfallen åt mörka bekymmer, som voro nära att kväfva mig, har jag måst erkänna, att den väg min fader gick var den rätta, min den felaktiga.

— Hon, hvars kärlek jag i ungdomsåren vann, hon och min lille gosse hafva återfört mig från olyckornas väg.

— Hård var lösepenningen. Stora delar af godset har jag måst sälja för att rädda det öfriga. Uggleberget, Vallsjöklint och skogarna västerut lyda ej mera under Öströö.

Föga förståelse har hon, min maka, rönt under olyckans år, föga kärlek, föga ömhet. Pröfningarna och de hårda bekymren gjorde mig kall. Föga tid hade jag för henne, den goda, under min rastlösa kamp mot det oundvikliga. Jag har då äfven en skuld till henne att afbörda.

— En dag hittade jag lyckan. Det var däruppe hos gamle kvarnmästaren i Elgafall. Där hittade jag lifvet, hittade min maka och min lille son. Hvar skulle jag väl eljest finna lifvet, om icke i de vida vyernas hem, där intet skymmer det famnande ögat, där ej täta dimmor lägra sig, där himmeln är blå och luften hög.

— Från den dagen har ny tid randats på Öströö, och godsets gamla folk har återvändt till sina torp, sina kolarkojor, till kvarnen och till smedjan. Till festligt lag har det nu som fordom samlats vid borden på gårdsplanen.

Hädanefter skall min uppgift vara att söka försona hvad jag brutit mot min älskade faders minne, mot min släkt och mot gårdens hedervärda gamla folk. Mitt käraste hopp är att genom sparsamhet och omtanke en gång kunna lämna gården till min lille Berto sådan som jag mottog den af min fader. Han skall blifva en bättre husbonde än jag varit.

— Då jag nu höjer min bägare önskande Eder alla varmt välkomna, höjer jag den ock för min lille son och beder Eder dricka den lilles välgång, hans, som en gång skall blifva Öströö ljusa framtid.

Herbert tömde sin bägare i botten. Därefter tog han upp gossen, lyfte honom högt i den festligt

smyckade salen och bar honom på sina axlar flera hvarf rundt bland gästerna och bland det hurrande folket ute på gårdsplanen.

Förstämningen var bruten. Känslorna hade fått fritt lopp. Under festlig glädje firades högtiden på gamla Öströö, så inne i riddarsalen hos herrskaperna som ute på gården bland godsets gamla folk.

Och afton sänkte sig öfver sagors bygd, och natt drog sin dunkla slöja öfver djupa skogars nejd, men festen brusade uppe vid sätesgården. Det var försoningens, återföreningens, hoppets ljusa fest. Fulltonigt klang glädjen, som en tacksägelsehymn steg den ur hundrade klappande hjärtan.

Men när Herbert gick ned till folket på gården, fann han dem alla liggande på knä med sammanknäppta händer. I en stor ring lågo de, och midt i ringen stod Matts kvarnmästare. Med hög röst och blicken vänd mot himmeln stod han och tackade Gud. —

Men hvar är Erland, den unge krigaren från Oravais och Lappo, hvar dväljes han, medan natt sänker sig öfver gården?

Han går ned åt båtstranden. Han går hand i hand med lilla Anne-Margrete. Båten lösa de från stranden och skjuta den ut. De fara ut mot Bos holme.

Öfver månbelysta vatten fara de, in uti drömmarnas lyckovärld glida de. Klar hvälfver sig himlen därofvan, himmel fyller ock deras hjärtan. Sakta plaska åror, smält silfver droppar från blanka årblad, lätta silfverskyar spegla sig i veka vågor, skymma månestrålar, draga djupblå skuggor inne i vassiga

vikar, bygga fjärran städer med kupoler och minareter, skingras igen och blotta fullmånens blanka skifva.

Ut till Bos holme ro de, ut till sagornas rike, där kung Bo går och söker sin röfvade maka bland brutna stenmurar, ut till drömmarnas och minnenas värld.

Här sätta de sig som fordom på de fallna murarna af Bos fatbur. Nära hvarandra sitta de. Erland tager Anne-Margretes hand i sin och ser in i de vackra blå ögonen.

— Anne-Margrete, — — — nu säger jag dig det, som sist ej blef sagdt. Kära lilla Anne-Margrete, vill du bli min?

Hon svarade icke lilla Anne-Margrete, hon såg blott upp till Erland, och ögonen strålade af lycka, och så lutade sig ett lockigt hufvud mot ett manligt bröst och öfverhöljdes af varma kyssar.

Men Erland sjöng för sin älskade, medan nattens slöjor sänkte sig öfver sagors och vackra drömmars bygd:

Mins du, älskade, den första gången,
som vi möttes här på välkänd strand?
Öfver nejden ljöd än taltrastsången,
och på vattnet drefvo töckenband.
Klart ditt öga var som stjärneglitter
öfver vågor i augustinatt.
Sol var släckt, och dagens fågelkvitter
hade tystnat efter sången matt.

Blott en ensam trast i furugladet
sjöng sitt hjärtas vemodsfyllda sång,
och i sjön, i glitterstänkta badet,
vaggade vår båt i rytmisk gång. —

Älskade, kom sätt dig här på stenen,
låt oss njuta kärlekslycka än!
Hör du trastens tåresång från grenen,
det är lifvets saga. Vet du den?

Vet du lyckans saga? Blodröd smärta,
åkande i glädjens gyllne char.
Slut dig närmare intill mitt hjärta,
låt mig kyssa vackra ögonpar!
Låt mig spegla där min längtans himmel!
Låt mig dricka vackra läppars kyss!
Såg du icke bland planeters vimmel,
hur en önskestjärna föll helt nyss?

Mild är natten, njut den flyende sekunden,
se, hur östern börjar flamma ren,
trastens sorgelåt i furulunden
ljuder svag och domnar sakta hän.
Slut din späda barm intill mitt hjärta,
låt mig känna dina pulsar slå,
ingen hör vår sällhetsdruckna smärta,
månen skvallrar ej, han blott ser på.

Så är lifvet, älskade, likt kvällens skimmer
efter solig dag i drömtyngd vår,
mängdt med onämnd åtrås röda glimmer
efter något, som det aldrig når.
Dock, — kom njut den flyende sekunden,
äfven längtan salig tjusning är.
Lyss till trastens sorg i furulunden,
stöd dig mot mitt bröst och somna där.

* *
*

Sådan är sagan om Öströö, sådan är sagan om Herbert Ulf.

Lustrer hafva följt på lustrer, sen de dagar då Ulfvarne residerade i den gamla sätesgården. Människor hafva kommit och människor gått, och nytt hus har rests där det gamla förr stod, men ännu slår Nissan sin silfverarm omkring parken och störtar sedan med dånande fröjd utför klippan, där bruksbron förenar stränderna.

Den nya smedjan är nu gammal och sotig, men ännu smida vallonernas ättlingar, som blifvit sina egna och tagit smidet i arrende, det röda järnet vid gnistornas flammande lyse.

Men nya tider hafva kommit. Där fordom smala fästigar slingrade i villsamma bukter, drager nu banad väg, och Vallsjötorparen behöfver icke mera af fruktan för vätten i trollgölen trampa ny stig öfver Ugglebergets vilda stalp. De kala vidder, som yxa och såg vållat under Herberts tid, äro åter bevuxna, och frodig och stark som fordom står skogen kring stränderna af Nissaån.

Och under Svanö kyrkas högaltare hvila åter de gamla riddersmännen, som en gång härskade i den nejd, där Magnus Durell bröt vildmark.

Men järnväg stryker fram öfver Öströö ägor ej långt från kyrkan.

Järnväg förbi Durellarnes, Hornarnes och Meckarnes kopparvaktade grafkammare! Hvem kunde väl tänka sig något sådant?

Tänk om de en vacker vårnatt, när västanvinden fläktar i de tunga skogarna, skulle som fordomtima stiga upp ur sina grafvar: en Magnus Durell med sin hustru Birgitta von Crakow, en assessor Krister

Horn och Svante, karolinen, en öfverste Meck och presidenten Gyllenstierna af Lundholm och alla dessa lysande gamla ädlingar!

Om de skulle vakna efter seklers sömn, skaka dammet af sig och gå ut att se till sin gård!

Hvilken oerhörd förvåning skulle icke afspegla sig i gamla, stela ansikten, hvilken öfverraskning, då de finge se den nya tiden!

Förvirrade och besynnerliga till mods skulle de helt säkert ångra sin vandring och stilla vända om till sin tysta boning under altaret de gamla Durellarne, de stolta Meckarne, de lysande Gyllenstiernorna och de manhaftiga, glorvördiga Hornarne. —

Ännu lefva sägner på gammalt folks läppar i den bygd, där Öströö står, och huru lefvande kan jag icke, då jag står på den gamla bruksbron, höra forsen sjunga sagorna om Nissans drottning, om den olyckliga, vackra Zoraida, om Svanö kyrkas brand och de gamla ädlingarne, som gingo ur rök och flammor, om lille Berto, som blef Öströö ljusa hopp, om Vallsjötorparen och vargarna, om kung Bo och konung Hake och om allt det gamla, som varit och farit!

Huru kan jag icke försjunka i drömmar, medan växlande bilder från jordadt sekel skrida förbi min själ, bilder så lefvande klara, så glimrande färgrika, som hade allt skett i går! Huru kan jag icke känna mig ett med de gamla sägnerna, medan forsen dånar och vinden susar i de tunga skogarnas sagorike! —

Läsare, om du någon gång besöker det djupa Smålands bygder, måste du offra några stunder eller dagar för att bese de ställen, hvarom jag talat.

Då skall du riktigt förstå min bok, då skall sagostämningen från adertonhundratalets barndom gripa dig såsom den grep mig.

Hvad gör det dig då, att jag gifvit några ställen och några af mina hjältar andra namn än de i verkligheten ägde? Ej skall det då störa dig, att jag med diktens band sammanlänkat skilda sägner till enhetlig tidsföljd, ej att jag till samma årtionde fogat historiska händelser, som timat under olika tider.

Alltid skall du böja ditt sinne till andakt för gångna tiders sorger, glädje och strider, lyssna till det mäktiga brus af toner från graflagda sekler, som vinden bär på sina vingar, där den fläktar i sägnernas vackra kungarike vid Nissastigen.

Och nu, — — — farväl gamla Öströö, farväl I djupa skogar, farväl du vackra silfverband, som speglar väna stränder, farväl I gamla sagor, som så tjusat min själ.

Måtte du ännu i tider, som stunda, spegla din skönhet i vågor, som sjunga, du vackra, du ärorika bygd! Måtte du till många främlingar, som träda in i djupa pelarsalar af gran och furu, tala ditt mäktiga språk, måtte du i deras bröst gjuta din underbara stämning från dagar, som runnit bort i glömskans stora haf!

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 09 13 07 01 020 1